Ανάλυση των Σφαιρικών Οικονομικών Συμφωνιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτες χώρες μετά το 2010. Η συμμετοχή της Ελλάδας

(ΕΚΔΔΑ – Ι.Τ.Ε.Κ. Τμήμα Έρευνας και Καινοτομίας)

Συγγραφική Ομάδα - μέλη (αλφαβητικά):

Αγοράκη Κωνσταντίνα

Μέλος ΔΕΠ, Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πειραιώς

Αρβανίτη Αικατερίνη

Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος, Υπ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Γκόνη Παναγιώτα

Νομικός, Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος, Υπ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Αξιολογητής:

Κουρέτας Γεώργιος

Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Πίνακας περιεχομένων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ **1**

2. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΩΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ **5**

2.1. Η νομική προσωπικότητα της Ένωσης *6*

2.2. Οι γενικοί στόχοι της εξωτερικής δράσης της ΕΕ σύμφωνα με το πρωτογενές Δίκαιο *8*

2.3. Οι ειδικοί στόχοι της ελευθέρωσης του εμπορίου και της προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης *8*

2.4. Το συνεκτικό πλαίσιο ανάπτυξης της διεθνούς δράσης της ΕΕ *9*

2.4.1. Οι τομείς εξωτερικής δράσης 10

2.4.2. Η διασφάλιση της συνοχής της εξωτερικής δράσης 10

2.5. Η αρμοδιότητα της ΕΕ για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών *12*

2.6. Ο αποκλειστικός χαρακτήρας της ενωσιακής αρμοδιότητας *13*

3. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ **15**

3.1. Η δέσμευση της ΕΕ για τη συμβολή στην ελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων *16*

3.2. Οι τομείς της ΚΕΠ ως αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΕ *17*

3.3. Το θεσμικό σύστημα σύναψης διεθνών συμφωνιών στο πλαίσιο υλοποίησης της ΚΕΠ *20*

4. Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΕ ΝΑ ΣΥΝΑΠΤΕΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟΥ ΣΕ ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ **22**

4.1. Η ανάληψη δεσμεύσεων για τη σφαιρική ελευθέρωση των οικονομικών συναλλαγών *25*

4.2. Το δίκτυο οικονομικών συμφωνιών νέας γενιάς της ΕΕ *27*

4.2.1. Σφαιρική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία με τον Καναδά (CETA) 28

4.2.2. Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Νότιας Κορέας (EU-South Korea Free Trade Agreement) 29

4.2.3. Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ιαπωνίας (EU-Japan Economic Partnership Agreement - EPA) 29

4.2.4. Συμφωνίες Ελευθέρων Συναλλαγών με Σιγκαπούρη και Βιετνάμ 30

4.2.5. Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Mercosur - Ο εμπορικός και επενδυτικός πυλώνας 31

4.2.6. Ο πυλώνας Εμπορίου και Επενδύσεων μιας Εκσυγχρονισμένης Συνολικής Συμφωνίας ΕΕ-Μεξικού 31

4.2.7. Η Προηγμένη Συμφωνία-Πλαίσιο ΕΕ-Χιλής και η ενδιάμεση εμπορική συμφωνία 32

4.2.8. Η διαπεριφερειακή συμφωνία εταιρικής σχέσης ΕΕ-Κεντρικής Αμερικής: η καθιέρωση ζώνης ελεύθερων συναλλαγών 33
4.2.9. Η συνολική Εμπορική Συμφωνία ΕΕ-Περού, Κολομβίας και Ισημερινού 33
4.2.10. Το πλαίσιο των σχέσεων της ΕΕ με Νέα Ζηλανδία και Αυστραλία 34
4.2.11. Διαπραγματεύσεις ΕΕ με Φιλιππίνες, Ινδονησία και Μαλαισία 35
4.2.12. Η συνολική Συμφωνία για τις Επενδύσεις ΕΕ-Κίνας σε εκκρεμότητα 36

5. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ 37

5.1. Οι κανόνες για το άνοιγμα των αγορών και τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης στον τομέα των αγαθών 38
5.1.1. Η ελευθέρωση του εμπορίου αγαθών 38
5.1.2. Η καθιέρωση της αρχής της εθνικής μεταχείρισης 41
5.1.3. Η ενίσχυση της τελωνειακής συνεργασίας 41

5.2. Η ελευθέρωση της παροχής υπηρεσιών (χωρίς μόνιμη εγκατάσταση) 42
5.2.1. Καλυπτόμενη μορφή υπηρεσιών και καλυπτόμενοι τομείς υπηρεσιών 42
5.2.2. Ελευθέρωση της πρόσβασης στην αγορά υπηρεσιών 44
5.2.3. Οι θεμελιώδεις αρχές της μη διάκρισης: εθνική μεταχείριση και μεταχείριση του μάλλον ευνοούμενου κράτους 46

5.3. Η διευκόλυνση της πρόσβασης των επενδυτών του ενός μέρους στην αγορά του άλλου: η ελευθέρωση της εγκατάστασης 46
5.3.1. Η έννοια της εγκατάστασης και του επενδυτή 47
5.3.2. Το πεδίο εφαρμογής των κανόνων ελευθέρωσης των επενδύσεων 47
5.3.3. Απαγόρευση περιοριστικών μέτρων στην εγκατάσταση των ξένων επενδυτών 47
5.3.4. Εξαιρέσεις και επιφυλάξεις 48
5.3.5. Η αρχή της μη διάκρισης 48

5.4. Οι κανόνες ελευθέρωσης στους συνδεόμενους με το εμπόριο τομείς 50
5.4.1. Το άνοιγμα των αγορών δημοσίων συμβάσεων 51
5.4.2. Το πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας 57
5.4.3. Η ανάληψη δεσμεύσεων για την προστασία του ανταγωνισμού και το καθεστώς χορήγησης επιδοτήσεων 62
5.4.4. Δεσμεύσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη 63
5.4.5. Κανόνες για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ) 65

5.5. Οι σύγχρονοι μηχανισμοί προστασίας των επενδύσεων 66

6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ 72

7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΕΕ-ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ – ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ..... 84

7.1. Οι συναλλαγές ΕΕ – Καναδά και η CETA..... 84

7.2. Η επίδραση της EUSFTA στις συναλλαγές ΕΕ - Σιγκαπούρης..... 86

7.3. Επίδραση της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου ΕΕ – Ν. Κορέας (2011–2025)..... 88

7.4. Η επίδραση της EUJEPA..... 89

7.5. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Χιλής (έως το 2025)..... 90

7.6. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Μεξικού (έως το 2025)..... 91

7.7. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Mercosur (έως το 2025)..... 91

7.8. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Κεντρικής Αμερικής (έως το 2025)..... 93

7.9. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Νέας Ζηλανδίας (έως το 2025)..... 94

7.10. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Βιετνάμ (έως το 2025)..... 94

7.11. Επίδραση της Συμφωνίας Εμπορίου στις συναλλαγές ΕΕ – χωρών των Άνδεων..... 95

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ..... 96

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ..... 102

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς, εμπορικούς και πολιτικούς δρώντες του διεθνούς συστήματος, διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των κανόνων που διέπουν το παγκόσμιο εμπόριο, τις επενδύσεις και, ευρύτερα, τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Η εξέλιξή της από μια περιφερειακή μορφή οικονομικής ολοκλήρωσης σε μια υπερεθνική οντότητα με ισχυρή διεθνή παρουσία συνιστά ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της μεταπολεμικής διεθνούς οικονομικής τάξης. Η οικονομική και εμπορική της βαρύτητα, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη θεσμική και νομική της φυσιογνωμία, της παρέχει τη δυνατότητα να επηρεάζει όχι μόνο τις διεθνείς εμπορικές και επενδυτικές ροές, αλλά και τη διαμόρφωση κανόνων και προτύπων που διέπουν την παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση.

Η κεντρική θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διεθνές οικονομικό σύστημα αποτυπώνεται στο μέγεθος των εμπορικών της συναλλαγών. Το 2025 οι εξαγωγές αγαθών της ΕΕ προς τρίτες χώρες ανήλθαν σε 2.644,1 δισ. ευρώ και οι αντίστοιχες εισαγωγές σε 2.514,1 δισ. ευρώ, με αποτέλεσμα εμπορικό πλεόνασμα 130,0 δισ. ευρώ.[1] Αντίστοιχα, στον τομέα των υπηρεσιών, για τον οποίο τα τελευταία πλήρη ετήσια στοιχεία αφορούν το 2024, οι εξαγωγές της ΕΕ προς τρίτες χώρες ανήλθαν σε 1.568 δισ. ευρώ και οι εισαγωγές σε 1.374 δισ. ευρώ, διαμορφώνοντας πλεόνασμα 194 δισ. ευρώ.[2]

Σημαντική είναι επίσης η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο των διεθνών επενδύσεων. Στο τέλος του 2024, το απόθεμα άμεσων ξένων επενδύσεων που κατείχαν επενδυτές εγκατεστημένοι στην ΕΕ σε τρίτες χώρες ανερχόταν σε 9.309 δισ. ευρώ, ενώ το απόθεμα άμεσων επενδύσεων κατοίκων τρίτων χωρών στην ΕΕ διαμορφωνόταν σε 7.038 δισ. ευρώ. Η έκταση των επενδυτικών αυτών σχέσεων καταδεικνύει τον κεντρικό ρόλο της Ένωσης στη διεθνή κατανομή κεφαλαίων και ενισχύει τη σημασία της εμπορικής και επενδυτικής της πολιτικής ως μέσου άσκησης οικονομικής και στρατηγικής επιρροής.[3]

Η θέση αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διεθνές οικονομικό σύστημα συνδέεται άμεσα με τη νομική και θεσμική της υπόσταση. Η ΕΕ διαθέτει διεθνή νομική προσωπικότητα, η οποία κατοχυρώνεται ρητά από το άρθρο 47 της Συνθήκης για την ΕΕ (ΣΕΕ) και της επιτρέπει να ενεργεί ως αυτοτελές υποκείμενο του διεθνούς δικαίου. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που της έχουν

[1] https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/6-20032026-ap
[2] https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251217-1
[3] https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251105-1

απονεμηθεί από τις Συνθήκες, δύναται να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, να συμμετέχει σε διεθνείς οργανισμούς, να αναπτύσσει θεσμοθετημένες σχέσεις με τρίτα κράτη και να αναλαμβάνει διεθνείς υποχρεώσεις. Ως εκ τούτου, η Ένωση δεν αποτελεί απλώς έναν ενιαίο οικονομικό χώρο, αλλά έναν ιδιαίτερο διεθνή δρώντα, με ουσιαστική ικανότητα διαμόρφωσης και άσκησης εξωτερικής δράσης.[4]

Ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο αυτό έχει η Κοινή Εμπορική Πολιτική, η οποία, σύμφωνα με τις Συνθήκες, υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο 207 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ) εντάσσει στο πεδίο της, μεταξύ άλλων, τις μεταβολές των δασμολογικών συντελεστών, τη σύναψη δασμολογικών και εμπορικών συμφωνιών σχετικά με το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας και τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξάγει τις σχετικές διαπραγματεύσεις βάσει εξουσιοδότησης του Συμβουλίου και σύμφωνα με τις προβλεπόμενες διαπραγματευτικές οδηγίες. Η ενιαία εξωτερική εκπροσώπηση και το μέγεθος της ευρωπαϊκής αγοράς προσδίδουν στην Ένωση σημαντική διαπραγματευτική ισχύ και της επιτρέπουν να επιδιώκει, μέσω της εμπορικής πολιτικής, οικονομικούς αλλά και ευρύτερους στρατηγικούς στόχους.[5]

Στο πλαίσιο της εντεινόμενης διεθνούς οικονομικής αλληλεξάρτησης, κεντρικό εργαλείο της εξωτερικής εμπορικής στρατηγικής της ΕΕ αποτελούν οι συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών «νέας γενιάς». Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές εμπορικές συμφωνίες, οι οποίες επικεντρώνονταν πρωτίστως στη μείωση ή κατάργηση των τελωνειακών δασμών, οι σύγχρονες συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν σημαντικά ευρύτερο ρυθμιστικό πεδίο. Περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ρυθμίσεις για το εμπόριο υπηρεσιών, τις επενδύσεις, τις δημόσιες συμβάσεις, τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, το ψηφιακό εμπόριο, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και τα εργασιακά δικαιώματα. Η ευρύτητα αυτή αντανακλά τον μετασχηματισμό της εμπορικής πολιτικής από ένα εργαλείο απλής ελευθέρωσης των συναλλαγών σε ένα σύνθετο μέσο οικονομικής και κανονιστικής συνεργασίας.

Η εξέλιξη αυτή συνδέεται και με την αποκαλούμενη «κανονιστική ισχύ» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή την ικανότητά της να επηρεάζει τη διαμόρφωση κανόνων και προτύπων πέραν

[4] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12016M047

[5] Βλ. άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄ και άρθρο 207 ΣΛΕΕ, Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. EUR-Lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12016E003 και https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12016E207. Leal-Arcas, R. (2008). Theory and Practice of EC External Trade Law and Policy. Cameron & May. Γιοβαννόπουλος, Ρ. (2003). Άρθρο 133 ΕΚ. Στο Β. Σκουρής (επιμ.), Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (σσ. 978–1001). Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

των συνόρων της, αξιοποιώντας ιδίως το μέγεθος και την ελκυστικότητα της ενιαίας αγοράς. Οι εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ δεν λειτουργούν, συνεπώς, αποκλειστικά ως μέσα αύξησης των εμπορικών και επενδυτικών ροών, αλλά και ως μηχανισμοί προώθησης ευρωπαϊκών ρυθμιστικών προτύπων και ευρύτερων πολιτικών προτεραιοτήτων σε τομείς όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, η περιβαλλοντική προστασία και η κοινωνική διάσταση του διεθνούς εμπορίου.

Ιδίως μετά το 2010, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διευρύνει σημαντικά το δίκτυο των διεθνών οικονομικών της σχέσεων, είτε μέσω της σύναψης νέων συμφωνιών είτε μέσω του εκσυγχρονισμού υφιστάμενων πλαισίων συνεργασίας με σημαντικούς εμπορικούς εταίρους. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται, μεταξύ άλλων, οι συμφωνίες ή τα νέα πλαίσια οικονομικής συνεργασίας με τον Καναδά, την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα, τη Σιγκαπούρη, το Βιετνάμ, τη Νέα Ζηλανδία και χώρες της Λατινικής Αμερικής. Η νέα αυτή γενιά συμφωνιών επιδιώκει όχι μόνο τη διεύρυνση των εμπορικών ανταλλαγών, αλλά και τη διαμόρφωση ενός σταθερού και προβλέψιμου πλαισίου για τις επενδύσεις, τις υπηρεσίες και τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων στις διεθνείς αγορές.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, στο πλαίσιο αυτό, η προστασία των επενδύσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας για τους επενδυτές και τις επενδύσεις, επιδιώκοντας παράλληλα τη διατήρηση επαρκούς ρυθμιστικού χώρου για την άσκηση πολιτικών δημοσίου συμφέροντος από τα συμβαλλόμενα μέρη. Οι νεότερες συμφωνίες επιχειρούν, συνεπώς, να επιτύχουν ισορροπία μεταξύ της προστασίας των επενδύσεων και του δικαιώματος των κρατών να ρυθμίζουν, ενώ ταυτόχρονα εισάγουν νέες θεσμικές και διαδικαστικές εγγυήσεις για την επίλυση των σχετικών διαφορών. Στόχος είναι να αντιμετωπίσουν τις αδυναμίες των παραδοσιακών συστημάτων διαιτησίας επενδυτή–κράτους και να ενισχύσουν τη διαφάνεια, τη νομιμοποίηση και την αποτελεσματικότητα της διεθνούς επενδυτικής προστασίας.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η παρούσα μελέτη εξετάζει τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διεθνές οικονομικό σύστημα και αναλύει τον τρόπο με τον οποίο η Ένωση αξιοποιεί τη νομική της προσωπικότητα και τις θεσμικές της αρμοδιότητες για την ανάπτυξη ενός εκτεταμένου δικτύου διεθνών οικονομικών σχέσεων. Ειδικότερα, διερευνώνται η ικανότητα της ΕΕ να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, η στρατηγική της για την προώθηση ενός ελεύθερου και βασισμένου σε κανόνες διεθνούς εμπορίου, τα χαρακτηριστικά των συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών νέας γενιάς, καθώς και οι μηχανισμοί προστασίας των επενδύσεων που ενσωματώνονται σε αυτές. Παράλληλα, αναλύεται ο ρόλος των συμφωνιών αυτών ως εργαλείων οικονομικής ανάπτυξης, πολιτικής

επιρροής και ενίσχυσης της διεθνούς παρουσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα ολοένα περισσότερο ανταγωνιστικό και πολυπολικό διεθνές περιβάλλον. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στις επιπτώσεις των συμφωνιών αυτών για την ελληνική οικονομία, με έμφαση στις εμπορικές ροές και τις εξαγωγικές δυνατότητες, στις επενδύσεις, καθώς και στις ευκαιρίες και προκλήσεις που ανακύπτουν για επιμέρους κλάδους της ελληνικής παραγωγής.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διεθνές οικονομικό σύστημα και η αποτίμηση του ρόλου που διαδραματίζει στη διαμόρφωση των σύγχρονων διεθνών οικονομικών σχέσεων. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην οικονομική και εμπορική ισχύ της Ένωσης, στη δυνατότητά της να επηρεάζει τη διαμόρφωση διεθνών κανόνων και προτύπων και στον τρόπο με τον οποίο η ενιαία αγορά και η Κοινή Εμπορική Πολιτική ενισχύουν τη θέση της ως διεθνούς οικονομικού δρώντος. Ως προς το θεσμικό πλαίσιο, η μελέτη αναλύει τον τρόπο με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση αξιοποιεί τη διεθνή νομική της προσωπικότητα και τις αρμοδιότητες που της απονέμουν οι Συνθήκες για την ανάπτυξη ενός εκτεταμένου δικτύου οικονομικών σχέσεων με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται τόσο η θεσμική και νομική βάση της εξωτερικής οικονομικής δράσης της Ένωσης όσο και οι μηχανισμοί μέσω των οποίων οι αρμοδιότητες αυτές μετατρέπονται σε συγκεκριμένη διεθνή εμπορική και επενδυτική δράση.

Βασικοί άξονες της έρευνας αποτελούν, πρώτον, η ικανότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διαπραγματεύεται και να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, δεύτερον, η στρατηγική της για την προώθηση ενός ελεύθερου, ανοικτού και βασισμένου σε κανόνες διεθνούς εμπορικού συστήματος, και, τρίτον, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών «νέας γενιάς», συμπεριλαμβανομένων των σύγχρονων μηχανισμών προστασίας των επενδύσεων. Η ανάλυση δεν περιορίζεται, συνεπώς, στη δασμολογική διάσταση των συμφωνιών, αλλά εκτείνεται στις υπηρεσίες, στις επενδύσεις, στις δημόσιες συμβάσεις, στη διανοητική ιδιοκτησία, στο ψηφιακό εμπόριο, στη βιώσιμη ανάπτυξη και στις λοιπές ρυθμιστικές πτυχές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εμπορική πολιτική της Ένωσης.

Τέλος, εξετάζεται ο ρόλος των συμφωνιών αυτών ως εργαλείων οικονομικής ανάπτυξης, πολιτικής και κανονιστικής επιρροής και ενίσχυσης της διεθνούς παρουσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα ολοένα περισσότερο ανταγωνιστικό και πολυπολικό διεθνές περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό διερευνάται κατά πόσον η εμπορική ισχύς και η δυνατότητα πρόσβασης στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά επιτρέπουν στην Ένωση να προωθεί ευρύτερους οικονομικούς, κοινωνικούς,

περιβαλλοντικούς και στρατηγικούς στόχους μέσω των διεθνών συμφωνιών της. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται, παράλληλα, στις επιπτώσεις των συμφωνιών αυτών για την ελληνική οικονομία, με αναφορά στις εμπορικές ροές και τις εξαγωγικές δυνατότητες, στις άμεσες ξένες επενδύσεις, καθώς και στις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που ανακύπτουν για επιμέρους κλάδους της ελληνικής παραγωγής και για την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων.

2. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΩΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζεται από έντονο εξωστρεφή προσανατολισμό, καθώς ο ρόλος και η αποστολή της δεν περιορίζονται στην προώθηση της οικονομικής και πολιτικής ενοποίησης στο εσωτερικό της, αλλά εκτείνονται και στο διεθνές πεδίο. Η εξωτερική της δράση θεμελιώνεται στις Συνθήκες και αποσκοπεί στην προώθηση συγκεκριμένων οικονομικών, πολιτικών και στρατηγικών στόχων. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ διαθέτει τη νομική και θεσμική δυνατότητα να συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση και ρύθμιση των διεθνών οικονομικών σχέσεων.

Παράλληλα, το μέγεθος της ενιαίας αγοράς και η οικονομική και εμπορική ισχύς της Ένωσης της προσδίδουν ιδιαίτερο βάρος στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και ενισχύουν την ικανότητά της να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη διακυβέρνηση των διεθνών εμπορικών σχέσεων. Βασική διάσταση της διεθνούς οικονομικής της στρατηγικής αποτελεί η προώθηση του ανοίγματος των αγορών και της σταδιακής ελευθέρωσης των διεθνών συναλλαγών, με πεδίο εφαρμογής που εκτείνεται πέραν του εμπορίου αγαθών και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις υπηρεσίες και τις επενδύσεις.

Η διεθνής παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν εξαντλείται, ωστόσο, στην τυπική δυνατότητά της να αναπτύσσει σχέσεις με τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς. Η οικονομική και εμπορική ισχύς της ενιαίας αγοράς, σε συνδυασμό με την άσκηση κοινών πολιτικών σε επίπεδο Ένωσης, της προσδίδει αυξημένη ικανότητα παρέμβασης στη διαμόρφωση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος. Υπό την έννοια αυτή, η ΕΕ λειτουργεί όχι μόνο ως συμμετέχων στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, αλλά και ως ρυθμιστικός δρων, ο οποίος επιδιώκει να διαμορφώνει τους όρους υπό τους οποίους αναπτύσσονται οι διεθνείς εμπορικές και επενδυτικές συναλλαγές.

Η ρυθμιστική αυτή διάσταση συνδέεται άμεσα με το διεθνές εκτόπισμα της Ένωσης. Η δυνατότητά της να ενεργεί συλλογικά έναντι τρίτων χωρών, ιδίως στον τομέα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής, ενισχύει τη διαπραγματευτική της θέση και επιτρέπει τη σύνδεση της

πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά με ένα ευρύτερο πλαίσιο κανόνων και δεσμεύσεων. Κατά συνέπεια, η διεθνής οικονομική παρουσία της ΕΕ δεν καθορίζεται αποκλειστικά από τον όγκο των εμπορικών και επενδυτικών της συναλλαγών, αλλά και από την ικανότητά της να χρησιμοποιεί το θεσμικό και κανονιστικό της πλαίσιο ως μέσο άσκησης διεθνούς επιρροής.

2.1. Η νομική προσωπικότητα της Ένωσης

Η δυνατότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δρα αυτοτελώς στο διεθνές πεδίο συνδέεται άμεσα με τη νομική προσωπικότητα που της αναγνωρίζεται ρητά από το άρθρο 47 ΣΕΕ. Η αναγνώριση αυτή αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για τη συμμετοχή της Ένωσης στις διεθνείς σχέσεις και της επιτρέπει, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν οι Συνθήκες, να αναπτύσσει σχέσεις με τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς και να αναλαμβάνει διεθνείς δεσμεύσεις.[6]

Μία από τις σημαντικότερες εκφάνσεις της διεθνούς νομικής προσωπικότητας της ΕΕ είναι η δυνατότητά της να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες. Μέσω των συμφωνιών αυτών η Ένωση υλοποιεί στόχους της εξωτερικής της δράσης και, ιδίως στον τομέα των διεθνών οικονομικών σχέσεων, διαμορφώνει το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις της με τρίτες χώρες. Παράλληλα, σημαντική έκφανση της διεθνούς της παρουσίας αποτελεί η συμμετοχή και εκπροσώπησή της σε διεθνείς οργανισμούς, σύμφωνα με τις αρμοδιότητες που της απονέμει το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο.

Η αναγνώριση διεθνούς νομικής προσωπικότητας έχει ουσιαστικές συνέπειες για τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διεθνές σύστημα. Σημαίνει ότι η Ένωση μπορεί, στο μέτρο των αρμοδιοτήτων που της έχουν απονεμηθεί, να είναι αυτοτελής φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στο διεθνές επίπεδο, να αναλαμβάνει διεθνείς δεσμεύσεις και να συμμετέχει σε θεσμοθετημένες μορφές διεθνούς συνεργασίας. Η διεθνής παρουσία της δεν ταυτίζεται, συνεπώς, με το άθροισμα των εξωτερικών δράσεων των κρατών μελών, αλλά εκδηλώνεται και μέσω της αυτοτελούς δράσης της ίδιας της Ένωσης ως ιδιαίτερου υποκειμένου του διεθνούς δικαίου.

Η διεθνής νομική προσωπικότητα πρέπει, ωστόσο, να διακρίνεται από την εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης. Το άρθρο 47 ΣΕΕ αναγνωρίζει στην ΕΕ νομική προσωπικότητα, δεν

[6] Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, άρθρο 47, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. Καρύδης, Γ. (2023). Πλαίσιο επίλυσης επενδυτικών διαφορών που απορρέουν από μικτές διεθνείς συμφωνίες ΕΕ και κρατών μελών με τρίτες χώρες. Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 1, 1–11.

αποτελεί όμως αυτοτελή και γενική βάση για την ανάληψη οποιασδήποτε διεθνούς δράσης. Σύμφωνα με την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η Ένωση ενεργεί μόνο εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της έχουν απονείμει τα κράτη μέλη με τις Συνθήκες για την επίτευξη των σκοπών που αυτές καθορίζουν. Κατά συνέπεια, για κάθε συγκεκριμένη διεθνή δράση πρέπει να προσδιορίζεται η αντίστοιχη νομική βάση και να εξετάζεται αν η σχετική αρμοδιότητα ανήκει στην Ένωση και ποια είναι η φύση της.

Η διάκριση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία στον τομέα των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Η δυνατότητα της ΕΕ να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες δεν απορρέει απλώς από το γεγονός ότι διαθέτει νομική προσωπικότητα, αλλά από τον συνδυασμό της νομικής αυτής προσωπικότητας με τις ειδικές εξωτερικές αρμοδιότητες που προβλέπονται στις Συνθήκες. Το άρθρο 216 ΣΛΕΕ καθορίζει το γενικό πλαίσιο εντός του οποίου η Ένωση μπορεί να συνάπτει συμφωνίες με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, ενώ ειδικότερες διατάξεις, όπως το άρθρο 207 ΣΛΕΕ για την Κοινή Εμπορική Πολιτική, θεμελιώνουν την εξωτερική της δράση σε συγκεκριμένους τομείς.

Η σημασία της διεθνούς νομικής προσωπικότητας γίνεται ακόμη περισσότερο εμφανής όταν εξετάζεται σε συνδυασμό με το εύρος της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Η ΕΕ έχει τη δυνατότητα να αναπτύσσει μόνιμες θεσμικές σχέσεις με τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς, να συμμετέχει στη λειτουργία διεθνών θεσμών σύμφωνα με τους κανόνες που τους διέπουν και να εκπροσωπεί τα συμφέροντα και τις πολιτικές της στο διεθνές επίπεδο. Η διεθνής νομική προσωπικότητα λειτουργεί, επομένως, ως θεσμική προϋπόθεση για τη σταθερή και συνεκτική παρουσία της Ένωσης στις διεθνείς σχέσεις.

Στον οικονομικό τομέα, η θεσμική αυτή δυνατότητα αποκτά ιδιαίτερη πρακτική σημασία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να εμφανίζεται έναντι τρίτων χωρών ως ενιαίος διαπραγματευτικός εταίρος στους τομείς στους οποίους διαθέτει τις αναγκαίες αρμοδιότητες, να αναλαμβάνει διεθνείς δεσμεύσεις και να ενσωματώνει σε διεθνείς συμφωνίες κανόνες που αφορούν την πρόσβαση στις αγορές, το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, τις επενδύσεις και άλλα συναφή πεδία. Με τον τρόπο αυτό, η διεθνής νομική προσωπικότητα δεν αποτελεί απλώς ένα τυπικό νομικό χαρακτηριστικό της Ένωσης, αλλά θεμελιώδη προϋπόθεση για την άσκηση της εξωτερικής οικονομικής της δράσης και για την ανάδειξή της σε αυτοτελή παράγοντα του διεθνούς οικονομικού συστήματος.

Η διεθνής νομική προσωπικότητα εξασφαλίζει, επομένως, το θεσμικό υπόβαθρο για την εξωτερική δράση της Ένωσης, χωρίς να καθορίζει από μόνη της το περιεχόμενο ή τους σκοπούς

της δράσης αυτής. Οι τελευταίοι απορρέουν από τις ειδικότερες διατάξεις των Συνθηκών και, ιδίως, από το σύστημα αρχών και στόχων που διέπει συνολικά τη δράση της ΕΕ στη διεθνή σκηνή.

2.2. Οι γενικοί στόχοι της εξωτερικής δράσης της ΕΕ σύμφωνα με το πρωτογενές Δίκαιο

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 5 ΣΕΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, προάγει τις αξίες και τα συμφέροντά της και συμβάλλει στην προστασία των πολιτών της. Παράλληλα, επιδιώκει να συμβάλλει στην ειρήνη, την ασφάλεια, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την αλληλεγγύη και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των λαών, στο ελεύθερο και δίκαιο εμπόριο, στην εξάλειψη της φτώχειας και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στην αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου.[7]

Οι γενικές αυτές επιδιώξεις εξειδικεύονται περαιτέρω στο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην ανάπτυξη σχέσεων και εταιρικών συνεργασιών με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, με γνώμονα τις αρχές και τις αξίες στις οποίες θεμελιώνεται η ίδια η Ένωση. Στο πλαίσιο αυτό, η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ισότητα και η αλληλεγγύη συνιστούν βασικές παραμέτρους της διεθνούς δράσης της.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην πολυμερή συνεργασία ως μέσο αντιμετώπισης προβλημάτων που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Η προσήλωση στις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου εντάσσεται, επομένως, στον πυρήνα του πλαισίου αρχών που διέπει την εξωτερική της δράση.

2.3. Οι ειδικοί στόχοι της ελευθέρωσης του εμπορίου και της προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης

Στον ειδικότερο τομέα των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων, οι στόχοι της εξωτερικής δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνδέονται στενά τόσο με την προοδευτική ελευθέρωση των διεθνών συναλλαγών όσο και με την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Πρώτον, η Ένωση επιδιώκει την ενίσχυση της συμμετοχής των κρατών στην παγκόσμια οικονομία μέσω της σταδιακής άρσης των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο. Στο πλαίσιο αυτό, η ελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών αποτελεί βασική συνιστώσα της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής της ΕΕ

[7] Βλ. άρθρο 3 παρ. 5 και άρθρο 21 ΣΕΕ, Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. EUR-Lex, άρθρο 21: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:12016M021

και υλοποιείται, μεταξύ άλλων, μέσω της σύναψης διεθνών οικονομικών συμφωνιών με τρίτες χώρες και περιφερειακές ενώσεις. Η επιδίωξη αυτή συνδέεται με τον στόχο του άρθρου 21 παρ. 2 στοιχ. ε΄ ΣΕΕ για την ενθάρρυνση της ένταξης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο.

Δεύτερον, η εξωτερική δράση της ΕΕ συνδέεται με την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές της διαστάσεις και με την αντιμετώπιση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, σύμφωνα με τους στόχους του άρθρου 21 παρ. 2 ΣΕΕ. Οι δύο αυτές κατευθύνσεις, η ελευθέρωση των συναλλαγών και η αειφόρος ανάπτυξη, δεν λειτουργούν ως ανεξάρτητες επιδιώξεις, αλλά εντάσσονται στο ευρύτερο και συνεκτικό πλαίσιο της εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

Η στρατηγική της Ένωσης για το άνοιγμα των διεθνών αγορών έχει, εξάλλου, ευρύτερο περιεχόμενο από την παραδοσιακή δασμολογική ελευθέρωση του εμπορίου αγαθών. Η σταδιακή διεθνοποίηση της ευρωπαϊκής οικονομίας και η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ εμπορίου, υπηρεσιών και επενδύσεων έχουν οδηγήσει στη διαμόρφωση μιας περισσότερο ολοκληρωμένης προσέγγισης. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ επιδιώκει τη βελτίωση των όρων πρόσβασης όχι μόνο για τα προϊόντα, αλλά και για τους παρόχους υπηρεσιών και τους επενδυτές της, με παράλληλη ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου και της προβλεψιμότητας των διεθνών οικονομικών συναλλαγών. Η επιδίωξη αυτή εντάσσεται στην ευρύτερη προσήλωση της Ένωσης σε ένα ανοικτό και βασισμένο σε κανόνες διεθνές εμπορικό σύστημα. Η προοδευτική άρση των περιορισμών στις συναλλαγές δεν αντιμετωπίζεται ως αυτοτελής οικονομικός στόχος, αλλά συνδέεται με τη διαμόρφωση σταθερών κανόνων, την αμοιβαιότητα, τη διαφάνεια και τη θεσμική κατοχύρωση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών.

2.4. Το συνεκτικό πλαίσιο ανάπτυξης της διεθνούς δράσης της ΕΕ

Η εξωτερική δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναπτύσσεται σε επιμέρους τομείς στους οποίους οι Συνθήκες της απονέμουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Το Πέμπτο Μέρος της ΣΛΕΕ, υπό τον τίτλο «Η εξωτερική δράση της Ένωσης», συγκροτεί το βασικό θεσμικό πλαίσιο για σημαντικό μέρος αυτών των πολιτικών και δράσεων. Ο όρος «εξωτερική δράση» αναφέρεται, υπό την ευρεία του έννοια, στο σύνολο των δράσεων και πολιτικών μέσω των οποίων η ΕΕ αναπτύσσει τις σχέσεις της με τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς. Η δράση αυτή εκδηλώνεται μέσω της θέσπισης μέτρων, της λήψης αποφάσεων, της διεθνούς συνεργασίας και, κατεξοχήν, της σύναψης

διεθνών συμφωνιών σύμφωνα με τις αρμοδιότητες και τις διαδικασίες που προβλέπονται στις Συνθήκες. Μέσω των μέσων αυτών, η Ένωση επιδιώκει την υλοποίηση των γενικών και ειδικότερων στόχων της στο διεθνές πεδίο.

2.4.1. Οι τομείς εξωτερικής δράσης

Η εξωτερική δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει σειρά επιμέρους πολιτικών και δράσεων. Ειδικότερα, στο Πέμπτο Μέρος της ΣΛΕΕ εντάσσονται:

α) η Κοινή Εμπορική Πολιτική, η οποία αφορά τις εμπορικές σχέσεις της Ένωσης με τρίτες χώρες και ρυθμίζεται ιδίως από τα άρθρα 206 και 207 ΣΛΕΕ,

β) η συνεργασία με τρίτες χώρες για την ανάπτυξη, σύμφωνα με τα άρθρα 208-211 ΣΛΕΕ,

γ) η οικονομική, χρηματοοικονομική και τεχνική συνεργασία με τρίτες χώρες πλην των αναπτυσσόμενων, σύμφωνα με τα άρθρα 212-213 ΣΛΕΕ,

δ) η ανθρωπιστική βοήθεια, σύμφωνα με το άρθρο 214 ΣΛΕΕ, και

ε) η λήψη περιοριστικών μέτρων στο πλαίσιο των οικονομικών και χρηματοοικονομικών σχέσεων με τρίτες χώρες ή έναντι φυσικών ή νομικών προσώπων, ομάδων ή μη κρατικών οντοτήτων, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 215 ΣΛΕΕ.

Στο ευρύτερο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης εντάσσονται και άλλοι μηχανισμοί που προβλέπονται από τις Συνθήκες, μεταξύ των οποίων η ρήτρα αλληλεγγύης του άρθρου 222 ΣΛΕΕ. Το γενικό πλαίσιο άσκησης των παραπάνω πολιτικών συνδέεται με το άρθρο 205 ΣΛΕΕ, το οποίο λειτουργεί ως διάταξη οριζόντιας σύνδεσης της εξωτερικής δράσης της Ένωσης με τις αρχές και τους στόχους που καθορίζονται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση.[8]

2.4.2. Η διασφάλιση της συνοχής της εξωτερικής δράσης

Κεντρική αρχή που διέπει την εξωτερική δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ανάγκη διασφάλισης της συνοχής μεταξύ των διαφορετικών πολιτικών και μέσων που αναπτύσσονται στο διεθνές πεδίο. Το άρθρο 205 ΣΛΕΕ συνδέει τις επιμέρους πολιτικές εξωτερικής δράσης με τις γενικές αρχές και τους στόχους που καθορίζονται στο άρθρο 21 ΣΕΕ, διαμορφώνοντας ένα κοινό κανονιστικό πλαίσιο για την άσκησή τους.

[8] Βλ. άρθρο 205 ΣΛΕΕ, Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. EUR-Lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12016E205. Γεωργόπουλος, Θ., & Καλάβρος, Γ. Ε. Φ. (2020). Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τόμος ΙΙ: Ουσιαστικό Δίκαιο (4η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

Η ανάγκη συνοχής αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω του πολυδιάστατου χαρακτήρα της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Η παράλληλη επιδίωξη οικονομικών, εμπορικών, αναπτυξιακών, περιβαλλοντικών και πολιτικών στόχων μπορεί να δημιουργεί αλληλεπικαλύψεις ή ακόμη και εντάσεις μεταξύ επιμέρους επιδιώξεων. Για τον λόγο αυτό, κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κάθε εξωτερικής πολιτικής, η ΕΕ οφείλει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τους ειδικούς στόχους του συγκεκριμένου τομέα, αλλά και τις γενικότερες αρχές και επιδιώξεις της εξωτερικής της δράσης.

Στο πλαίσιο αυτό διακρίνονται δύο διαστάσεις της συνοχής. Η κάθετη συνοχή αφορά τη σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών κατά την άσκηση αρμοδιοτήτων στο διεθνές πεδίο και συνδέεται, μεταξύ άλλων, με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας του άρθρου 4 παρ. 3 ΣΕΕ. Η οριζόντια συνοχή αφορά τη σχέση μεταξύ των διαφορετικών πολιτικών και δράσεων της ίδιας της Ένωσης και αποσκοπεί στην αποφυγή αντιφάσεων και κατακερματισμού της διεθνούς της παρουσίας.[9] Κατά συνέπεια, οι επιμέρους εξωτερικές πολιτικές της ΕΕ, μεταξύ αυτών η Κοινή Εμπορική Πολιτική, η αναπτυξιακή συνεργασία, η οικονομική και τεχνική συνεργασία και η ανθρωπιστική βοήθεια, δεν ασκούνται απομονωμένα. Εντάσσονται σε ένα κοινό πλαίσιο αρχών και στόχων, στο οποίο περιλαμβάνονται η διαφύλαξη των αξιών και συμφερόντων της Ένωσης, η προώθηση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η αειφόρος ανάπτυξη, η προοδευτική ελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και η ενίσχυση της πολυμερούς συνεργασίας.[10]

Η απαίτηση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για την Κοινή Εμπορική Πολιτική, καθώς καταδεικνύει ότι η εμπορική δράση της ΕΕ δεν αποσκοπεί αποκλειστικά στην αύξηση των εμπορικών και επενδυτικών ροών, αλλά εντάσσεται στο ευρύτερο σύστημα αξιών και στρατηγικών επιδιώξεων που διέπουν τη διεθνή παρουσία της Ένωσης. Η συνδυασμένη λειτουργία των παραπάνω στοιχείων , της διεθνούς νομικής προσωπικότητας, της συνοχής της εξωτερικής δράσης, της άσκησης κοινών πολιτικών και της οικονομικής βαρύτητας της ενιαίας αγοράς, εξηγεί το ιδιαίτερο διεθνές εκτόπισμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΕΕ έχει τη δυνατότητα να συνδέει την οικονομική της ισχύ με την προώθηση θεσμικών και κανονιστικών προτύπων, καθιστώντας την εξωτερική οικονομική της πολιτική μέσο όχι μόνο ανάπτυξης των συναλλαγών αλλά και άσκησης διεθνούς επιρροής. Η δυνατότητα αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της σύναψης

[9] J.-F. Delile and M. Fartunova, La coopération loyale dans le droit des relations extérieures de l'Union européenne, Bruylant, 2023.

[10] Βλ. P. J. Cardwell, "Mapping Out Democracy Promotion in the EU's External Relations", European Foreign Affairs Review, 2011. M. Cremona, "Human rights as a value of EU trade policy", in M. Balboni / C. Danisi (eds), Human rights as a horizontal issue in EU external policy; Les droits de l'homme comme domaine horizontal de la politique extérieure de l'Union européenne, Editoriale Scientifica, 2021.

διεθνών οικονομικών συμφωνιών, οι οποίες αποτελούν ένα από τα βασικότερα μέσα μέσω των οποίων η Ένωση οργανώνει τις σχέσεις της με τρίτες χώρες και επιδιώκει την επίτευξη των οικονομικών και ευρύτερων στρατηγικών της στόχων.

2.5. Η αρμοδιότητα της ΕΕ για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών

Στο πλαίσιο ανάπτυξης της διεθνούς δράσης της, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει αρμοδιότητα να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, οι οποίες αποτελούν βασικό μέσο εκδήλωσης της διεθνούς νομικής προσωπικότητάς της. Το γενικό θεσμικό πλαίσιο των διεθνών συμφωνιών της Ένωσης προβλέπεται στα άρθρα 216-219 ΣΛΕΕ, ενώ οι σχέσεις συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς ρυθμίζονται ιδίως από τα άρθρα 220-221 ΣΛΕΕ.

Το άρθρο 216 παρ. 1 ΣΛΕΕ προβλέπει τέσσερις περιπτώσεις στις οποίες η Ένωση μπορεί να συνάπτει συμφωνίες με μία ή περισσότερες τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς:[11]

α) όταν η σχετική εξουσία προβλέπεται ρητά από τις Συνθήκες. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται, μεταξύ άλλων, οι εμπορικές συμφωνίες στο πλαίσιο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής βάσει του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, οι συμφωνίες αναπτυξιακής συνεργασίας βάσει του άρθρου 209 παρ. 2 ΣΛΕΕ, οι συμφωνίες οικονομικής, χρηματοοικονομικής και τεχνικής συνεργασίας βάσει του άρθρου 212 παρ. 3 ΣΛΕΕ, οι συμφωνίες στον τομέα της ανθρωπιστικής βοήθειας βάσει του άρθρου 214 παρ. 4 ΣΛΕΕ, οι νομισματικές συμφωνίες των περιπτώσεων που προβλέπει το άρθρο 219 ΣΛΕΕ, οι συμφωνίες συνεργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος βάσει του άρθρου 191 παρ. 4 ΣΛΕΕ, οι συμφωνίες συνεργασίας στον τομέα της έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης βάσει του άρθρου 186 ΣΛΕΕ και οι συμφωνίες σύνδεσης βάσει του άρθρου 217 ΣΛΕΕ,

β) όταν η σύναψη διεθνούς συμφωνίας είναι αναγκαία για την επίτευξη, στο πλαίσιο των πολιτικών της Ένωσης, ενός από τους στόχους που καθορίζουν οι Συνθήκες,

γ) όταν η σύναψη της συμφωνίας προβλέπεται σε νομικά δεσμευτική πράξη της Ένωσης, και

δ) όταν η σύναψη της συμφωνίας ενδέχεται να επηρεάσει κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους.

Η διατύπωση του άρθρου 216 παρ. 1 ΣΛΕΕ αποτυπώνει σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις εξωτερικές αρμοδιότητες

[11] Βλ. άρθρο 216 παρ. 1 ΣΛΕΕ, Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. EUR-Lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E216

της Ένωσης και, ειδικότερα, τη θεωρία των σιωπηρών ή συναγόμενων αρμοδιοτήτων (implied powers).[12]

Η νομολογιακή αυτή εξέλιξη συνδέεται και με τη θεωρία της παραλληλότητας μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής αρμοδιότητας, σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη και άσκηση εσωτερικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης μπορεί, υπό τις προϋποθέσεις που έχει διαμορφώσει η νομολογία, να θεμελιώνει αντίστοιχη εξωτερική αρμοδιότητα.[13]

Πρέπει, ωστόσο, να διακρίνεται το ζήτημα της ύπαρξης εξωτερικής αρμοδιότητας από το ζήτημα της φύσης της. Το άρθρο 216 παρ. 1 ΣΛΕΕ καθορίζει τις περιπτώσεις στις οποίες η Ένωση μπορεί να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, χωρίς να αποσαφηνίζει από μόνο του αν η σχετική αρμοδιότητα είναι αποκλειστική ή μη. Το ζήτημα αυτό ρυθμίζεται, ιδίως, από το άρθρο 3 παρ. 1 και 2 ΣΛΕΕ. Σχηματικά, το άρθρο 216 παρ. 1 καθορίζει πότε η ΕΕ διαθέτει εξωτερική αρμοδιότητα για τη σύναψη μιας συμφωνίας, ενώ το άρθρο 3 καθορίζει πότε η αρμοδιότητα αυτή έχει αποκλειστικό χαρακτήρα.

2.6. Ο αποκλειστικός χαρακτήρας της ενωσιακής αρμοδιότητας

Το άρθρο 3 ΣΛΕΕ αποτελεί τη βασική διάταξη για τον προσδιορισμό των τομέων στους οποίους η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄ ΣΛΕΕ, η Κοινή Εμπορική Πολιτική ανήκει στους τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης. Η αρμοδιότητα αυτή καλύπτει τόσο τη μονομερή θέσπιση ενωσιακών κανόνων και μέτρων όσο και τη σύναψη διεθνών συμφωνιών στο πεδίο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής.[14]

Παράλληλα, το άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ προβλέπει τις περιπτώσεις στις οποίες η Ένωση διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών σε τομείς πέραν εκείνων που απαριθμούνται στην παράγραφο 1. Ειδικότερα, η αρμοδιότητα είναι αποκλειστική όταν η σύναψη της συμφωνίας προβλέπεται σε νομοθετική πράξη της Ένωσης, όταν είναι αναγκαία προκειμένου η Ένωση να μπορέσει να ασκήσει την εσωτερική της αρμοδιότητα ή κατά το μέτρο που η συμφωνία ενδέχεται να επηρεάσει κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους.

[12] Η απονομή αρμοδιότητας σύναψης διεθνών συμφωνιών μπορεί να προκύπτει όχι μόνο από ρητή διάταξη των Συνθηκών αλλά, υπό τις προϋποθέσεις που διαμόρφωσε η νομολογία, και από άλλες διατάξεις ή πράξεις των οργάνων της Ένωσης. Βλ. απόφαση της 31.3.1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, 22/70, AETR, EU:C:1971:32· απόφαση της 14.7.1976, συνεκδ. υποθ. 3, 4 και 6/76, Kramer, EU:C:1976:114· Γνωμοδότηση 1/76 της 26.4.1977, EU:C:1977:63· Γνωμοδότηση 2/91 της 19.3.1993, EU:C:1993:106· Γνωμοδότηση 1/03 της 7.2.2006, EU:C:2006:81. Βλ. επίσης M. Klamert and N. Maydell, "Lost in exclusivity: implied non-exclusive external competences in Community law", European Foreign Affairs Review, 13 (2008).

[13] Βλ. Δ. Παπαγιάννη, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 5η έκδ., 2016, σ. 171-173. J. Croux, "Le parallelism des competences internes and externes de la Communaute Economique Europeenne. A propos de l'Avis 1/76 de la Cour de Justice du 26-4-1977", Cahiers de Droit Européen, 1978. Σπηλιόπουλος Οδ., 2013.

[14] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E003

Η τελευταία αυτή περίπτωση αποτυπώνει την πάγια νομολογία που ανάγεται στην απόφαση AETR. Κατά τη νομολογία αυτή, όταν η Ένωση έχει θεσπίσει κοινούς κανόνες για την εφαρμογή μιας πολιτικής, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να αναλαμβάνουν έναντι τρίτων κρατών διεθνείς υποχρεώσεις ικανές να θίξουν τους κανόνες αυτούς ή να αλλοιώσουν το περιεχόμενό τους. Η αποκλειστικότητα της εξωτερικής αρμοδιότητας λειτουργεί, συνεπώς, ως εγγύηση της ενιαίας και αποτελεσματικής εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.[15]

Το Δικαστήριο έχει περαιτέρω διευκρινίσει ότι το ενδεχόμενο επηρεασμού των κοινών κανόνων ή μεταβολής της εμβέλειάς τους υφίσταται όταν οι διεθνείς δεσμεύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω κανόνων, χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί συγκεκριμένη σύγκρουση μεταξύ των διατάξεων της διεθνούς συμφωνίας και των κοινών ενωσιακών κανόνων.[16] Επιπλέον, δεν απαιτείται πλήρης ταύτιση μεταξύ του πεδίου που καλύπτει η διεθνής συμφωνία και του πεδίου των κοινών κανόνων του παράγωγου ενωσιακού δικαίου.[17]

Κίνδυνος επηρεασμού των κοινών κανόνων μπορεί να υφίσταται και όταν οι διεθνείς δεσμεύσεις εμπίπτουν σε τομέα που καλύπτεται ήδη σε μεγάλο βαθμό από τους κανόνες της Ένωσης.[18] Για να διαπιστωθεί αν η Ένωση διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα βάσει του κριτηρίου αυτού, απαιτείται σφαιρική και συγκεκριμένη ανάλυση της σχέσης μεταξύ της υπό σύναψη διεθνούς συμφωνίας και των ισχυόντων ενωσιακών κανόνων. Στην ανάλυση αυτή λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, οι τομείς που ρυθμίζονται από τη συμφωνία και από το ενωσιακό δίκαιο, το περιεχόμενο και η φύση των σχετικών κανόνων, καθώς και οι προβλέψιμες προοπτικές εξέλιξής τους, προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι διεθνείς δεσμεύσεις είναι ικανές να θίξουν την ενιαία και ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης και την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος που αυτοί θεσπίζουν.[19]

[15] Απόφαση της 31.3.1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, 22/70, AETR, EU:C:1971:32, σκ. 17-18· απόφαση της 5.11.2002, Επιτροπή κατά Δανίας, C-467/98, EU:C:2002:625, σκ. 77-80.

[16] Βλ. Γνωμοδότηση 2/15, σκ. 180· απόφαση της 26.11.2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, σκ. 29· Γνωμοδότηση 3/15 της 14.2.2017, EU:C:2017:114, σκ. 105· απόφαση της 5.11.2002, Επιτροπή κατά Δανίας, C-467/98, EU:C:2002:625, σκ. 82.

[17] Απόφαση της 4.9.2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, C-114/12, EU:C:2014:2151, σκ. 68-69· απόφαση της 26.11.2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, σκ. 30· Γνωμοδότηση 3/15 της 14.2.2017, EU:C:2017:114, σκ. 106.

[18] Βλ. Γνωμοδότηση 2/15, σκ. 181· απόφαση της 4.9.2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, C-114/12, EU:C:2014:2151, σκ. 70· Γνωμοδότηση 1/13 της 14.10.2014, EU:C:2014:2303, σκ. 73· Γνωμοδότηση 3/15 της 14.2.2017, EU:C:2017:114, σκ. 107· Γνωμοδότηση 2/91, EU:C:1993:106, σκ. 25· απόφαση Επιτροπή κατά Δανίας, C-467/98, EU:C:2002:625, σκ. 82· Γνωμοδότηση 1/03, EU:C:2006:81, σκ. 120 και 126.

[19] Απόφαση της 26.11.2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, σκ. 33· Γνωμοδότηση 1/13, EU:C:2014:2303, σκ. 74.

3. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Τα άρθρα 206 και 207 ΣΛΕΕ συγκροτούν τον ειδικό πρωτογενή νομικό πυρήνα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (ΚΕΠ). Το άρθρο 206 προσδιορίζει τον γενικό προσανατολισμό της Ένωσης προς την αρμονική ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου και την προοδευτική άρση περιορισμών στις διεθνείς συναλλαγές και στις άμεσες ξένες επενδύσεις, ενώ το άρθρο 207 καθορίζει το πεδίο, τις ενιαίες αρχές και τους βασικούς θεσμικούς μηχανισμούς άσκησης της ΚΕΠ. Η ΚΕΠ ανήκει στους τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄ ΣΛΕΕ· κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν νομικά δεσμευτικές πράξεις στον συγκεκριμένο τομέα μόνο εφόσον εξουσιοδοτούνται προς τούτο από την Ένωση ή ενεργούν για την εφαρμογή πράξεων της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 ΣΛΕΕ.[20]

Η αναφορά του άρθρου 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ στις «ενιαίες αρχές» έχει ιδιαίτερη σημασία για τη φύση της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής. Η εξωτερική εμπορική πολιτική δεν αποτελεί απλό συντονισμό επιμέρους εθνικών πολιτικών των κρατών μελών, αλλά ενιαία πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ενότητα αυτή αφορά τόσο τον καθορισμό των ουσιαστικών κανόνων που διέπουν τις σχέσεις της Ένωσης με τρίτες χώρες όσο και τη διεθνή εκπροσώπηση και διαπραγματευτική δράση της στους τομείς που εμπίπτουν στην ΚΕΠ. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η διαμόρφωση κοινής εξωτερικής εμπορικής στάσης και η αποφυγή κατακερματισμού της εμπορικής πολιτικής μεταξύ των κρατών μελών.

Η αρχή αυτή αποτελεί φυσική προέκταση της τελωνειακής ένωσης και της ενιαίας αγοράς. Η ύπαρξη κοινού εξωτερικού δασμολογίου και ενιαίων κανόνων εμπορικής πολιτικής προϋποθέτει ότι οι εμπορικές σχέσεις με τρίτες χώρες δεν μπορούν να διαμορφώνονται αυτοτελώς από κάθε κράτος μέλος. Για τον λόγο αυτό, η Κοινή Εμπορική Πολιτική οργανώνεται σε επίπεδο Ένωσης και καλύπτει ένα σύνολο μέσων που εκτείνονται από τη δασμολογική πολιτική και τις διεθνείς εμπορικές συμφωνίες έως την πολιτική εξαγωγών και τα μέσα εμπορικής άμυνας. Η προσέγγιση αυτή ενισχύει τόσο τη συνοχή της εσωτερικής αγοράς όσο και τη διαπραγματευτική ισχύ της ΕΕ έναντι τρίτων χωρών. Η Κοινή Εμπορική Πολιτική αποτελεί, συνεπώς, κεντρική συνιστώσα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ και συνδέει την οικονομική ισχύ της ενιαίας αγοράς με την εξωτερική παρουσία της Ένωσης. Η άσκησή της δεν είναι αποσυνδεδεμένη από το ευρύτερο σύστημα αρχών

[20] Βλ. άρθρα 2 παρ. 1, 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄, 206 και 207 ΣΛΕΕ, Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. EUR-Lex: CELEX 12016E002, 12016E003, 12016E206 και 12016E207. Σπηλιόπουλος, Ο. (2021). Η εφαρμογή του άρθρου 207 ΣΛΕΕ περί Κοινής Εμπορικής Πολιτικής στον τομέα της διανοητικής ιδιοκτησίας υπό το φως της πρόσφατης ενωσιακής νομολογίας. Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 1, 1–15.

και στόχων της εξωτερικής δράσης, καθώς το ίδιο το άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι η ΚΕΠ διεξάγεται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

3.1. Η δέσμευση της ΕΕ για τη συμβολή στην ελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων

Ο προσανατολισμός της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής προς την προοδευτική ελευθέρωση των διεθνών οικονομικών συναλλαγών απορρέει από συνδυασμό διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου. Το Προοίμιο της ΣΛΕΕ αναφέρεται στην πρόθεση συμβολής, μέσω κοινής εμπορικής πολιτικής, στην προοδευτική κατάργηση των περιορισμών στις διεθνείς συναλλαγές. Παράλληλα, το άρθρο 3 παρ. 5 ΣΕΕ εντάσσει το ελεύθερο και δίκαιο εμπόριο στους ευρύτερους στόχους της διεθνούς δράσης της Ένωσης, ενώ το άρθρο 21 παρ. 2 στοιχ. ε΄ ΣΕΕ προσδιορίζει ως στόχο της εξωτερικής δράσης την ενθάρρυνση της ένταξης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο.[21]

Στο ειδικότερο επίπεδο της ΚΕΠ, το άρθρο 206 ΣΛΕΕ συνδέει την εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης με τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς το κοινό συμφέρον, στην αρμονική ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου, στην προοδευτική κατάργηση των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο και στις άμεσες ξένες επενδύσεις, καθώς και στη μείωση των τελωνειακών και άλλων εμποδίων. Η διάταξη έχει, επομένως, πρωτίστως προγραμματικό και τελολογικό χαρακτήρα: καθορίζει την κατεύθυνση της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής χωρίς να ταυτίζει το καθεστώς των συναλλαγών με τρίτες χώρες με το καθεστώς πλήρους ελευθέρωσης που ισχύει στο εσωτερικό της ενιαίας αγοράς.

Η διάκριση αυτή είναι ουσιώδης. Στην εσωτερική αγορά οι θεμελιώδεις ελευθερίες στηρίζονται σε απαγορεύσεις περιορισμών που δεσμεύουν τα κράτη μέλη υπό τους όρους των Συνθηκών. Αντιθέτως, στο εξωτερικό εμπόριο η Ένωση επιδιώκει σταδιακή και διαπραγματευόμενη ελευθέρωση, διατηρώντας παράλληλα τη δυνατότητα να εφαρμόζει μέσα εμπορικής άμυνας και άλλες ρυθμίσεις που προβλέπει το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο. Το ίδιο το άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ εντάσσει ρητά στην ΚΕΠ τόσο την ενοποίηση των μέτρων ελευθέρωσης

[21] Βλ. Προοίμιο ΣΛΕΕ, άρθρο 3 παρ. 5 και άρθρο 21 παρ. 2 στοιχ. ε΄ ΣΕΕ, καθώς και άρθρο 206 ΣΛΕΕ, ΕΕ C 202 της 7.6.2016. Kubek, G. (2018). Redefining the Boundaries of the Common Commercial Policy and the ERTA Doctrine: Opinion 3/15, Marrakesh Treaty. Common Market Law Review, 55, 883–899.

όσο και την πολιτική εξαγωγών και τα μέτρα εμπορικής άμυνας, όπως τα μέτρα κατά του ντάμπινγκ και των επιδοτήσεων.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ένταξη των άμεσων ξένων επενδύσεων στο άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Η Γνωμοδότηση 2/15 του Δικαστηρίου διευκρίνισε ότι ως άμεση επένδυση νοείται, κατά πάγια νομολογία, η επένδυση που δημιουργεί ή διατηρεί σταθερούς και άμεσους δεσμούς μεταξύ του επενδυτή και της επιχείρησης, ώστε να καθίσταται δυνατή ουσιαστική συμμετοχή στη διαχείριση ή στον έλεγχό της. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι, στον βαθμό που αφορούν άμεσες ξένες επενδύσεις, ρυθμίσεις προστασίας των επενδύσεων μετά την εγκατάστασή τους μπορούν να εμπίπτουν στην ΚΕΠ όταν παρουσιάζουν τον απαιτούμενο ειδικό σύνδεσμο με το διεθνές εμπόριο.[22]

Υπό την έννοια αυτή, η πολιτική της Ένωσης στον τομέα των άμεσων ξένων επενδύσεων δεν περιορίζεται στην απλή διευκόλυνση της αρχικής πρόσβασης στην αγορά. Μπορεί να καλύπτει και κανόνες που διέπουν τη μεταχείριση της άμεσης επένδυσης μετά την εγκατάστασή της, υπό την προϋπόθεση ότι οι σχετικές ρυθμίσεις εμπίπτουν στο πεδίο της ΚΕΠ σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει διαμορφώσει το Δικαστήριο.[23] Συνολικά, το άρθρο 206 ΣΛΕΕ αποτυπώνει τον στρατηγικό προσανατολισμό της Ένωσης προς μια ανοικτή διεθνή οικονομία, ενώ το άρθρο 207 ΣΛΕΕ παρέχει το ουσιαστικό και θεσμικό πλαίσιο μέσω του οποίου ο προσανατολισμός αυτός μετατρέπεται σε συγκεκριμένη εμπορική πολιτική.

3.2. Οι τομείς της ΚΕΠ ως αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΕ

Η οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής υπήρξε διαχρονικά κρίσιμο ζήτημα για την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών. Η Συνθήκη της Λισαβόνας διεύρυνε και αποσαφήνισε το περιεχόμενο της ΚΕΠ, ανταποκρινόμενη στην εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου από ένα σύστημα που επικεντρωνόταν κυρίως στους δασμούς και στο εμπόριο αγαθών σε ένα ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο που καλύπτει υπηρεσίες,

[22] Γνωμοδότηση 2/15 του Δικαστηρίου (Ολομέλεια), 16.5.2017, EU:C:2017:376, ιδίως σκ. 80, 95 και 225. Η Γνωμοδότηση αφορά τη συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών ΕΕ-Σιγκαπούρης και την κατανομή αρμοδιοτήτων για συμφωνία «νέας γενιάς».

[23] Βλ. επίσης Σπηλιόπουλος, Ο. (2013), Οι Διεθνείς Συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Εξωτερικές Οικονομικές Σχέσεις της, Εκδόσεις Σάκκουλα. Σπηλιόπουλος, Ο. (2015), «Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των διεθνών επενδύσεων: Η πορεία προς την άσκηση ενωσιακής πολιτικής για τις διεθνείς επενδύσεις», στον Τιμητικό Τόμο προς τιμήν Π. Κανελλόπουλου. VanDuzer, J. A. (2012). A Critical Look at the Prospects for Robust Rules for Services in Preferential Trading Agreements. Legal Issues of Economic Integration, 39(1), 29–49.

διανοητική ιδιοκτησία, επενδύσεις και άλλα ζητήματα που συνδέονται άμεσα με τις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές.[24]

Το άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ ορίζει ότι η ΚΕΠ βασίζεται σε ενιαίες αρχές και αφορά, ιδίως, τις μεταβολές των δασμολογικών συντελεστών, τη σύναψη δασμολογικών και εμπορικών συμφωνιών σχετικά με το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας, τις άμεσες ξένες επενδύσεις, την ενοποίηση των μέτρων ελευθέρωσης, την πολιτική εξαγωγών και τα μέτρα εμπορικής άμυνας.[25] Καθοριστική για τη σύγχρονη ερμηνεία της διάταξης υπήρξε η Γνωμοδότηση 2/15. Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι μια πράξη ή διεθνής δέσμευση εμπίπτει στην ΚΕΠ όταν παρουσιάζει ειδικό σύνδεσμο με το διεθνές εμπόριο, δηλαδή όταν αποσκοπεί ειδικά στην προώθηση, διευκόλυνση ή ρύθμισή του και είναι ικανή να παράγει άμεσες και άμεσου χαρακτήρα συνέπειες στις εμπορικές συναλλαγές.[26]

Με βάση το κριτήριο αυτό, το πεδίο της ΚΕΠ καλύπτει, μεταξύ άλλων: α) το εμπόριο αγαθών και τους κανόνες πρόσβασης στην αγορά, περιλαμβανομένων δασμολογικών και μη δασμολογικών εμποδίων· β) τις τελωνειακές διαδικασίες και τη διευκόλυνση του εμπορίου· γ) τα μέτρα εμπορικής άμυνας, όπως τα μέτρα αντιντάμπινγκ, τα αντισταθμιστικά μέτρα και τα μέτρα διασφάλισης· δ) το εμπόριο υπηρεσιών, με την επιφύλαξη του ειδικού καθεστώτος των μεταφορών· ε) τις δημόσιες συμβάσεις στον βαθμό που οι σχετικές ρυθμίσεις αφορούν την πρόσβαση οικονομικών φορέων στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών· στ) ρυθμίσεις ανταγωνισμού που παρουσιάζουν άμεσο και ειδικό σύνδεσμο με το διεθνές εμπόριο· ζ) τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας· η) τις άμεσες ξένες επενδύσεις· και θ) δεσμεύσεις σχετικές με το εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη, όταν πληρούνται τα κριτήρια του ειδικού συνδέσμου με τις διεθνείς συναλλαγές.[27]

Η υπαγωγή των υπηρεσιών μεταφορών απαιτεί ιδιαίτερη διάκριση. Το άρθρο 207 παρ. 5 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι η διαπραγμάτευση και η σύναψη διεθνών συμφωνιών στον τομέα των μεταφορών δεν διέπονται από την ΚΕΠ, αλλά από τις διατάξεις για την κοινή πολιτική μεταφορών

[24] Βλ. Γρύλλος, Γ. (2012), «Άρθρα 206-207 ΣΛΕΕ», στο Β. Χριστιανός (επιμ.), Συνθήκη της ΕΕ και ΣΛΕΕ: Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη. Bungenberg, M. (2010), "Going Global? The EU Common Commercial Policy After Lisbon", in C. Hermann & J. P. Terhechte (eds.), European Yearbook of International Economic Law.

[25] Άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 140-141.

[26] Γνωμοδότηση 2/15, EU:C:2017:376, σκ. 36-38. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει το κριτήριο του ειδικού συνδέσμου με το διεθνές εμπόριο και των άμεσων και άμεσου χαρακτήρα συνεπειών στις εμπορικές συναλλαγές. Melo-Araujo, B. (2016). The EU Deep Trade Agenda. Oxford University Press.

[27] Γνωμοδότηση 2/15, EU:C:2017:376, ιδίως σκ. 40-77, 112-161. Για αναλυτική εξέταση των επιμέρους τομέων της ΚΕΠ βλ. επίσης Cremona, M. (2018), "Shaping EU Trade Policy Post-Lisbon: Opinion 2/15 of 16 May 2017", European Constitutional Law Review, 14. Krajewski, M. (2012). The Reform of the Common Commercial Policy. In A. Biondi et al. (Eds.), EU Law After Lisbon (pp. 303 ff.). Oxford University Press.

και το άρθρο 218 ΣΛΕΕ. Αυτό δεν σημαίνει, πάντως, ότι οι σχετικές διεθνείς δεσμεύσεις είναι κατ' ανάγκην εκτός αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης: η αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα μπορεί να θεμελιώνεται στο άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ, ιδίως όταν οι διεθνείς δεσμεύσεις ενδέχεται να επηρεάσουν κοινούς ενωσιακούς κανόνες ή να μεταβάλουν την εμβέλειά τους.[28]

Αντίστοιχα, στον τομέα των επενδύσεων πρέπει να διακρίνονται οι άμεσες από τις μη άμεσες επενδύσεις. Η έννοια της άμεσης επένδυσης προϋποθέτει σταθερούς και άμεσους οικονομικούς δεσμούς και δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής στη διαχείριση ή στον έλεγχο της επιχείρησης. Οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου, που πραγματοποιούνται χωρίς τέτοια πρόθεση συμμετοχής ή ελέγχου, δεν εμπίπτουν στην έννοια των «άμεσων ξένων επενδύσεων» του άρθρου 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Στη Γνωμοδότηση 2/15, οι σχετικές με μη άμεσες επενδύσεις δεσμεύσεις της υπό εξέταση συμφωνίας δεν θεωρήθηκαν ότι υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης βάσει της ΚΕΠ.[29]

Ιδιαίτερη εξέλιξη αποτελεί και η ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης στο πεδίο της ΚΕΠ. Το Δικαστήριο, στη Γνωμοδότηση 2/15, επισήμανε ότι ο στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέρος της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής, καθώς το άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ συνδέει ρητά την πολιτική αυτή με τις γενικές αρχές και τους στόχους της εξωτερικής δράσης. Κατά συνέπεια, εμπορικές δεσμεύσεις που αφορούν την προστασία της εργασίας ή του περιβάλλοντος μπορούν να υπάγονται στην ΚΕΠ, όταν είναι ειδικά συνδεδεμένες με τη ρύθμιση του εμπορίου και παράγουν άμεσες συνέπειες στις εμπορικές σχέσεις.[30]

Η υπαγωγή της ΚΕΠ στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης έχει σαφείς συνέπειες για τα κράτη μέλη. Σύμφωνα με τα άρθρα 2 παρ. 1 και 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄ ΣΛΕΕ, μόνο η Ένωση μπορεί καταρχήν να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις στον συγκεκριμένο τομέα, ενώ τα κράτη μέλη μπορούν να ενεργούν μόνο κατόπιν ενωσιακής εξουσιοδότησης ή για την εφαρμογή πράξεων της Ένωσης. Ταυτόχρονα, το άρθρο 207 παρ. 6 ΣΛΕΕ διευκρινίζει ότι η άσκηση της ΚΕΠ δεν μεταβάλλει την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ Ένωσης και κρατών μελών και δεν μπορεί να

[28] Άρθρο 207 παρ. 5 ΣΛΕΕ. Βλ. επίσης Γνωμοδότηση 2/15, EU:C:2017:376, ιδίως το μέρος για τις υπηρεσίες μεταφορών και τις δημόσιες συμβάσεις στον τομέα των μεταφορών.

[29] Γνωμοδότηση 2/15, EU:C:2017:376, σκ. 80 και 225 επ.· για τη διάκριση άμεσων και μη άμεσων επενδύσεων βλ. επίσης απόφαση SECIL, C-464/14, EU:C:2016:896, σκ. 75-76.

[30] Γνωμοδότηση 2/15, EU:C:2017:376, σκ. 139-161, ιδίως σκ. 147, όπου το Δικαστήριο εντάσσει τον στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης στην Κοινή Εμπορική Πολιτική. Dimopoulos, A. (2010). The effects of the Lisbon Treaty on the principles and objectives of the common commercial policy. European Foreign Affairs Review, 15(2). Πλιάκος, Α. (2016). Η Κοινή Εμπορική Πολιτική. Στο Ν. Μαραβέγιας (επιμ.), Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές (σσ. 315–331). Εκδόσεις Κριτική. Πλιάκος, Α. (2018). Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο. Νομική Βιβλιοθήκη.

χρησιμοποιείται για εναρμόνιση εθνικών νομοθεσιών σε τομείς όπου οι Συνθήκες αποκλείουν τέτοια εναρμόνιση.[31]

Ο αποκλειστικός χαρακτήρας της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής αποτελεί, επομένως, βασική θεσμική προϋπόθεση για την ενιαία διεθνή εμπορική παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιτρέπει στην Ένωση να διαμορφώνει και να εφαρμόζει κοινή στρατηγική έναντι τρίτων χωρών, να διαπραγματεύεται από θέση ενιαίου οικονομικού χώρου και να αποφεύγει την ανάπτυξη παράλληλων εθνικών εμπορικών πολιτικών που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τη συνοχή της εσωτερικής αγοράς και την αποτελεσματικότητα της εξωτερικής της δράσης. Η αποκλειστικότητα της αρμοδιότητας δεν έχει, συνεπώς, μόνο νομική σημασία ως κανόνας κατανομής εξουσιών μεταξύ Ένωσης και κρατών μελών, αλλά και ουσιαστική λειτουργία για τη διαμόρφωση μιας συνεκτικής και αποτελεσματικής ευρωπαϊκής εμπορικής πολιτικής.

3.3. Το θεσμικό σύστημα σύναψης διεθνών συμφωνιών στο πλαίσιο υλοποίησης της ΚΕΠ

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική ασκείται τόσο μέσω μονομερών ενωσιακών πράξεων όσο και μέσω διεθνών συμφωνιών. Ως προς το εσωτερικό κανονιστικό σκέλος, το άρθρο 207 παρ. 2 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με κανονισμούς σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θεσπίζουν τα μέτρα που καθορίζουν το πλαίσιο εφαρμογής της ΚΕΠ.[32]

Ως προς τις διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, το άρθρο 207 παρ. 3 ΣΛΕΕ παραπέμπει στη γενική διαδικασία του άρθρου 218 ΣΛΕΕ, με την επιφύλαξη των ειδικότερων ρυθμίσεων του άρθρου 207. Κατά συνέπεια, το άρθρο 207 λειτουργεί ως ουσιαστική νομική βάση για τις συμφωνίες που εμπίπτουν στην ΚΕΠ, ενώ το άρθρο 218 καθορίζει το γενικό θεσμικό και διαδικαστικό πλαίσιο της διαπραγμάτευσης, υπογραφής και σύναψής τους.[33] Η διάκριση μεταξύ ενωσιακών και μικτών συμφωνιών εξαρτάται από τη φύση των αρμοδιοτήτων που καλύπτει η συγκεκριμένη συμφωνία. Όταν το σύνολο των ουσιαστικών δεσμεύσεων εμπίπτει σε τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης, η συμφωνία μπορεί να συναφθεί από την Ένωση χωρίς συμμετοχή των κρατών μελών ως αυτοτελών συμβαλλομένων μερών. Αντίθετα, όταν περιλαμβάνονται και διατάξεις που υπάγονται σε συντρέχουσα ή άλλη μη αποκλειστική

[31] Βλ. άρθρα 2 παρ. 1, 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄ και 207 παρ. 6 ΣΛΕΕ. Βλ. επίσης Koutrakos, P. (2015), EU International Relations Law, Bloomsbury Publishing, σ. 19 επ.

[32] Άρθρο 207 παρ. 2 ΣΛΕΕ.

[33] Άρθρο 207 παρ. 3 σε συνδυασμό με το άρθρο 218 ΣΛΕΕ. Βλ. Ενοποιημένη απόδοση ΣΛΕΕ, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 140-146.

αρμοδιότητα, μπορεί να απαιτηθεί μικτή συμφωνία. Η Γνωμοδότηση 2/15 αποτέλεσε καθοριστικό σημείο αναφοράς για τη διάκριση αυτή στις συμφωνίες νέας γενιάς.[34]

Η διαδικασία αρχίζει με συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Συμβούλιο. Το Συμβούλιο αποφασίζει την έναρξη των διαπραγματεύσεων και μπορεί να εκδίδει διαπραγματευτικές οδηγίες. Η Επιτροπή διεξάγει τις διαπραγματεύσεις σε διαβούλευση με ειδική επιτροπή που ορίζεται από το Συμβούλιο και οφείλει να ενημερώνει τακτικά τόσο την ειδική αυτή επιτροπή όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την πρόοδο των διαπραγματεύσεων.[35] Μετά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, το Συμβούλιο είναι αρμόδιο να εξουσιοδοτήσει την υπογραφή της συμφωνίας και, εφόσον απαιτείται, την προσωρινή εφαρμογή της, καθώς και να εκδώσει την απόφαση για τη σύναψή της. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει ενισχυμένο θεσμικό ρόλο: το άρθρο 218 παρ. 6 ΣΛΕΕ απαιτεί τη συναίνεσή του για συμφωνίες που καλύπτουν τομείς στους οποίους εφαρμόζεται η συνήθης νομοθετική διαδικασία, ενώ το άρθρο 218 παρ. 10 επιβάλλει την άμεση και πλήρη ενημέρωσή του σε όλα τα στάδια της διαδικασίας. Δεδομένου ότι το άρθρο 207 παρ. 2 προβλέπει τη συνήθη νομοθετική διαδικασία για το πλαίσιο εφαρμογής της ΚΕΠ, η συναίνεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αποτελεί βασικό στάδιο για τη σύναψη των σύγχρονων εμπορικών συμφωνιών της Ένωσης.[36]

Ως προς τον τρόπο λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο, ο γενικός κανόνας του άρθρου 207 παρ. 4 ΣΛΕΕ είναι η ειδική πλειοψηφία. Ομοφωνία απαιτείται, όμως, για συμφωνίες στους τομείς του εμπορίου υπηρεσιών, των εμπορικών πτυχών της διανοητικής ιδιοκτησίας και των άμεσων ξένων επενδύσεων, όταν οι συμφωνίες περιλαμβάνουν διατάξεις για τις οποίες απαιτείται ομοφωνία κατά τη θέσπιση εσωτερικών κανόνων. Ομοφωνία απαιτείται επίσης για συμφωνίες στον τομέα του εμπορίου πολιτιστικών και οπτικοακουστικών υπηρεσιών, όταν υπάρχει κίνδυνος να θιγεί η πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία της Ένωσης, καθώς και για συμφωνίες στον τομέα κοινωνικών, εκπαιδευτικών και υγειονομικών υπηρεσιών, όταν υπάρχει κίνδυνος σοβαρής διατάραξης της εθνικής οργάνωσης των υπηρεσιών αυτών ή θίγονται οι ευθύνες των κρατών μελών ως προς την παροχή τους.[37]

[34] Βλ. Γνωμοδότηση 2/15, EU:C:2017:376, καθώς και Conconi, P., Heghelegiu, C., & Puccio, L. (2021), "EU Trade Agreements: To Mix or Not to Mix, That Is the Question", Journal of World Trade, 55, 231-260.

[35] Άρθρο 207 παρ. 3 ΣΛΕΕ. Για το θεσμικό σύστημα των συμφωνιών της ΚΕΠ βλ. επίσης Σπηλιόπουλος, Ο. (2013). Schmitter, P. & Smits, C. (2005), "La Politique Commerciale Commune et les Accords Commerciaux", in J.-V. Louis & M. Dony (dir.), Le Droit de la CE et de l'Union Européenne, vol. 12, Relations extérieures, Éditions de l'Université de Bruxelles, σ. 215-291.

[36] Άρθρο 218 παρ. 5, 6 και 10 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, το άρθρο 218 παρ. 6 στοιχ. α΄ περ. v προβλέπει τη συναίνεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για συμφωνίες που καλύπτουν τομείς στους οποίους εφαρμόζεται η συνήθης νομοθετική διαδικασία.

[37] Άρθρο 207 παρ. 4 ΣΛΕΕ, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 141.

Τέλος, η Κοινή Εμπορική Πολιτική ασκείται μέσα σε ένα ευρύτερο διεθνές κανονιστικό περιβάλλον. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, προκάτοχος της σημερινής Ένωσης, ενέκρινε με την απόφαση 94/800/ΕΚ, ως προς τα θέματα της αρμοδιότητάς της, τις συμφωνίες που προέκυψαν από τον Γύρο της Ουρουγουάης και το πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Οι διεθνείς εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ και τα μέτρα εφαρμογής της ΚΕΠ οφείλουν, συνεπώς, να λαμβάνουν υπόψη τις διεθνείς δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η Ένωση στο πολυμερές εμπορικό σύστημα. Η ειδικότερη διάσταση του βασισμένου σε κανόνες εμπορίου εξετάζεται στο επόμενο μέρος της μελέτης.[38]

4. Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΕ ΝΑ ΣΥΝΑΠΤΕΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟΥ ΣΕ ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Η δυνατότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναπτύσσει διεθνείς οικονομικές σχέσεις μέσω συμβατικών δεσμεύσεων αποτελεί μία από τις σημαντικότερες εκφάνσεις της διεθνούς νομικής της προσωπικότητας. Η ικανότητα αυτή δεν έχει, ωστόσο, απεριόριστο χαρακτήρα, αλλά ασκείται εντός του συστήματος αρμοδιοτήτων που καθορίζουν οι Συνθήκες. Το γενικό νομικό πλαίσιο για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών προβλέπεται στο άρθρο 216 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο η Ένωση μπορεί να συνάπτει συμφωνίες με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς όταν το προβλέπουν οι Συνθήκες, όταν η σύναψη της συμφωνίας είναι αναγκαία για την επίτευξη ενός από τους σκοπούς τους, όταν προβλέπεται από δεσμευτική πράξη της Ένωσης ή όταν μπορεί να επηρεάσει κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους.

Στον ειδικότερο τομέα της εμπορικής πολιτικής, η δυνατότητα αυτή συνδέεται με τα άρθρα 206 και 207 ΣΛΕΕ και με τον αποκλειστικό χαρακτήρα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής κατά το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. ε΄ ΣΛΕΕ. Η Ένωση μπορεί, συνεπώς, να αναλαμβάνει διεθνείς εμπορικές δεσμεύσεις στους τομείς που εμπίπτουν στην ΚΕΠ και να εμφανίζεται έναντι τρίτων χωρών ως ενιαίος διαπραγματευτικός δρων. Η έκταση της δυνατότητας αυτής εξαρτάται από το περιεχόμενο κάθε συμφωνίας και από τη φύση των εμπλεκόμενων αρμοδιοτήτων. Όταν όλες οι ουσιαστικές διατάξεις μιας συμφωνίας εμπίπτουν σε αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, η συμφωνία μπορεί να συναφθεί αποκλειστικά από την ΕΕ. Όταν, αντιθέτως, περιλαμβάνονται και στοιχεία μη

[38] Απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22.12.1994, σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ως προς τα θέματα της αρμοδιότητάς της, των συμφωνιών που προέκυψαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), ΕΕ L 336 της 23.12.1994, σ. 1 επ.

αποκλειστικής αρμοδιότητας, μπορεί να απαιτείται η συμμετοχή των κρατών μελών μέσω της μορφής της μικτής συμφωνίας.

Η νομική ικανότητα της Ένωσης συμπληρώνεται από συγκεκριμένο θεσμικό μηχανισμό διαπραγμάτευσης και σύναψης συμφωνιών. Η βασική διαδικασία καθορίζεται από το άρθρο 218 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό, για τις εμπορικές συμφωνίες, με τις ειδικές ρυθμίσεις του άρθρου 207 ΣΛΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποβάλλει συστάσεις προς το Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει την έναρξη των διαπραγματεύσεων, εξουσιοδοτεί τον διαπραγματευτή και μπορεί να θεσπίζει διαπραγματευτικές οδηγίες. Η Επιτροπή διεξάγει κατά κανόνα τις διαπραγματεύσεις για τις συμφωνίες της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής, ενώ το Συμβούλιο αποφασίζει για την υπογραφή και τη σύναψή τους. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενημερώνεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και, στις περιπτώσεις που προβλέπει το άρθρο 218 παρ. 6 ΣΛΕΕ, η συναίνεσή του αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη σύναψη της συμφωνίας.

Το σύστημα αυτό επιτρέπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να διαπραγματεύεται τόσο διμερείς και περιφερειακές συμφωνίες όσο και να συμμετέχει σε πολυμερείς συμβατικές διαδικασίες. Η διεθνής συμβατική δράση της Ένωσης δεν περιορίζεται, συνεπώς, στις συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών, αλλά αποτελεί ευρύτερο μέσο υλοποίησης της εξωτερικής της πολιτικής και προώθησης των οικονομικών και στρατηγικών της συμφερόντων. Στον τομέα του εμπορίου, η συμβατική αυτή ικανότητα επιτρέπει στην ΕΕ να συνδυάζει την πολυμερή δράση στο πλαίσιο του ΠΟΕ με τη σύναψη διμερών και περιφερειακών συμφωνιών που επιδιώκουν βαθύτερη οικονομική ολοκλήρωση.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 ενισχύθηκε αισθητά η σημασία των διμερών και περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών ως συμπληρωματικών εργαλείων του πολυμερούς εμπορικού συστήματος. Η δυσχέρεια επίτευξης ευρείας συναίνεσης στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ιδίως μετά την επιβράδυνση του Γύρου της Ντόχα, οδήγησε μεγάλες εμπορικές δυνάμεις να αναζητήσουν παράλληλες οδούς για βαθύτερη ελευθέρωση των συναλλαγών. Η εξέλιξη αυτή δεν συνεπάγεται εγκατάλειψη του πολυμερούς συστήματος· αντίθετα, οι σύγχρονες συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξακολουθούν να οικοδομούνται πάνω στους κανόνες του ΠΟΕ, επιχειρώντας συγχρόνως να ρυθμίσουν τομείς στους οποίους η πολυμερής πρόοδος υπήρξε περιορισμένη. Η αδυναμία της 14ης Υπουργικής Διάσκεψης του ΠΟΕ,

τον Μάρτιο του 2026, να καταλήξει σε συνολικό πακέτο αποτελεσμάτων επιβεβαίωσε ότι οι δυσχέρειες του πολυμερούς σκέλους παραμένουν σημαντικές.[39]

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εντάχθηκε έγκαιρα σε αυτή τη μεταβολή. Η Ανακοίνωση «Global Europe: Competing in the World» του 2006 έθεσε στο επίκεντρο την ανταγωνιστικότητα, την πρόσβαση στις αγορές και τη σύναψη φιλόδοξων συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών με στρατηγικούς εταίρους. Η κατεύθυνση αυτή εξειδικεύθηκε περαιτέρω το 2007 με την πρωτοβουλία για ενισχυμένη πρόσβαση των ευρωπαίων εξαγωγέων στις αγορές τρίτων χωρών και το 2010 με τη στρατηγική «Trade, Growth and World Affairs», η οποία συνέδεσε την εμπορική πολιτική με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020».[40, 41]

Η στρατηγική αυτή εξελίχθηκε ουσιωδώς κατά την επόμενη δεκαετία. Στην Επανεξέταση της Εμπορικής Πολιτικής του 2021, η Επιτροπή περιέγραψε μια «ανοικτή, βιώσιμη και δυναμική εμπορική πολιτική», η οποία συνδέει το άνοιγμα των αγορών με τη βιώσιμη ανάπτυξη, την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, την ανθεκτικότητα των αλυσίδων εφοδιασμού και την ικανότητα της Ένωσης να προασπίζει αποτελεσματικά τα συμφέροντά της. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμφωνίες νέας γενιάς λειτουργούν πλέον όχι μόνο ως μέσα δασμολογικής ελευθέρωσης αλλά και ως εργαλεία οικονομικής ασφάλειας, διαφοροποίησης εταίρων, κανονιστικής συνεργασίας και διεθνούς επιρροής.[42]

Η αναφορά σε ένα «βασισμένο σε κανόνες» διεθνές εμπορικό σύστημα δεν αποτελεί απλώς γενική πολιτική διακήρυξη. Παραπέμπει σε ένα σύστημα στο οποίο η πρόσβαση στις αγορές, η επιβολή εμπορικών περιορισμών και η επίλυση διαφορών διέπονται από εκ των προτέρων γνωστούς και συμφωνημένους κανόνες, αντί να εξαρτώνται αποκλειστικά από μονομερείς επιλογές ή από την οικονομική ισχύ των επιμέρους κρατών. Η προβλεψιμότητα, η διαφάνεια, η μη διάκριση, η αμοιβαιότητα των δεσμεύσεων και η ύπαρξη θεσμοθετημένων διαδικασιών εφαρμογής και επίλυσης διαφορών αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της λογικής αυτής.

Στον πυρήνα του πολυμερούς συστήματος βρίσκεται ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και το σύνολο των συμφωνιών που συγκροτούν το νομικό του πλαίσιο. Θεμελιώδεις αρχές, όπως

[39] World Trade Organization, "MC14 concludes with adopted decisions, progress on key outstanding issues", 30.3.2026, https://www.wto.org/english/news_e/news26_e/mc14_30mar26_354_e.htm.

[40] European Commission, "Global Europe: a stronger partnership to deliver market access for European exporters", COM(2007) 183 final· European Commission, "Trade, Growth and World Affairs: Trade Policy as a Core Component of the EU's 2020 Strategy", COM(2010) 612 final.

[41] European Commission, Communication from the Commission, "Global Europe: Competing in the World – A Contribution to the EU's Growth and Jobs Strategy", COM(2006) 567 final.

[42] European Commission, "Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy", COM(2021) 66 final, 18.2.2021, EUR-Lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0066.

η μεταχείριση του μάλλον ευνοούμενου κράτους και η εθνική μεταχείριση, επιδιώκουν να περιορίσουν τις αυθαίρετες διακρίσεις, ενώ οι κανόνες για τους δασμούς, τις επιδοτήσεις, τα μέτρα εμπορικής άμυνας, τα τεχνικά εμπόδια και τα υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα θέτουν όρια στον τρόπο με τον οποίο τα μέλη μπορούν να προστατεύουν τις αγορές τους. Για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η διατήρηση αυτού του πλαισίου έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς μια οικονομία με υψηλό βαθμό διεθνούς εμπορικής διασύνδεσης ωφελείται από σταθερούς, προβλέψιμους και εφαρμόσιμους κανόνες.

Οι διμερείς και περιφερειακές συμφωνίες της Ένωσης λειτουργούν μέσα σε αυτή τη λογική και όχι ως απλή υποκατάσταση του πολυμερούς συστήματος. Οι προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες αποτελούν επιτρεπόμενη απόκλιση από τη γενική αρχή της μη διάκρισης υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται ιδίως από το άρθρο XXIV της GATT 1994 και το άρθρο V της GATS. Παράλληλα, οι συμφωνίες νέας γενιάς συχνά προχωρούν πέρα από το επίπεδο των πολυμερών δεσμεύσεων, εισάγοντας λεπτομερέστερους κανόνες σε πεδία όπως οι υπηρεσίες, οι δημόσιες συμβάσεις, η διανοητική ιδιοκτησία, οι επενδύσεις, το ψηφιακό εμπόριο, η κανονιστική συνεργασία και η βιώσιμη ανάπτυξη.

Η προσήλωση της ΕΕ σε ένα βασισμένο σε κανόνες εμπορικό σύστημα συνδέεται, επομένως, με δύο παράλληλες επιδιώξεις. Από τη μία πλευρά, η Ένωση υποστηρίζει τη διατήρηση και αποτελεσματική λειτουργία του πολυμερούς συστήματος του ΠΟΕ. Από την άλλη, αξιοποιεί τις διμερείς και περιφερειακές συμφωνίες για να εμβαθύνει τις οικονομικές σχέσεις με επιλεγμένους εταίρους και να αναπτύξει κανόνες σε τομείς όπου η πολυμερής διαπραγμάτευση δεν έχει επιτύχει αντίστοιχο βαθμό προόδου. Η διμερής στρατηγική της ΕΕ δεν πρέπει, συνεπώς, να αντιμετωπίζεται ως αντιθετική προς την πολυμερή προσέγγιση, αλλά ως συμπληρωματικό επίπεδο της ευρύτερης διεθνούς εμπορικής της πολιτικής.

4.1. Η ανάληψη δεσμεύσεων για τη σφαιρική ελευθέρωση των οικονομικών συναλλαγών

Μέσα σε αυτό το διττό πλαίσιο, πολυμερής προσήλωση σε κοινούς κανόνες και παράλληλη ανάπτυξη βαθύτερων διμερών και περιφερειακών δεσμεύσεων, πρέπει να ενταχθεί η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών νέας γενιάς. Οι συμφωνίες αυτές δεν αποτελούν απομάκρυνση από την αρχή του βασισμένου σε κανόνες εμπορίου, αλλά μία από τις μορφές μέσω των οποίων η Ένωση επιχειρεί να την εξειδικεύσει και να την επεκτείνει σε νέα πεδία οικονομικής δραστηριότητας.

Οι συμφωνίες νέας γενιάς διαφοροποιούνται ουσιωδώς από τις παραδοσιακές εμπορικές συμφωνίες, επειδή δεν περιορίζονται στη μείωση ή κατάργηση των δασμών. Πρόκειται για πολυδιάστατες συμφωνίες, οι οποίες ρυθμίζουν, με διαφορετικό βαθμό έντασης ανά εταίρο, το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, τις επενδύσεις και την εγκατάσταση, τις δημόσιες συμβάσεις, τον ανταγωνισμό, τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, τις τελωνειακές διαδικασίες, τα τεχνικά και υγειονομικά εμπόδια, το ψηφιακό εμπόριο, καθώς και ζητήματα εργασίας, περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης. Η βιβλιογραφία έχει επισημάνει ότι η εφαρμογή αυτού του τύπου συμφωνιών προϋποθέτει σύνθετους μηχανισμούς θεσμικής παρακολούθησης και κανονιστικής συνεργασίας.[43] Στον πυρήνα τους βρίσκεται η δημιουργία προτιμησιακού καθεστώτος συναλλαγών μεταξύ της Ένωσης και του εκάστοτε εταίρου, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου XXIV της GATT 1994 για το εμπόριο αγαθών και του άρθρου V της GATS για το εμπόριο υπηρεσιών. Πέραν της δασμολογικής ελευθέρωσης, οι συμφωνίες επιδιώκουν να περιορίσουν τα μη δασμολογικά εμπόδια και να δημιουργήσουν ένα σταθερό, διαφανές και προβλέψιμο ρυθμιστικό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις και τους επενδυτές.

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η ένταξη των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Κοινή Εμπορική Πολιτική με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Η Επιτροπή, με την Ανακοίνωση του 2010 «Προς μια σφαιρική ευρωπαϊκή πολιτική διεθνών επενδύσεων», επιδίωξε τη διαμόρφωση ενιαίας ενωσιακής προσέγγισης τόσο ως προς την πρόσβαση στην αγορά όσο και ως προς την προστασία των επενδύσεων. Η εξέλιξη αυτή επέτρεψε την ενσωμάτωση εκτεταμένων επενδυτικών κεφαλαίων στις νέες οικονομικές συμφωνίες, χωρίς όμως να εξαλείψει τα ζητήματα κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών.[44]

Καθοριστική στο σημείο αυτό υπήρξε η Γνωμοδότηση 2/15 του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμφωνία με τη Σιγκαπούρη. Το Δικαστήριο αναγνώρισε την αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης για το μεγαλύτερο μέρος της συμφωνίας, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων ξένων επενδύσεων, αλλά έκρινε ότι οι μη άμεσες ξένες επενδύσεις και οι ρυθμίσεις επίλυσης διαφορών επενδυτή-κράτους δεν υπάγονται, ως τέτοιες, στην

[43] Hannonen, M. (2017), "Implementation of EU Free Trade Agreements", Global Trade and Customs Journal, 12(11–12). Pantaleo, L. & Andenas, M. (2017), "Introduction: The European Union as a Global (Legal) Role Model for Trade and Investment?", European Business Law Review, 28(2).

[44] European Commission, "Towards a comprehensive European international investment policy", COM(2010) 343 final, 7.7.2010. Basedow, R. (2016), "The European Union's New International Investment Policy: Product of Commission Entrepreneurship or Business Lobbying?", European Foreign Affairs Review, 21(4), 469–491. Σπηλιόπουλος, Οδ. (2015), «Η προοδευτική διαμόρφωση της ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων. Από τις διμερείς επενδυτικές συνθήκες των κρατών μελών στη διαδικασία εκπόνησης ενωσιακών επενδυτικών συμφωνιών», Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1/2015, 17–28.

αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Η νομολογιακή αυτή οριοθέτηση επηρέασε άμεσα τη νομική αρχιτεκτονική μεταγενέστερων συμφωνιών.[45]

Στην πράξη, η Ένωση αξιοποίησε δύο βασικά πρότυπα. Στην CETA διατηρήθηκε η μορφή της μικτής συμφωνίας, με προσωρινή εφαρμογή των τμημάτων που εμπίπτουν στην ενωσιακή αρμοδιότητα. Στις περιπτώσεις της Σιγκαπούρης και του Βιετνάμ επιλέχθηκε ο διαχωρισμός σε μία συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών, η οποία μπορεί να συναφθεί σε επίπεδο ΕΕ, και σε χωριστή συμφωνία προστασίας επενδύσεων, η οποία απαιτεί τις αντίστοιχες διαδικασίες κύρωσης από τα κράτη μέλη. Η σχετική συζήτηση για τον βαθμό «μικτότητας» των εμπορικών και επενδυτικών συμφωνιών παραμένει κεντρική στη βιβλιογραφία του δικαίου εξωτερικών σχέσεων της Ένωσης.[46]

Η εξέλιξη του δικτύου συμφωνιών έως το 2026 καταδεικνύει ότι η στρατηγική αυτή παραμένει ενεργή και προσαρμόζεται στις νέες οικονομικές και γεωπολιτικές συνθήκες. Εκτός από τις συμφωνίες που ήδη εφαρμόζονται, η ΕΕ ολοκλήρωσε το 2025 τις διαπραγματεύσεις για Συνολική Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης με την Ινδονησία και τον Ιανουάριο του 2026 τις διαπραγματεύσεις για Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών με την Ινδία, ενώ τον Μάρτιο του 2026 ολοκληρώθηκαν και οι διαπραγματεύσεις με την Αυστραλία. Ταυτόχρονα, ειδικές συμφωνίες για το ψηφιακό εμπόριο με τη Σιγκαπούρη και τη Νότια Κορέα αποτυπώνουν τη σταδιακή αυτονόμηση της ψηφιακής διάστασης της εμπορικής πολιτικής.[47]

4.2. Το δίκτυο οικονομικών συμφωνιών νέας γενιάς της ΕΕ

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός εκτεταμένου και γεωγραφικά διαφοροποιημένου δικτύου οικονομικών συμφωνιών. Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει συμφωνίες που βρίσκονται ήδη σε πλήρη ή προσωρινή εφαρμογή, συμφωνίες που έχουν υπογραφεί και τελούν υπό κύρωση, καθώς και συμφωνίες των οποίων οι διαπραγματεύσεις

[45] ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 2/15 της 16.5.2017, Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ–Σιγκαπούρης, EU:C:2017:376.

[46] Bischoff, J. A. (2011), "Just a little bit of 'mixity'? The EU's role in the field of international investment protection law", Common Market Law Review, 48, 1527–1569. Conconi, P., Heghelegiu, C. & Puccio, L. (2021), "EU Trade Agreements: To Mix or Not to Mix, That Is the Question", Journal of World Trade, 55, 231–260. Σπηλιόπουλος, Οδ. (2015), «Οι Διεθνείς Συμφωνίες της ΕΕ ως πλαίσιο ρύθμισης των διεθνών επενδύσεων μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας», Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 2/2015, 151–168. Fruscione, A. (2021). The Free Trade Agreement Between the European Union and Vietnam. Global Trade and Customs Journal, 16(1), 39–42. Horng, D.-C. (2012). Reshaping the EU's FTA Policy in a Globalizing Economy: The Case of the EU–Korea FTA. Journal of World Trade, 46(2), 301–326.

[47] European Commission, DG Trade and Economic Security, EU–India agreements, negotiations for the FTA concluded 27.1.2026, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/india/eu-india-agreements_en· EU–Australia agreement, negotiations concluded 24.3.2026, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/australia/eu-australia-agreement_en· EU–Indonesia agreements, negotiations finalised 23.9.2025, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/indonesia/eu-indonesia-agreements_en.

έχουν ολοκληρωθεί αλλά δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί η διαδικασία υπογραφής και θέσης σε ισχύ. Η διάκριση αυτή είναι κρίσιμη, διότι το νομικό και οικονομικό αποτέλεσμα κάθε συμφωνίας εξαρτάται από το ακριβές στάδιο στο οποίο βρίσκεται.

Οι σημαντικότερες περιπτώσεις που εξετάζονται στη συνέχεια αποτυπώνουν διαφορετικά πρότυπα νομικής αρχιτεκτονικής, από κλασικές συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών έως συμφωνίες εταιρικής σχέσης, ενδιάμεσες εμπορικές συμφωνίες και χωριστές συμφωνίες προστασίας επενδύσεων.

4.2.1. Σφαιρική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία με τον Καναδά (CETA)

Η Σφαιρική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Καναδά (Comprehensive Economic and Trade Agreement - CETA) αποτελεί μία από τις χαρακτηριστικότερες συμφωνίες νέας γενιάς. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2009, ολοκληρώθηκαν πολιτικά το 2013 και η συμφωνία υπογράφηκε στις 30 Οκτωβρίου 2016. Από τις 21 Σεπτεμβρίου 2017 εφαρμόζεται προσωρινά το μεγαλύτερο μέρος της, δηλαδή οι διατάξεις που μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της Ένωσης.[48]

Η CETA καλύπτει, μεταξύ άλλων, την κατάργηση δασμών, τις υπηρεσίες, τις δημόσιες συμβάσεις, τη διανοητική ιδιοκτησία και τις γεωγραφικές ενδείξεις, την κανονιστική συνεργασία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Περιλαμβάνει επίσης σύγχρονο καθεστώς προστασίας επενδύσεων και Σύστημα Επενδυτικού Δικαστηρίου (Investment Court System - ICS). Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται ακόμη, καθώς η πλήρης θέση της CETA σε ισχύ προϋποθέτει την ολοκλήρωση της κύρωσης από όλα τα κράτη μέλη. Η βιβλιογραφία είχε ήδη αναδείξει τις δυσκολίες συνδυασμού ελευθέρωσης και προστασίας των επενδύσεων στο πλαίσιο της CETA.[49] Η σημασία της CETA υπερβαίνει, συνεπώς, την απλή δημιουργία ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Αποτελεί πρότυπο «βαθιάς» οικονομικής ολοκλήρωσης με τρίτη ανεπτυγμένη οικονομία και βασικό σημείο αναφοράς για τη μετέπειτα εξέλιξη της ενωσιακής πολιτικής εμπορίου και επενδύσεων.

[48] European Commission, "EU–Canada agreement explained", CETA provisionally applied since 21.9.2017; full entry into force requires ratification by all EU Member States, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreements/agreement-explained_en.

[49] Lévesque, C. (2013). The Challenges of "Marrying" Investment Liberalisation and Protection in the Canada–EU CETA. In M. Bungenberg, A. Reinisch & C. Tietje (Eds.), EU and Investment Agreements: Open Questions and Remaining Challenges (pp. 121–144). Hart Publishing.

4.2.2. Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Νότιας Κορέας (EU-South Korea Free Trade Agreement)

Η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Νότιας Κορέας αποτέλεσε την πρώτη εμπορική συμφωνία της Ένωσης με ασιατική χώρα στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής. Υπογράφηκε στις 6 Οκτωβρίου 2010, εφαρμόστηκε προσωρινά από την 1η Ιουλίου 2011 και τέθηκε πλήρως σε ισχύ μετά την ολοκλήρωση της κύρωσης τον Δεκέμβριο του 2015.[50] Η συμφωνία προβλέπει εκτεταμένη δασμολογική απελευθέρωση, άρση μη δασμολογικών εμποδίων, δεσμεύσεις για υπηρεσίες, δημόσιες συμβάσεις, διανοητική ιδιοκτησία, ανταγωνισμό και βιώσιμη ανάπτυξη. Αποτέλεσε επίσης την πρώτη συμφωνία της ΕΕ που περιέλαβε ειδικό κεφάλαιο για το εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η δυναμική εξέλιξη της εταιρικής σχέσης επιβεβαιώθηκε με την υπογραφή, στις 10 Ιουνίου 2026, χωριστής Συμφωνίας Ψηφιακού Εμπορίου, η οποία συμπληρώνει το υφιστάμενο εμπορικό πλαίσιο.[51]

4.2.3. Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ιαπωνίας (EU-Japan Economic Partnership Agreement - EPA)

Η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας (EU-Japan Economic Partnership Agreement - EPA) συνιστά μία από τις μεγαλύτερες και πλέον φιλόδοξες εμπορικές συμφωνίες της Ένωσης. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2013, ολοκληρώθηκαν πολιτικά το 2017, η συμφωνία υπογράφηκε στις 17 Ιουλίου 2018 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2019.[52] Η EPA καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων: εμπόριο αγαθών, κανόνες καταγωγής, τελωνειακές διαδικασίες, υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα, τεχνικά εμπόδια, υπηρεσίες και εγκατάσταση, δημόσιες συμβάσεις, ανταγωνισμό, διανοητική ιδιοκτησία και βιώσιμη ανάπτυξη. Η ευρύτητα του περιεχομένου της δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό «οικονομική εταιρική σχέση», καθώς υπερβαίνει το παραδοσιακό μοντέλο μιας συμφωνίας που επικεντρώνεται στη δασμολογική ελευθέρωση.

[50] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU trade relations with South Korea": the FTA has been provisionally applied since July 2011 and was formally ratified in December 2015, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea_en.

[51] European Commission, "EU and Korea sign landmark digital trade agreement at summit", 10.6.2026; see also EU–South Korea agreements, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea/eu-south-korea-agreements_en.

[52] Council Decision (EU) 2018/1907 of 20 December 2018 on the conclusion of the Agreement between the European Union and Japan for an Economic Partnership, OJ L 330, 27.12.2018· European Commission, EU–Japan agreement, in force since 1.2.2019, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan/eu-japan-agreement_en.

Η συμφωνία έχει επίσης έντονη κανονιστική και στρατηγική διάσταση. Επιδιώκει να δημιουργήσει ένα προβλέψιμο επιχειρηματικό περιβάλλον, να διευκολύνει την πρόσβαση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στην ιαπωνική αγορά και να ενισχύσει τη συνεργασία δύο εταίρων που υποστηρίζουν ένα ανοικτό και βασισμένο σε κανόνες διεθνές εμπορικό σύστημα. Η σχετική βιβλιογραφία είχε ήδη επισημάνει, πριν από την ολοκλήρωση της συμφωνίας, τη στρατηγική σημασία της σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας.[53] Η εφαρμογή της EPA έχει πλέον αποκτήσει επαρκές χρονικό βάθος ώστε να αποτελεί αντικείμενο εκ των υστέρων αξιολόγησης. Η Επιτροπή έχει επισημάνει ότι, από το 2018 έως το 2025, οι συνολικές εμπορικές ροές αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ ΕΕ και Ιαπωνίας αυξήθηκαν, ενώ η πλήρης και αποτελεσματική εφαρμογή της συμφωνίας παραμένει βασική προτεραιότητα. Η αναλυτική εξέταση των επιμέρους κανόνων της συμφωνίας πραγματοποιείται στα επόμενα κεφάλαια της μελέτης.[54]

4.2.4. Συμφωνίες Ελευθέρων Συναλλαγών με Σιγκαπούρη και Βιετνάμ

Οι συμφωνίες με τη Σιγκαπούρη και το Βιετνάμ παρουσιάζουν ιδιαίτερο θεσμικό ενδιαφέρον, επειδή υιοθετούν τη διττή αρχιτεκτονική που διαμορφώθηκε μετά τη Γνωμοδότηση 2/15: χωριστή συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών και χωριστή συμφωνία προστασίας επενδύσεων. Με τη Σιγκαπούρη, η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (EUSFTA) και η Συμφωνία Προστασίας Επενδύσεων (EUSIPA) υπογράφηκαν στις 19 Οκτωβρίου 2018. Η EUSFTA τέθηκε σε ισχύ στις 21 Νοεμβρίου 2019, ενώ η EUSIPA θα τεθεί σε ισχύ μετά την ολοκλήρωση της κύρωσής της από όλα τα κράτη μέλη. Η εταιρική σχέση έχει στο μεταξύ επεκταθεί στο ψηφιακό εμπόριο: η Συμφωνία Ψηφιακού Εμπορίου ΕΕ-Σιγκαπούρης υπογράφηκε στις 7 Μαΐου 2025 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2026.[55]

Με το Βιετνάμ, η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών και η Συμφωνία Προστασίας Επενδύσεων υπογράφηκαν στις 30 Ιουνίου 2019. Η εμπορική συμφωνία τέθηκε σε ισχύ την 1η Αυγούστου 2020, ενώ η επενδυτική συμφωνία εξακολουθεί να τελεί υπό κύρωση από τα κράτη μέλη. Το μοντέλο αυτό επιτρέπει την ταχύτερη εφαρμογή των εμπορικών δεσμεύσεων που

[53] Katakami, K. (2016), "The Japan–EU Relationship: A True Strategic Partner Based on Mutual Trust", European Foreign Affairs Review, 21(2), 159–163.

[54] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU trade relations with Japan": from 2018 to 2025 total trade flows in goods and services increased by 23.1%; see also the 2026 ex-post evaluation of the EU–Japan EPA, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan_en and https://policy.trade.ec.europa.eu/analysis-and-assessment/ex-post-evaluations_en.

[55] European Commission, DG Trade and Economic Security, EU–Singapore agreements: EUSFTA in force since 21.11.2019; EUSIPA subject to ratification by all EU Member States; EU–Singapore Digital Trade Agreement in force since 1.2.2026, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/singapore/eu-singapore-agreements_en.

υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, χωρίς να παρακάμπτονται οι εθνικές διαδικασίες που απαιτούνται για τα στοιχεία συντρέχουσας αρμοδιότητας.[56]

4.2.5. Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Mercosur - Ο εμπορικός και επενδυτικός πυλώνας

Η σχέση ΕΕ-Mercosur αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μακράς διαπραγματευτικής διαδικασίας που κατέληξε σε νέα νομική αρχιτεκτονική. Μετά την πολιτική ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων τον Δεκέμβριο του 2024, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε τον Σεπτέμβριο του 2025 προτάσεις για δύο παράλληλα μέσα: τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Mercosur (EU-Mercosur Partnership Agreement - EMPA) και την Ενδιάμεση Εμπορική Συμφωνία (Interim Trade Agreement - iTA). Οι δύο συμφωνίες υπογράφηκαν στις 17 Ιανουαρίου 2026.[57]

Η iTA περιλαμβάνει τα στοιχεία του εμπορικού και επενδυτικού πυλώνα που μπορούν να εφαρμοστούν σε επίπεδο Ένωσης και λειτουργεί ως αυτοτελές μεταβατικό μέσο έως την πλήρη θέση σε ισχύ της EMPA. Από την 1η Μαΐου 2026 εφαρμόζεται προσωρινά μεταξύ της ΕΕ και των τεσσάρων συμβαλλόμενων κρατών της Mercosur - Αργεντινής, Βραζιλίας, Παραγουάης και Ουρουγουάης. Η EMPA, αντιθέτως, προϋποθέτει την ολοκλήρωση των διαδικασιών κύρωσης που απαιτούνται για τη συνολική συμφωνία.[58] Το εμπορικό σκέλος χαρακτηρίζεται από μεγάλη ρυθμιστική εμβέλεια: δασμολογική απελευθέρωση, υπηρεσίες, διευκόλυνση επενδύσεων, δημόσιες συμβάσεις, τεχνικά εμπόδια, διανοητική ιδιοκτησία, γεωγραφικές ενδείξεις και βιώσιμη ανάπτυξη. Η περίπτωση Mercosur είναι ιδιαίτερα σημαντική και για την παρούσα μελέτη, διότι αναδεικνύει ταυτόχρονα τις ευκαιρίες εξαγωγικής διεύρυνσης και τις εντάσεις που μπορούν να ανακύψουν σε ευαίσθητους αγροτικούς και περιβαλλοντικούς τομείς.

4.2.6. Ο πυλώνας Εμπορίου και Επενδύσεων μιας Εκσυγχρονισμένης Συνολικής Συμφωνίας ΕΕ-Μεξικού

Οι οικονομικές σχέσεις ΕΕ-Μεξικού ρυθμίζονται από το 2000 από την υφιστάμενη «Συνολική Συμφωνία». Η διαδικασία εκσυγχρονισμού ξεκίνησε το 2016, κατέληξε σε συμφωνία

[56] European Commission, DG Trade and Economic Security, EU–Viet Nam agreements: Trade Agreement in force since 1.8.2020; Investment Protection Agreement to enter into force after ratification by all EU Member States, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/viet-nam/eu-viet-nam-agreements_en.

[57] Council of the European Union, "EU–Mercosur agreements explained": Council authorised signature on 9.1.2026 and the EMPA and iTA were signed in Paraguay on 17.1.2026, https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-mercosur-agreements-explained/.

[58] European Commission, "EU–Mercosur interim trade agreement starts to provisionally apply", 30.4.2026: provisional application from 1.5.2026, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-mercosur-interim-trade-agreement-starts-provisionally-apply-2026-04-30_en.

επί της εμπορικής διάστασης το 2018 και ολοκληρώθηκε συνολικά στις 17 Ιανουαρίου 2025. Η νέα νομική αρχιτεκτονική αποτελείται από την Εκσυγχρονισμένη Συνολική Συμφωνία (Modernised Global Agreement - MGA), η οποία περιλαμβάνει πολιτικό, συνεργατικό, εμπορικό και επενδυτικό πυλώνα, και από μια Ενδιάμεση Εμπορική Συμφωνία (iTA) για τα στοιχεία που εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ.

Η MGA και η iTA υπογράφηκαν στις 22 Μαΐου 2026. Στις 8 Ιουλίου 2026 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έδωσε τη συγκατάθεσή του για την iTA και στις 14 Ιουλίου 2026 το Συμβούλιο ολοκλήρωσε την εσωτερική διαδικασία της Ένωσης για την τυπική σύναψή της. Κατά τον χρόνο οριστικοποίησης της παρούσας μελέτης, η iTA δεν έχει ακόμη τεθεί σε ισχύ: η έναρξη ισχύος της θα πραγματοποιηθεί την πρώτη ημέρα του δεύτερου μήνα μετά την αμοιβαία κοινοποίηση από την ΕΕ και το Μεξικό ότι έχουν ολοκληρώσει τις αντίστοιχες εσωτερικές διαδικασίες. Η πλήρης MGA θα απαιτήσει, επιπλέον, τις αναγκαίες διαδικασίες κύρωσης από τα κράτη μέλη και το Μεξικό.[59] Το εκσυγχρονισμένο πλαίσιο διευρύνει σημαντικά την παλαιότερη εμπορική σχέση, περιλαμβάνοντας κανόνες για υπηρεσίες, επενδύσεις, δημόσιες συμβάσεις, ψηφιακό εμπόριο, διανοητική ιδιοκτησία, γεωγραφικές ενδείξεις, πρώτες ύλες και βιώσιμη ανάπτυξη. Η ένταξη του Μεξικού στην παρούσα μελέτη δικαιολογείται, επομένως, όχι από την αρχική συμφωνία του 2000, αλλά από τον μετά το 2010 εκσυγχρονισμό της και τη δημιουργία ενός νέου πλαισίου οικονομικής εταιρικής σχέσης.

4.2.7. Η Προηγμένη Συμφωνία-Πλαίσιο ΕΕ-Χιλής και η ενδιάμεση εμπορική συμφωνία

Οι σχέσεις ΕΕ-Χιλής βασίζονταν επί σειρά ετών στη Συμφωνία Σύνδεσης του 2002. Οι διαπραγματεύσεις για τον εκσυγχρονισμό της πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2017-2022 και κατέληξαν στην υπογραφή, στις 13 Δεκεμβρίου 2023, δύο παράλληλων νομικών πράξεων: της Προηγμένης Συμφωνίας-Πλαίσιο (Advanced Framework Agreement - AFA) και της Ενδιάμεσης Εμπορικής Συμφωνίας (Interim Trade Agreement - ITA).[60] Η ITA, η οποία καλύπτει τα τμήματα του εμπορικού και επενδυτικού πυλώνα που εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ, τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2025. Η AFA περιλαμβάνει επιπλέον τον πολιτικό και

[59] Council of the European Union, "EU–Mexico: Council gives final approval to modernised trade agreement", 14.7.2026. The EU internal process for the iTA has been completed; entry into force follows mutual notification of completion of internal procedures, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/07/14/eu-mexico-council-gives-final-approval-to-modernised-trade-agreement/.

[60] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU–Chile agreement": AFA and ITA signed 13.12.2023; ITA in force since 1.2.2025; AFA subject to ratification by all EU Member States, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile/eu-chile-agreement_en.

συνεργατικό πυλώνα και τις διατάξεις προστασίας επενδύσεων και θα αντικαταστήσει την ΙΤΑ όταν ολοκληρωθούν οι απαιτούμενες διαδικασίες κύρωσης. Το νέο πλαίσιο επεκτείνει την πρόσβαση σε αγαθά, υπηρεσίες, επενδύσεις και δημόσιες συμβάσεις και ενσωματώνει ενισχυμένες δεσμεύσεις για βιώσιμη ανάπτυξη, κρίσιμες πρώτες ύλες και την πράσινη μετάβαση.

4.2.8. Η διαπεριφερειακή συμφωνία εταιρικής σχέσης ΕΕ-Κεντρικής Αμερικής: η καθιέρωση ζώνης ελεύθερων συναλλαγών

Η Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των έξι χωρών της Κεντρικής Αμερικής - Κόστα Ρίκα, Ελ Σαλβαδόρ, Γουατεμάλα, Ονδούρα, Νικαράγουα και Παναμά - υπογράφηκε στις 29 Ιουνίου 2012. Αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς συνδυάζει τρεις αλληλοενισχυόμενους πυλώνες: πολιτικό διάλογο, συνεργασία και εμπόριο. Το εμπορικό σκέλος εφαρμόστηκε προσωρινά από το 2013, σε διαφορετικές ημερομηνίες ανά χώρα, ενώ η συνολική Συμφωνία Σύνδεσης τέθηκε πλήρως σε ισχύ την 1η Μαΐου 2024 μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας κύρωσης.[61]

Ο εμπορικός πυλώνας λειτουργεί ως εκτεταμένο καθεστώς ελεύθερων συναλλαγών, καλύπτοντας αγαθά, υπηρεσίες, εγκατάσταση, δημόσιες συμβάσεις, τελωνειακή συνεργασία, τεχνικά και υγειονομικά πρότυπα, διανοητική ιδιοκτησία και βιώσιμη ανάπτυξη. Παράλληλα, οι πυλώνες πολιτικού διαλόγου και συνεργασίας εντάσσουν την οικονομική σχέση σε ένα ευρύτερο πλαίσιο θεσμικής σταθερότητας, δημοκρατίας, ανάπτυξης και περιφερειακής συνεργασίας. Η συμφωνία αυτή επιβεβαιώνει ότι οι «νέας γενιάς» εξωτερικές οικονομικές σχέσεις της Ένωσης μπορούν να υπερβαίνουν τη στενή μορφή μιας εμπορικής συμφωνίας και να λειτουργούν ως ολοκληρωμένο πλαίσιο διαπεριφερειακής εταιρικής σχέσης.

4.2.9. Η συνολική Εμπορική Συμφωνία ΕΕ-Περού, Κολομβίας και Ισημερινού

Η ΕΕ έχει συνάψει συνολική εμπορική συμφωνία με την Κολομβία και το Περού, η οποία εφαρμόζεται προσωρινά με το Περού από την 1η Μαρτίου 2013 και με την Κολομβία από την 1η Αυγούστου 2013. Ο Ισημερινός προσχώρησε στη συμφωνία και εφαρμόζει το ίδιο εμπορικό

[61] Council of the European Union, Treaty Database, Agreement establishing an Association between the European Union and its Member States and Central America: signature 29.6.2012; entry into force 1.5.2024; Part IV provisionally applied from 2013 on country-specific dates, https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/agreement/?DocLanguage=en&id=2012001.

πλαίσιο από την 1η Ιανουαρίου 2017.[62] Η συμφωνία δεν περιορίζεται στη μείωση των δασμών. Περιλαμβάνει ρυθμίσεις για υπηρεσίες και εγκατάσταση, δημόσιες συμβάσεις, επενδυτική πρόσβαση, ανταγωνισμό, διανοητική ιδιοκτησία, διαφάνεια και βιώσιμη ανάπτυξη. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκει να ενισχύσει την προβλεψιμότητα της οικονομικής σχέσης και να δημιουργήσει σταθερότερες συνθήκες για εμπορικές και επενδυτικές δραστηριότητες μεταξύ της Ένωσης και των τριών χωρών.

Η γεωοικονομική σημασία της συμφωνίας συνδέεται τόσο με την πρόσβαση της ΕΕ στις αγορές και στις παραγωγικές αλυσίδες της περιοχής των Άνδεων όσο και με την προνομιακή πρόσβαση των χωρών αυτών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Η εφαρμογή της προσφέρει, παράλληλα, χρήσιμο πεδίο αξιολόγησης των επιδράσεων των συμφωνιών νέας γενιάς σε αναπτυσσόμενες και εξαγωγικά προσανατολισμένες οικονομίες.

4.2.10. Το πλαίσιο των σχέσεων της ΕΕ με Νέα Ζηλανδία και Αυστραλία

Η εμπορική στρατηγική της ΕΕ στον Ινδο-Ειρηνικό ενισχύθηκε σημαντικά με τις διαπραγματεύσεις με τη Νέα Ζηλανδία και την Αυστραλία. Στην περίπτωση της Νέας Ζηλανδίας, οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2018, ολοκληρώθηκαν το 2022, η συμφωνία υπογράφηκε στις 9 Ιουλίου 2023 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 2024.[63] Η Συμφωνία ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας αποτελεί χαρακτηριστική συμφωνία νέας γενιάς, με εκτεταμένη δασμολογική απελευθέρωση, κανόνες για υπηρεσίες, δημόσιες συμβάσεις, ψηφιακό εμπόριο, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, γεωγραφικές ενδείξεις και ιδιαιτέρως ενισχυμένες δεσμεύσεις για το εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η τελευταία αυτή διάσταση την καθιστά σημαντικό σημείο αναφοράς για τη νέα προσέγγιση της ΕΕ στη σύνδεση εμπορικών προτιμήσεων και περιβαλλοντικών δεσμεύσεων.

Οι διαπραγματεύσεις, οι οποίες είχαν ξεκινήσει τον Ιούνιο του 2018 και είχαν βρεθεί σε αδιέξοδο το 2023, ολοκληρώθηκαν τελικά στις 24 Μαρτίου 2026. Κατά τον χρόνο οριστικοποίησης της παρούσας μελέτης, το κείμενο βρίσκεται στη διαδικασία νομικής και γλωσσικής αναθεώρησης και δεν έχει ακόμη υπογραφεί ή τεθεί σε ισχύ. Η συμφωνία, όταν ολοκληρωθούν οι απαιτούμενες διαδικασίες, θα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, μεταξύ των

[62] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU trade relations with the Andean Community": provisional application with Peru since 1.3.2013, with Colombia since 1.8.2013; Ecuador joined on 1.1.2017, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/andean-community_en.

[63] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU–New Zealand agreement": signed 9.7.2023 and in force since 1.5.2024, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand/eu-new-zealand-agreement_en.

οποίων αγαθά, υπηρεσίες και επενδύσεις, ψηφιακό εμπόριο, δημόσιες συμβάσεις, ενέργεια και πρώτες ύλες, βιώσιμη ανάπτυξη και δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας.[64]

4.2.11. Διαπραγματεύσεις ΕΕ με Φιλιππίνες, Ινδονησία και Μαλαισία

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις χώρες της ASEAN παραμένουν κεντρικός άξονας της εμπορικής της στρατηγικής στην Ασία. Ωστόσο, η κατάσταση των τριών χωρών που εξετάζονται στην παρούσα υποενότητα είναι πλέον διαφορετική και απαιτεί σαφή διάκριση μεταξύ διαπραγματεύσεων που συνεχίζονται και διαπραγματεύσεων που έχουν ολοκληρωθεί.

Στις Φιλιππίνες, οι αρχικές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2015, αλλά μετά τον δεύτερο γύρο του 2017 δεν συνεχίστηκαν. Η επίσημη επανέναρξή τους ανακοινώθηκε τον Μάρτιο του 2024. Έως τον Μάιο του 2026 είχαν πραγματοποιηθεί έξι νέοι γύροι διαπραγματεύσεων, χωρίς ακόμη να έχει ολοκληρωθεί η συμφωνία.[65]

Στην Ινδονησία, αντιθέτως, η διαπραγματευτική διαδικασία έχει προχωρήσει σε επόμενο στάδιο. Οι διαπραγματεύσεις για Συνολική Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (Comprehensive Economic Partnership Agreement - CEPA) ξεκίνησαν το 2016 και ολοκληρώθηκαν στις 23 Σεπτεμβρίου 2025, παράλληλα με διαπραγματεύσεις για χωριστή Συμφωνία Προστασίας Επενδύσεων. Στις 29 Ιουνίου 2026 η Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο τις προτάσεις για την υπογραφή και τη σύναψη των συμφωνιών. Συνεπώς, η συμφωνία με την Ινδονησία δεν πρέπει πλέον να παρουσιάζεται ως «υπό διαπραγμάτευση», αλλά ως συμφωνία της οποίας οι διαπραγματεύσεις έχουν ολοκληρωθεί και βρίσκεται στη διαδικασία υιοθέτησης και υπογραφής.[66] Στη Μαλαισία, οι διαπραγματεύσεις είχαν ξεκινήσει το 2010 και είχαν ανασταλεί το 2012. Η διαδικασία επανεκκίνησε επισήμως τον Ιανουάριο του 2025. Μέχρι τον Ιούνιο του 2026 είχαν πραγματοποιηθεί τέσσερις γύροι νέων διαπραγματεύσεων, οι οποίες καλύπτουν, μεταξύ άλλων, αγαθά, υπηρεσίες, επενδύσεις, δημόσιες συμβάσεις, ψηφιακό εμπόριο, πρώτες ύλες και βιώσιμη ανάπτυξη.[67] Οι τρεις περιπτώσεις καταδεικνύουν τη σταδιακή εμβάθυνση της ενωσιακής

[64] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU–Australia agreement": negotiations concluded on 24.3.2026; the agreement is being prepared for signature, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/australia/eu-australia-agreement_en.

[65] European Commission, DG Trade and Economic Security, "EU–Philippines agreement: Documents": negotiations resumed in March 2024; six negotiation rounds had taken place by May 2026, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/philippines/eu-philippines-agreement/documents_en.

[66] European Commission, DG Trade and Economic Security, EU–Indonesia agreements: negotiations on the CEPA and Investment Protection Agreement finalised on 23.9.2025; Commission proposals for signature and conclusion were presented to the Council in June 2026, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/indonesia/eu-indonesia-agreements_en.

[67] European Commission, DG Trade and Economic Security, EU–Malaysia agreement: negotiations formally relaunched on 20.1.2025; reports published for Round 1 (June–July 2025), Round 2 (November 2025), Round 3 (February 2026) and Round 4

παρουσίας στη Νοτιοανατολική Ασία και τη χρήση διμερών συμφωνιών ως δομικών στοιχείων μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής οικονομικής διασύνδεσης με την ASEAN.

4.2.12. Η συνολική Συμφωνία για τις Επενδύσεις ΕΕ-Κίνας σε εκκρεμότητα

Η Συνολική Συμφωνία για τις Επενδύσεις ΕΕ-Κίνας (Comprehensive Agreement on Investment - CAI) αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς δεν πρόκειται για συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών αλλά για αυτόνομο επενδυτικό πλαίσιο. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2013 και στις 30 Δεκεμβρίου 2020 ανακοινώθηκε συμφωνία κατ' αρχήν. Το σχεδιαζόμενο πλαίσιο περιλάμβανε δεσμεύσεις για πρόσβαση στην αγορά, ίση μεταχείριση, κρατικές επιχειρήσεις, διαφάνεια επιδοτήσεων και βιώσιμη ανάπτυξη.

Η διαδικασία, ωστόσο, δεν προχώρησε σε υπογραφή και κύρωση. Τον Μάιο του 2021 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δήλωσε ότι η εξέταση της συμφωνίας είχε παγώσει στο πλαίσιο της τότε αντιπαράθεσης γύρω από αμοιβαίες κυρώσεις. Παρά τη μεταγενέστερη επανέναρξη ορισμένων θεσμικών επαφών ΕΕ-Κίνας, η διαδικασία της CAI εξακολουθεί, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, να καταγράφεται ως «blocked» τον Ιούνιο του 2026.[68]

Η εκκρεμότητα της CAI αναδεικνύει τα όρια της οικονομικής διπλωματίας όταν οι εμπορικές και επενδυτικές σχέσεις συνδέονται με ευρύτερες γεωπολιτικές, στρατηγικές και αξιακές διαφωνίες. Παράλληλα, επιβεβαιώνει ότι η ενωσιακή πολιτική διεθνών οικονομικών συμφωνιών δεν αφορά μόνο την ελευθέρωση της αγοράς αλλά και τη διαμόρφωση κανόνων για τη λειτουργία των επενδύσεων, τον ανταγωνισμό και τη διαφάνεια σε ένα σύνθετο διεθνές περιβάλλον. Συνολικά, το δίκτυο των συμφωνιών νέας γενιάς καταδεικνύει τη μετάβαση της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής από μια πολιτική που επικεντρωνόταν πρωτίστως στους δασμούς σε ένα ευρύτερο σύστημα εξωτερικής οικονομικής διακυβέρνησης. Η διαφορετική νομική αρχιτεκτονική των συμφωνιών, ενωσιακές, μικτές, ενδιάμεσες εμπορικές συμφωνίες, χωριστές συμφωνίες προστασίας επενδύσεων και ειδικές ψηφιακές συμφωνίες, αντανακλά τόσο την κατανομή αρμοδιοτήτων εντός της ΕΕ όσο και την ανάγκη προσαρμογής της εμπορικής πολιτικής στις νέες οικονομικές και γεωπολιτικές συνθήκες.

(June 2026), https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/malaysia/eu-malaysia-agreement/documents_en.

[68] European Parliament, Legislative Train Schedule, "EU–China Comprehensive Agreement on Investment (EU–China CAI)", document version 20.6.2026, status: "Blocked", https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-stronger-europe-in-the-world/file-eu-china-investment-agreement.

5. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Οι συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών νέας γενιάς της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν περιορίζονται στη μείωση των τελωνειακών δασμών. Διαμορφώνουν ένα ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο για την πρόσβαση στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, την εγκατάσταση επενδυτών και επιχειρήσεων, τις δημόσιες συμβάσεις, τη διανοητική ιδιοκτησία, τον ανταγωνισμό, τις επιδοτήσεις και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η επιδίωξη βαθύτερης οικονομικής ολοκλήρωσης, με παράλληλη διατήρηση του δικαιώματος των συμβαλλομένων μερών να ρυθμίζουν θεμιτούς στόχους δημόσιας πολιτικής. Η έκταση της ελευθέρωσης δεν είναι, πάντως, ομοιόμορφη: εξαρτάται από το περιεχόμενο κάθε συμφωνίας, τα παραρτήματα δεσμεύσεων και τις ειδικές εξαιρέσεις ή επιφυλάξεις που έχουν καταχωριστεί από τα μέρη.

Ο χαρακτηρισμός των συμφωνιών αυτών ως συμφωνιών «νέας γενιάς» δεν οφείλεται, επομένως, απλώς στο γεγονός ότι είναι χρονικά νεότερες. Αντανακλά πρωτίστως τη μεταβολή του ίδιου του περιεχομένου της εμπορικής ολοκλήρωσης. Ενώ οι παραδοσιακές συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών επικεντρώνονταν κυρίως στη σταδιακή κατάργηση των τελωνειακών δασμών και άλλων συνοριακών περιορισμών, οι σύγχρονες συμφωνίες επιχειρούν να αντιμετωπίσουν και τα εμπόδια που ανακύπτουν «πίσω από τα σύνορα», δηλαδή από τις αποκλίσεις των εθνικών κανονιστικών πλαισίων, τις διαφορετικές διοικητικές διαδικασίες και τους περιορισμούς που επηρεάζουν την πραγματική δυνατότητα των επιχειρήσεων να δραστηριοποιούνται στις αγορές των συμβαλλομένων μερών.

Υπό την έννοια αυτή, η ελευθέρωση αποκτά πολυδιάστατο χαρακτήρα. Η κατάργηση των δασμών συνδυάζεται με κανόνες για τις υπηρεσίες και την εγκατάσταση, τις δημόσιες συμβάσεις, τις τελωνειακές και κανονιστικές διαδικασίες, τη διανοητική ιδιοκτησία, τον ανταγωνισμό, το ψηφιακό εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Οι συμφωνίες νέας γενιάς δεν επιδιώκουν, συνεπώς, μόνο την αύξηση του όγκου των συναλλαγών, αλλά τη δημιουργία ενός σταθερότερου, περισσότερο διαφανούς και προβλέψιμου θεσμικού περιβάλλοντος για τη διεθνή οικονομική δραστηριότητα.

Η βαθύτερη αυτή μορφή οικονομικής ολοκλήρωσης δεν συνεπάγεται, πάντως, κατάργηση της ρυθμιστικής αυτονομίας των συμβαλλομένων μερών. Οι συμφωνίες διατηρούν εξαιρέσεις, επιφυλάξεις και ειδικές ρήτρες που επιτρέπουν την επιδίωξη θεμιτών στόχων δημόσιας πολιτικής. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι, ακριβώς, η προσπάθεια εξισορρόπησης της

ελευθέρωσης των αγορών με την προστασία δημοσίων αγαθών και αξιών, όπως η δημόσια υγεία, η ασφάλεια, το περιβάλλον, τα εργασιακά δικαιώματα και η χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

5.1. Οι κανόνες για το άνοιγμα των αγορών και τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης στον τομέα των αγαθών

Στον τομέα των αγαθών, οι συμφωνίες νέας γενιάς συνδυάζουν τρεις βασικές κατηγορίες κανόνων: την προοδευτική δασμολογική απελευθέρωση και την απομάκρυνση ποσοτικών περιορισμών, τη μείωση μη δασμολογικών εμποδίων και τη διευκόλυνση των τελωνειακών διαδικασιών. Οι ρυθμίσεις αυτές λειτουργούν συμπληρωματικά, διότι η κατάργηση των δασμών δεν αρκεί για την ουσιαστική πρόσβαση στην αγορά όταν εξακολουθούν να υφίστανται διοικητικά, τεχνικά ή κανονιστικά εμπόδια.

5.1.1. Η ελευθέρωση του εμπορίου αγαθών

Κεντρικός στόχος των εξεταζόμενων συμφωνιών είναι η προοδευτική και αμοιβαία απελευθέρωση των εμπορευματικών συναλλαγών. Η πρόσβαση στην αγορά (market access) ρυθμίζεται μέσω κανόνων που μειώνουν ή καταργούν τελωνειακούς δασμούς, απαγορεύουν καταρχήν ποσοτικούς περιορισμούς και προσδιορίζουν τους όρους υπό τους οποίους ένα προϊόν μπορεί να επωφεληθεί από το προτιμησιακό καθεστώς της συμφωνίας.

Α. Κατάργηση δασμών και περιορισμών στην πρόσβαση στην αγορά

Η CETA προβλέπει την εξάλειψη της μεγάλης πλειονότητας των τελωνειακών δασμών στις εμπορευματικές συναλλαγές ΕΕ-Καναδά, ενώ για ορισμένα ευαίσθητα προϊόντα εφαρμόζονται μεταβατικά καθεστώτα ή ειδικές ρυθμίσεις. Παράλληλα, το κεφάλαιο για την εθνική μεταχείριση και την πρόσβαση των αγαθών στην αγορά περιορίζει τη δυνατότητα διατήρησης απαγορεύσεων ή ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές και εξαγωγές, υπό την επιφύλαξη των προβλεπόμενων εξαιρέσεων. Αντίστοιχη λογική ακολουθεί η Συμφωνία ΕΕ-Σιγκαπούρης, η οποία συνδυάζει σταδιακή δασμολογική απελευθέρωση με κανόνες για τις άδειες εισαγωγής και εξαγωγής και τους μη δασμολογικούς περιορισμούς.[69, 70]

[69]Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Σιγκαπούρης, Κεφάλαιο 2 «National Treatment and Market Access for Goods», ιδίως άρθρα 2.6-2.12. Free Trade Agreement between the European Union and the Republic of Singapore, OJ L 294, 14.11.2019.

[70]CETA, Κεφάλαιο 2 «National Treatment and Market Access for Goods», ιδίως άρθρα 2.3 και 2.4. Βλ. Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between Canada, of the one part, and the European Union and its Member States, of the other part, OJ L 11, 14.1.2017.

Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι κανόνες καταγωγής, οι οποίοι προσδιορίζουν πότε ένα προϊόν θεωρείται καταγόμενο από ένα συμβαλλόμενο μέρος και, συνεπώς, δικαιούται την προτιμησιακή δασμολογική μεταχείριση. Οι κανόνες αυτοί αποτρέπουν την καταστρατήγηση των συμφωνιών μέσω απλής διαμετακόμισης προϊόντων τρίτων χωρών και συνδέουν τις εμπορικές προτιμήσεις με πραγματική παραγωγική ή μεταποιητική δραστηριότητα εντός των συμβαλλομένων μερών.

Στις νεότερες συμφωνίες, η δασμολογική απελευθέρωση συνδυάζεται συχνά με ειδική μεταχείριση ευαίσθητων αγροτικών προϊόντων. Η περίπτωση ΕΕ-Mercosur είναι χαρακτηριστική: η γενική κατεύθυνση είναι η σταδιακή κατάργηση ή μείωση των δασμών, αλλά για ορισμένες ευαίσθητες κατηγορίες προϊόντων προβλέπονται μεταβατικές περίοδοι και δασμολογικές ποσοστώσεις. Οι δασμολογικές ποσοστώσεις (tariff-rate quotas - TRQs) πρέπει να διακρίνονται από τις απλές ποσοτικές απαγορεύσεις: επιτρέπουν την εισαγωγή μιας καθορισμένης ποσότητας με μειωμένο ή μηδενικό δασμό, ενώ οι εισαγωγές πέραν του ορίου μπορούν να συνεχιστούν υπό υψηλότερο δασμολογικό συντελεστή. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται ισορροπία μεταξύ πρόσβασης στην αγορά και προστασίας ευαίσθητων παραγωγικών τομέων.

Η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας ακολουθεί αντίστοιχα εκτεταμένο μοντέλο δασμολογικής απελευθέρωσης. Η μείωση ή κατάργηση των δασμών πραγματοποιείται βάσει του Παραρτήματος 2-Α και συνοδεύεται από κανόνες standstill, περιορισμούς στους εξαγωγικούς δασμούς και γενική απαγόρευση ποσοτικών περιορισμών, με αναφορά στους κανόνες της GATT 1994. Για ορισμένα αγροδιατροφικά προϊόντα η απελευθέρωση είναι σταδιακή, ενώ για σημαντικό μέρος των βιομηχανικών προϊόντων η πρόσβαση είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη.[71] Οι συμφωνίες προβλέπουν παράλληλα μηχανισμούς εμπορικής άμυνας. Η ελευθέρωση δεν αποκλείει τη δυνατότητα λήψης μέτρων αντιντάμπινγκ, αντισταθμιστικών μέτρων ή μέτρων διασφάλισης όταν συντρέχουν οι αντίστοιχες νομικές προϋποθέσεις. Οι μηχανισμοί αυτοί λειτουργούν ως δικλείδες προστασίας έναντι πρακτικών ή αιφνίδιων μεταβολών των εισαγωγών που μπορούν να προκαλέσουν σοβαρή ζημία στην εγχώρια παραγωγή.[72]

Η ίδια λογική εμφανίζεται στις συμφωνίες με την Κεντρική Αμερική και τη Χιλή. Η εκσυγχρονισμένη συμφωνία με τη Χιλή διατηρεί την ήδη εκτεταμένη ελευθέρωση των

[71]Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας, Παράρτημα 2-Α και άρθρα 2.8, 2.12 και 2.15. Η συμφωνία δημοσιεύθηκε στην ΕΕ L 330 της 27.12.2018.

[72]Για τα μέτρα εμπορικής άμυνας βλ. Σπηλιόπουλος, Ο. (2013), Οι Διεθνείς Συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Εξωτερικές Οικονομικές Σχέσεις της, Εκδόσεις Σάκκουλα. Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας, Κεφάλαιο 5.

βιομηχανικών προϊόντων και επεκτείνει την απελευθέρωση σε πρόσθετες δασμολογικές γραμμές, ενώ για ορισμένα γεωργικά και αλιευτικά προϊόντα χρησιμοποιούνται μεταβατικές περίοδοι ή αδασμολόγητες ποσοστώσεις. Το αποτέλεσμα είναι η διεύρυνση της προτιμησιακής πρόσβασης χωρίς κατάργηση όλων των εργαλείων διαχείρισης ευαίσθητων αγορών.

Β. Ρυθμίσεις για τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο και τα υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα

Η ουσιαστική πρόσβαση στην αγορά επηρεάζεται σημαντικά και από μη δασμολογικά εμπόδια. Οι τεχνικοί κανονισμοί, τα πρότυπα, οι διαδικασίες αξιολόγησης συμμόρφωσης και τα υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα μπορούν να επιβαρύνουν το εμπόριο όταν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ή εφαρμόζονται κατά μη διαφανή τρόπο. Το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι τα ίδια τα μέτρα είναι αθέμιτα: συχνά υπηρετούν θεμιτούς στόχους δημόσιας υγείας, ασφάλειας, προστασίας των καταναλωτών ή περιβάλλοντος. Το ζητούμενο είναι να μην σχεδιάζονται ή εφαρμόζονται ως αδικαιολόγητα ή περιττά εμπόδια στις συναλλαγές.[73]

Για τον λόγο αυτό, οι συμφωνίες νέας γενιάς ενσωματώνουν ή επαναβεβαιώνουν τις βασικές υποχρεώσεις της Συμφωνίας του ΠΟΕ για τα Τεχνικά Εμπόδια στο Εμπόριο (TBT) και προωθούν τη διαφάνεια, τη χρήση διεθνών προτύπων, τη συνεργασία σε ζητήματα τυποποίησης και την αμοιβαία διευκόλυνση των διαδικασιών αξιολόγησης συμμόρφωσης. Η ρυθμιστική συνεργασία δεν συνεπάγεται υποχρεωτικά πλήρη εναρμόνιση· κάθε μέρος διατηρεί τη δυνατότητα να καθορίζει το επιθυμητό επίπεδο προστασίας, υπό την προϋπόθεση τήρησης των κανόνων της συμφωνίας.[74]

Στην περίπτωση της Ιαπωνίας, οι ρυθμίσεις για τα τεχνικά εμπόδια έχουν ιδιαίτερη σημασία για κλάδους όπως η αυτοκινητοβιομηχανία, τα φαρμακευτικά και τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα. Η συμφωνία ενισχύει τη χρήση διεθνώς αναγνωρισμένων προτύπων και προβλέπει μηχανισμούς συνεργασίας, ώστε να περιορίζεται η ανάγκη επανάληψης ελέγχων και πιστοποιήσεων. Αντίστοιχα, η Συμφωνία ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας ενισχύει την αναγνώριση αποτελεσμάτων

[73] Kang, J. W. & Ramizo, D. M. (2017), "Impact of Sanitary and Phytosanitary Measures and Technical Barriers on International Trade", Journal of World Trade, 51(4), 539-573.

[74] Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας, άρθρο 7.3 παρ. 2. Βλ. επίσης Σπηλιόπουλος, Ο. (2013). Μπρεδήμας, Α. & Γουργουρίνης, Α. (2018), Το δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, 2η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη. Γκλαβίνης, Π. (2009), Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα.

αξιολόγησης συμμόρφωσης σε επιλεγμένους τομείς και προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για προϊόντα όπως τα μηχανοκίνητα οχήματα, οι οίνοι και τα αλκοολούχα ποτά.[75]

Τα υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα (SPS) καλύπτουν κυρίως την ασφάλεια τροφίμων, την υγεία ζώων και φυτών και τους ελέγχους αγροτικών προϊόντων. Οι συμφωνίες επιδιώκουν να διευκολύνουν το εμπόριο μέσω συνεργασίας, διαφάνειας, πιστοποίησης και κατάλληλων διαδικασιών ελέγχου, χωρίς να υποχρεώνουν την ΕΕ να μειώσει το επίπεδο προστασίας που εφαρμόζει. Η δυνατότητα λήψης αναγκαίων μέτρων για την αντιμετώπιση πραγματικών κινδύνων παραμένει, επομένως, συμβατή με τον στόχο της εμπορικής ελευθέρωσης.

5.1.2. Η καθιέρωση της αρχής της εθνικής μεταχείρισης

Κεντρική εγγύηση για την ουσιαστική λειτουργία της ελευθέρωσης των αγαθών αποτελεί η αρχή της εθνικής μεταχείρισης. Η αρχή, η οποία αντλεί το βασικό της περιεχόμενο από το άρθρο ΙΙΙ της GATT 1994, απαιτεί τα εισαγόμενα αγαθά του άλλου μέρους να μην αντιμετωπίζονται, μετά την είσοδό τους στην αγορά, λιγότερο ευνοϊκά από τα αντίστοιχα εγχώρια προϊόντα ως προς την εσωτερική φορολογία και την κανονιστική μεταχείριση. Σκοπός είναι να αποτραπεί η υποκατάσταση των καταργούμενων δασμών από εσωτερικά μέτρα που θα αναπαρήγαγαν προστατευτικό αποτέλεσμα. Η αρχή αυτή δεν επιβάλλει απόλυτη ταυτότητα ρυθμίσεων. Η αξιολόγηση επικεντρώνεται στο κατά πόσον η εφαρμοζόμενη μεταχείριση μεταβάλλει δυσμενώς τους όρους ανταγωνισμού εις βάρος των εισαγόμενων προϊόντων. Η εθνική μεταχείριση λειτουργεί, συνεπώς, ως συμπλήρωμα της δασμολογικής απελευθέρωσης και ως μηχανισμός ουσιαστικής αποτροπής των διακρίσεων.

5.1.3. Η ενίσχυση της τελωνειακής συνεργασίας

Η διευκόλυνση του εμπορίου προϋποθέτει όχι μόνο χαμηλότερους δασμούς αλλά και αποτελεσματικές, διαφανείς και προβλέψιμες τελωνειακές διαδικασίες. Οι συμφωνίες νέας γενιάς προβλέπουν συνεργασία μεταξύ των τελωνειακών αρχών, ανταλλαγή πληροφοριών, απλούστευση των απαιτούμενων διατυπώσεων, διαφάνεια της τελωνειακής νομοθεσίας και εφαρμογή διεθνών

[75]Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας, κεφάλαια για τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο και τα σχετικά παραρτήματα για οίνους και αλκοολούχα ποτά. Βλ. επίσης European Commission, "EU-New Zealand agreement", https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand/eu-new-zealand-agreement_en. Rigod, B. (2012). Global Europe: The EU's New Trade Policy in Its Legal Context. Columbia Journal of European Law, 18, 1–30.

κανόνων για τη δασμολογητέα αξία. Στη Συμφωνία ΕΕ-Σιγκαπούρης, για παράδειγμα, το σχετικό κεφάλαιο συνδέει ρητά τη διευκόλυνση των τελωνειακών διαδικασιών με την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη διακίνηση εμπορευμάτων.[76] Η τελωνειακή συνεργασία έχει ιδιαίτερη σημασία για τις επιχειρήσεις, διότι μειώνει το διοικητικό κόστος και την αβεβαιότητα που συνδέεται με τον εκτελωνισμό. Παράλληλα, διατηρεί μηχανισμούς ελέγχου για την καταπολέμηση της απάτης και την ορθή εφαρμογή των κανόνων καταγωγής, ώστε η απλούστευση των διαδικασιών να μη λειτουργεί εις βάρος της αποτελεσματικότητας της τελωνειακής εποπτείας.

5.2. Η ελευθέρωση της παροχής υπηρεσιών (χωρίς μόνιμη εγκατάσταση)

Η ελευθέρωση των υπηρεσιών αποτελεί κρίσιμο πυλώνα των συμφωνιών νέας γενιάς, ιδίως λόγω της αυξανόμενης σημασίας των υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας και της στενής σύνδεσής τους με τις αλυσίδες παραγωγής αγαθών. Οι συμφωνίες επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα προβλέψιμο και μη διακριτικό κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο υπερβαίνει σε επιλεγμένους τομείς το επίπεδο δεσμεύσεων της GATS. Οι σχετικοί κανόνες πρέπει πάντως να διακρίνονται από την εγκατάσταση επενδυτή ή επιχείρησης, η οποία εξετάζεται στην επόμενη ενότητα. Η παρούσα ενότητα αφορά πρωτίστως διασυνοριακές μορφές παροχής χωρίς μόνιμη επιχειρηματική εγκατάσταση, ενώ ορισμένες συμφωνίες περιλαμβάνουν συναφείς ρυθμίσεις για την προσωρινή είσοδο φυσικών προσώπων για επιχειρηματικούς σκοπούς.

5.2.1. Καλυπτόμενη μορφή υπηρεσιών και καλυπτόμενοι τομείς υπηρεσιών

Η διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών καλύπτει, μεταξύ άλλων, περιπτώσεις στις οποίες η υπηρεσία παρέχεται από το έδαφος ενός μέρους προς αποδέκτη στο άλλο μέρος χωρίς μόνιμη παρουσία του παρόχου. Παραδείγματα αποτελούν οι διαδικτυακές συμβουλευτικές υπηρεσίες, ορισμένες τραπεζικές και χρηματοοικονομικές συναλλαγές, οι τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες. Στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων σχετικά με τη διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών εμπίπτει κάθε μέτρο που λαμβάνει ένα μέρος και έχει επίπτωση στην ως άνω παροχή εκ μέρους φορέων παροχής υπηρεσιών του άλλου. Αντικείμενο ρύθμισης των μέτρων αυτών είναι, ενδεικτικά, α) η παραγωγή, η διανομή, η εμπορία, η πώληση ή η παράδοση μιας υπηρεσίας, β) η αγορά, η χρήση ή η πληρωμή μιας υπηρεσίας και γ) η πρόσβαση και προσφυγή, με την ευκαιρία της παροχής μιας υπηρεσίας, σε υπηρεσίες που προσφέρονται στο ευρύ κοινό.

[76]Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Σιγκαπούρης, Κεφάλαιο 6 «Customs and Trade Facilitation».

Οι συμφωνίες καλύπτουν ευρύ φάσμα υπηρεσιών.

(α) Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

Οι συμφωνίες διευκολύνουν τη δραστηριοποίηση τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών και επενδυτικών οργανισμών στις αγορές των μερών. Παράλληλα, όμως, αναγνωρίζεται ρητά το δικαίωμα των κρατών να λαμβάνουν εποπτικά μέτρα για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Η πρόβλεψη αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία μετά τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, καθώς αποτρέπει την ερμηνεία ότι η οικονομική απελευθέρωση αποκλείει κρατικές παρεμβάσεις προστασίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

(β) Τηλεπικοινωνίες

Οι συμφωνίες προβλέπουν ίση πρόσβαση στα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα και υποχρέωση διαφανούς ρύθμισης των αγορών τηλεπικοινωνιών. Στόχος είναι η αποφυγή μονοπωλιακών πρακτικών και η ενίσχυση του ανταγωνισμού.

(γ) Ηλεκτρονικό εμπόριο και ψηφιακές υπηρεσίες

Κάθε συμφωνία περιλαμβάνει διατάξεις για τη διευκόλυνση των ηλεκτρονικών συναλλαγών και την αποφυγή αδικαιολόγητων περιορισμών στις ψηφιακές υπηρεσίες. Παράλληλα, προστατεύεται η δυνατότητα λήψης μέτρων για την προστασία προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας.

(δ) Μεταφορές και ναυτιλία

Οι συμφωνίες ανοίγουν σημαντικά τμήματα της αγοράς θαλάσσιων μεταφορών και λιμενικών υπηρεσιών, χωρίς όμως να καταργεί πλήρως τους εθνικούς περιορισμούς σε ευαίσθητους τομείς μεταφορών.

(ε) Επαγγελματικές υπηρεσίες

Ιδιαίτερη σημασία έχει η συνεργασία Στις επαγγελματικές υπηρεσίες, οι συμφωνίες μπορούν να προβλέπουν πλαίσια συνεργασίας για την αμοιβαία αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων, ιδίως για: δικηγόρους, λογιστές, αρχιτέκτονες, μηχανικούς. Η αναγνώριση αυτή δεν είναι αυτόματη, αλλά προβλέπεται διαδικασία συνεργασίας μεταξύ των επαγγελματικών οργανώσεων και των αρμόδιων αρχών.

Παράλληλα, ειδικές ρυθμίσεις διευκολύνουν, υπό προϋποθέσεις, την προσωρινή είσοδο και παραμονή κατηγοριών όπως διευθυντικά στελέχη, ενδοεταιρικά μετατιθέμενοι, συμβασιούχοι πάροχοι και ανεξάρτητοι επαγγελματίες. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν δημιουργούν γενικό δικαίωμα

μετανάστευσης ή πρόσβασης στην αγορά εργασίας, αλλά αφορούν συγκεκριμένη και προσωρινή επαγγελματική δραστηριότητα.

5.2.2. Ελευθέρωση της πρόσβασης στην αγορά υπηρεσιών

Οι συμφωνίες επιδιώκουν να διευκολύνουν σημαντικά την πρόσβαση των επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καθεμιάς από τις τρίτες χώρες στις αντίστοιχες αγορές υπηρεσιών. Βασικός στόχος της συμφωνίας είναι να μειωθούν τα νομικά και διοικητικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί πάροχοι υπηρεσιών και να εξασφαλιστούν συνθήκες ισότιμου ανταγωνισμού. Η βασική λογική είναι ότι μια ευρωπαϊκή επιχείρηση που επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί στην αγορά μιας τρίτης χώρας, ή αντίστοιχα μια επιχείρηση τρίτης χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν πρέπει να υφίσταται δυσμενέστερη μεταχείριση μόνο και μόνο λόγω της ξένης προέλευσής της. Στο πλαίσιο αυτό, περιορίζεται, δυνάμει των εξεταζόμενων συμφωνιών σημαντικά η δυνατότητα των μερών να επιβάλλουν μέτρα που λειτουργούν προστατευτικά υπέρ των εγχώριων επιχειρήσεων.

Συγκεκριμένα, σχετικά με το καθεστώς πρόσβασης στην αγορά, προβλέπεται η απαγόρευση υιοθέτησης ή διατήρησης από ένα μέρος μέτρων που εισάγουν περιορισμούς οι οποίοι αφορούν τον αριθμό των παρόχων υπηρεσιών είτε με τη μορφή αριθμητικών ποσοστώσεων, μονοπωλίων, αποκλειστικών παρόχων, είτε με την μορφή της απαίτησης να εξετάζονται οι οικονομικές ανάγκες.

Αναλυτικά, ένα μέρος δεν επιτρέπεται να εφαρμόζει μέτρα που επιβάλλουν περιορισμούς:

α) στον αριθμό των παρόχων υπηρεσιών που μπορούν να δραστηριοποιούνται σε έναν συγκεκριμένο τομέα, είτε υπό τη μορφή αριθμητικών ποσοστώσεων, μονοπωλίων, αποκλειστικών παρόχων υπηρεσιών είτε μέσω της απαίτησης διενέργειας οικονομικού ελέγχου αναγκαιότητας (economic needs test)·

β) στη συνολική αξία των συναλλαγών υπηρεσιών ή των περιουσιακών στοιχείων που συνδέονται με την παροχή υπηρεσιών, υπό τη μορφή αριθμητικών ποσοστώσεων ή μέσω της απαίτησης οικονομικού ελέγχου αναγκαιότητας·

γ) στον συνολικό αριθμό πράξεων παροχής υπηρεσιών ή στη συνολική ποσότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, εκφραζόμενοι με καθορισμένες αριθμητικές μονάδες, υπό τη μορφή ποσοστώσεων ή μέσω της απαίτησης οικονομικού ελέγχου αναγκαιότητας.

Οι κανόνες αυτοί αποτελούν τον πυρήνα της αρχής της πρόσβασης στην αγορά (market access) στον τομέα των υπηρεσιών. Σκοπός της είναι να αποτρέψει τα συμβαλλόμενα μέρη από το

να επιβάλλουν ποσοτικούς περιορισμούς που θα μπορούσαν να εμποδίσουν ή να δυσχεράνουν την είσοδο παρόχων υπηρεσιών του άλλου μέρους στην αγορά τους.

Πρακτικά, εφόσον ένας τομέας υπηρεσιών έχει απελευθερωθεί μέσω της συμφωνίας, ένα κράτος δεν μπορεί να καθορίσει ανώτατο αριθμό επιχειρήσεων που επιτρέπεται να παρέχουν τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Για παράδειγμα, δεν θα μπορούσε να προβλέψει ότι μόνο πέντε ξένες ασφαλιστικές εταιρείες ή μόνο δέκα ξένες τράπεζες μπορούν να δραστηριοποιούνται στην επικράτειά του. Ομοίως, δεν μπορεί να δημιουργήσει μονοπώλια ή να παραχωρήσει αποκλειστικά δικαιώματα σε συγκεκριμένους παρόχους υπηρεσιών, εφόσον κάτι τέτοιο δεν έχει ρητώς εξαιρεθεί στα παραρτήματα της συμφωνίας.

Επιπλέον, απαγορεύονται οι περιορισμοί που αφορούν το οικονομικό μέγεθος της δραστηριότητας. Ένα κράτος δεν μπορεί να επιβάλει ανώτατα όρια στη συνολική αξία των υπηρεσιών που μπορούν να παρασχεθούν ή στη συνολική αξία των περιουσιακών στοιχείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παροχή των υπηρεσιών αυτών. Για παράδειγμα, δεν θα μπορούσε να ορίσει ότι οι ξένες τράπεζες δεν επιτρέπεται να διαχειρίζονται περιουσιακά στοιχεία άνω συγκεκριμένου χρηματικού ποσού ή ότι οι ξένες ασφαλιστικές εταιρείες δεν μπορούν να υπερβούν συγκεκριμένο κύκλο εργασιών. Παράλληλα, οι συμφωνίες απαγορεύουν περιορισμούς που αφορούν τον όγκο της παροχής υπηρεσιών. Έτσι, ένα κράτος δεν μπορεί να θέτει ανώτατα όρια στον αριθμό των συναλλαγών ή στη συνολική ποσότητα υπηρεσιών που μπορούν να παρέχουν οι αλλοδαποί πάροχοι. Για παράδειγμα, δεν θα μπορούσε να περιορίσει τον αριθμό των τηλεπικοινωνιακών συνδέσεων που μπορεί να προσφέρει μια ξένη εταιρεία ή τον αριθμό των χρηματοοικονομικών πράξεων που μπορεί να πραγματοποιήσει ένας αλλοδαπός πάροχος υπηρεσιών.

Κοινό χαρακτηριστικό των εν λόγω περιορισμών είναι η απαγόρευση του λεγόμενου οικονομικού ελέγχου αναγκαιότητας (economic needs test). Πρόκειται για διοικητική διαδικασία κατά την οποία η άδεια εισόδου ενός νέου παρόχου εξαρτάται από την εκτίμηση των αρχών ότι «υπάρχει οικονομική ανάγκη» για τη δραστηριοποίησή του στην αγορά. Οι συμφωνίες θεωρούν ότι τέτοιου είδους έλεγχοι μπορούν να λειτουργήσουν ως συγκαλυμμένα εμπόδια στην ελευθέρωση των υπηρεσιών και, για τον λόγο αυτό, απαγορεύει τη χρήση τους στους τομείς όπου έχουν αναληφθεί δεσμεύσεις πρόσβασης στην αγορά. Συνεπώς, εξασφαλίζεται ότι η πρόσβαση στην αγορά υπηρεσιών δεν θα περιορίζεται από ποσοστώσεις, αριθμητικά όρια, μονοπώλια ή οικονομικά κριτήρια αναγκαιότητας. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται ο ανταγωνισμός,

διευκολύνεται η διασυνοριακή οικονομική δραστηριότητα και διασφαλίζεται ότι οι πάροχοι υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να δραστηριοποιούνται στις αγορές των τρίτων αντισυμβαλλομένων χωρών υπό συνθήκες μεγαλύτερης ελευθερίας και ίσων ευκαιριών.

5.2.3. Οι θεμελιώδεις αρχές της μη διάκρισης: εθνική μεταχείριση και μεταχείριση του μάλλον ευνοούμενου κράτους

Στον τομέα των υπηρεσιών, η αρχή της εθνικής μεταχείρισης επιβάλλει, στο μέτρο που εφαρμόζεται σύμφωνα με τις δεσμεύσεις και επιφυλάξεις της οικείας συμφωνίας, μεταχείριση των υπηρεσιών και παρόχων του άλλου μέρους όχι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που παρέχεται σε αντίστοιχες εγχώριες υπηρεσίες και παρόχους. Η αξιολόγηση δεν εξαντλείται στην τυπική ταυτότητα των κανόνων, αλλά εξετάζει αν η μεταχείριση μεταβάλλει τους όρους ανταγωνισμού υπέρ των εγχώριων παρόχων.

Η αρχή της μεταχείρισης του μάλλον ευνοούμενου κράτους (Most Favoured Nation - MFN) επιδιώκει, όπου προβλέπεται, να αποτρέψει δυσμενέστερη μεταχείριση του συμβαλλόμενου εταίρου έναντι παρόχων τρίτων χωρών. Η εφαρμογή της δεν είναι απόλυτη: οι συμφωνίες προβλέπουν εξαιρέσεις, μεταξύ άλλων για ορισμένα καθεστώτα οικονομικής ολοκλήρωσης, φορολογικά ζητήματα ή ρυθμίσεις αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων. Η ακριβής έκταση της υποχρέωσης εξαρτάται, συνεπώς, από το κείμενο και τα παραρτήματα κάθε συμφωνίας.[77]

5.3. Η διευκόλυνση της πρόσβασης των επενδυτών του ενός μέρους στην αγορά του άλλου: η ελευθέρωση της εγκατάστασης

Οι συμφωνίες νέας γενιάς συνδέουν την εμπορική ελευθέρωση με τη δυνατότητα των επενδυτών να αποκτούν σταθερή επιχειρηματική παρουσία στην αγορά του άλλου μέρους. Η διάσταση αυτή αφορά την πρόσβαση στην αγορά πριν και κατά την εγκατάσταση και πρέπει να διακρίνεται από τους κανόνες προστασίας της επένδυσης μετά την εγκατάσταση, οι οποίοι εξετάζονται στο επόμενο κεφάλαιο. Η βασική επιδίωξη είναι η δημιουργία προβλέψιμου πλαισίου για την ίδρυση, απόκτηση ή επέκταση επιχειρήσεων, υπό την επιφύλαξη των τομεακών εξαιρέσεων και επιφυλάξεων των μερών.

[77]Βλ. ενδεικτικά CETA, Κεφάλαιο 9 «Cross-Border Trade in Services», καθώς και τα παραρτήματα επιφυλάξεων και εξαιρέσεων της συμφωνίας.

5.3.1. Η έννοια της εγκατάστασης και του επενδυτή

Η εγκατάσταση αναφέρεται στη δημιουργία ή απόκτηση επιχειρηματικής παρουσίας στην επικράτεια του άλλου μέρους με σκοπό την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας. Μπορεί να λάβει τη μορφή σύστασης ή απόκτησης νομικού προσώπου, συμμετοχής σε υφιστάμενη επιχείρηση, ίδρυσης υποκαταστήματος ή άλλης σταθερής επιχειρηματικής παρουσίας. Ως επενδυτές ή επιχειρηματίες καλύπτονται, κατά τους ορισμούς της εκάστοτε συμφωνίας, φυσικά και νομικά πρόσωπα ενός μέρους που επιδιώκουν να εγκατασταθούν ή έχουν ήδη αποκτήσει επιχειρηματική παρουσία στο άλλο μέρος. Οι ορισμοί αυτοί έχουν κρίσιμη λειτουργία, διότι προσδιορίζουν ποιοι μπορούν να επικαλεστούν τις δεσμεύσεις ελευθέρωσης. Το περιεχόμενό τους δεν είναι απολύτως ταυτόσημο σε όλες τις συμφωνίες και πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με τα σχετικά κεφάλαια και παραρτήματα.

5.3.2. Το πεδίο εφαρμογής των κανόνων ελευθέρωσης των επενδύσεων

Οι κανόνες ελευθέρωσης εφαρμόζονται σε μέτρα δημόσιας εξουσίας που επηρεάζουν την εγκατάσταση ή την επιχειρηματική λειτουργία επενδυτών και επιχειρήσεων του άλλου μέρους, στο μέτρο που οι σχετικοί τομείς καλύπτονται από τη συμφωνία. Ανάλογα με το κείμενο, οι υποχρεώσεις μπορούν να καταλαμβάνουν μέτρα κεντρικών, περιφερειακών ή τοπικών αρχών, καθώς και φορέων που ασκούν κατ’ ανάθεση δημόσια εξουσία. Η έννοια της επιχειρηματικής λειτουργίας καλύπτει συνήθως τη διοίκηση, διαχείριση, χρήση, επέκταση, πώληση ή άλλη διάθεση της επιχείρησης. Εξαιρούνται, σύμφωνα με τις ειδικές διατάξεις των συμφωνιών, δραστηριότητες που συνδέονται με την άσκηση κυβερνητικής εξουσίας ή άλλοι ρητά εξαιρούμενοι τομείς. Η οριοθέτηση αυτή επιβεβαιώνει ότι η επενδυτική ελευθέρωση δεν ισοδυναμεί με γενική κατάργηση της κρατικής ρυθμιστικής αρμοδιότητας.

5.3.3. Απαγόρευση περιοριστικών μέτρων στην εγκατάσταση των ξένων επενδυτών

Στους καλυπτόμενους τομείς, οι συμφωνίες περιορίζουν τη δυνατότητα των μερών να επιβάλλουν ορισμένες κατηγορίες ποσοτικών ή οργανωτικών περιορισμών στην εγκατάσταση. Οι απαγορεύσεις μπορούν να αφορούν, μεταξύ άλλων, τον αριθμό επιχειρήσεων ή επενδυτών, τη συνολική αξία συναλλαγών ή περιουσιακών στοιχείων, την ποσότητα παραγωγής, τη συμμετοχή ξένου κεφαλαίου, τον αριθμό φυσικών προσώπων που απασχολούνται σε συγκεκριμένη δραστηριότητα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, την υποχρεωτική νομική μορφή της επιχείρησης.

Η λειτουργία των κανόνων αυτών είναι να αποτρέπεται η επιβολή, χωρίς ρητή επιφύλαξη, περιορισμών όπως αριθμητικές ποσοστώσεις, μονοπωλιακά καθεστώτα ή έλεγχοι οικονομικής αναγκαιότητας. Δεν προκύπτει, πάντως, γενικό και ανεπιφύλακτο δικαίωμα επενδυτή να αποκτά οποιοδήποτε ποσοστό συμμετοχής ή να δραστηριοποιείται σε κάθε τομέα. Οι συμφωνίες διατηρούν ειδικές επιφυλάξεις για ευαίσθητους κλάδους και επιτρέπουν την εφαρμογή μη διακριτικών ρυθμίσεων δημόσιου συμφέροντος.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και πληρωμών που συνδέονται με τις καλυπτόμενες συναλλαγές. Η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (ΣΟΕΣ) ΕΕ-Ιαπωνίας, για παράδειγμα, κατοχυρώνει σχετικές υποχρεώσεις αλλά ταυτόχρονα επιτρέπει, υπό αυστηρές προϋποθέσεις, προσωρινά μέτρα διασφάλισης σε περιπτώσεις σοβαρών δυσχερειών του ισοζυγίου πληρωμών, της εξωτερικής χρηματοοικονομικής θέσης ή, για την Ένωση, της λειτουργίας της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.[78, 79]

5.3.4. Εξαιρέσεις και επιφυλάξεις

Η επενδυτική ελευθέρωση δεν είναι απόλυτη. Τα συμβαλλόμενα μέρη διατηρούν εξαιρέσεις και επιφυλάξεις για τομείς στους οποίους επιθυμούν να διαφυλάξουν αυξημένο ρυθμιστικό χώρο. Ενδεικτικά, οι επιφυλάξεις μπορούν να αφορούν δημόσιες υπηρεσίες, υγεία και κοινωνική πρόνοια, πολιτιστικές και οπτικοακουστικές υπηρεσίες, φυσικούς πόρους, ορισμένες δραστηριότητες μεταφορών ή ενέργειας και άλλους στρατηγικούς τομείς. Η ύπαρξη των επιφυλάξεων είναι κρίσιμη για την ορθή ερμηνεία των κανόνων ελευθέρωσης. Οι υποχρεώσεις πρόσβασης στην αγορά και μη διάκρισης δεν πρέπει να διαβάζονται απομονωμένα, αλλά σε συνδυασμό με τα παραρτήματα στα οποία κάθε μέρος καταγράφει τα υφιστάμενα μέτρα που διατηρεί ή τους τομείς στους οποίους επιφυλάσσεται να θεσπίσει μελλοντικά μέτρα.

5.3.5. Η αρχή της μη διάκρισης

Οι συμφωνίες νέας γενιάς επιδιώκουν να εξασφαλίσουν ότι οι επενδυτές της ΕΕ και καθεμιάς από τις τρίτες χώρες θα μπορούν να αποκτούν πρόσβαση στις αγορές του άλλου μέρους υπό συνθήκες ίσης μεταχείρισης. Αυτό σημαίνει λ.χ. ότι μια καναδική επιχείρηση που επενδύει

[78]Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας, άρθρο 9.4 σχετικά με προσωρινά μέτρα διασφάλισης.

[79]Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας, Κεφάλαιο 9 «Capital Movements, Payments and Transfers», ιδίως άρθρο 9.2.

στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή μια ευρωπαϊκή επιχείρηση που επενδύει στον Καναδά, δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται δυσμενέστερα μόνο και μόνο επειδή είναι αλλοδαπή.

Οι συμφωνίες βασίζονται κυρίως στις αρχές της εθνικής μεταχείρισης (national treatment) και της μεταχείρισης του πλέον ευνοούμενου κράτους (MFN). Με βάση τις αρχές αυτές, τα κράτη υποχρεώνονται να παρέχουν στους ξένους επενδυτές μεταχείριση αντίστοιχη με εκείνη που παρέχουν στους εγχώριους επενδυτές ή στους επενδυτές τρίτων κρατών. Σύμφωνα με την αρχή της εθνικής μεταχείρισης, κάθε μέρος υποχρεούται να μεταχειρίζεται τους επενδυτές και τις επιχειρήσεις του άλλου μέρους όχι λιγότερο ευνοϊκά από ό,τι μεταχειρίζεται τους δικούς του επενδυτές σε παρόμοιες περιπτώσεις. Αυτό σημαίνει λ.χ. ότι μετά την είσοδο στην αγορά, ένας επενδυτής της ΕΕ στην Κεντρική Αμερική ή ένας επενδυτής της Κεντρικής Αμερικής στην ΕΕ δεν μπορεί να υπόκειται σε δυσμενέστερους όρους όσον αφορά την ίδρυση, λειτουργία, διαχείριση ή επέκταση της επένδυσής του μόνο και μόνο λόγω της αλλοδαπής προέλευσής του.

Ο όρος "σε παρόμοιες περιπτώσεις" αναφέρεται σε επενδυτές ή επενδύσεις που βρίσκονται σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση, λαμβανομένων υπόψη παραγόντων όπως ο οικονομικός τομέας δραστηριοποίησης, οι συνθήκες ανταγωνισμού, οι κανονιστικές απαιτήσεις και οι επιδιωκόμενοι στόχοι δημόσιας πολιτικής. Η αξιολόγηση πραγματοποιείται κατά περίπτωση, προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι συγκρινόμενοι επενδυτές είναι πράγματι συγκρίσιμοι. Η έννοια δεν απαιτεί απόλυτη ταυτότητα μεταξύ των συγκρινόμενων επενδυτών ή επενδύσεων, αλλά ουσιώδη ομοιότητα των σχετικών περιστάσεων που δικαιολογούν τη σύγκριση.

Παράλληλα εφαρμόζεται και η αρχή της μεταχείρισης του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Η αρχή αυτή συνεπάγεται ότι εάν ένα συμβαλλόμενο μέρος παραχωρήσει σε επενδυτές τρίτης χώρας ευνοϊκότερη μεταχείριση σε συγκεκριμένο τομέα, η ίδια μεταχείριση θα πρέπει, κατ' αρχήν, να επεκταθεί και στους επενδυτές του άλλου συμβαλλομένου μέρους, εκτός εάν προβλέπονται ειδικές εξαιρέσεις. Με τον τρόπο αυτό αποτρέπεται η δημιουργία προνομιακών καθεστώτων που θα μπορούσαν να θέσουν σε μειονεκτική θέση τους επενδυτές της συμφωνίας.

Πέραν των παραπάνω, οι συμφωνίες περιλαμβάνουν εκτεταμένες διατάξεις για την απαγόρευση των λεγόμενων «απαιτήσεων απόδοσης» (performance requirements), οι οποίες θεωρούνται εμπόδια στην ελεύθερη ανάπτυξη των επενδύσεων και συχνά χρησιμοποιούνται από κράτη ως προϋποθέσεις για την εγκατάσταση ή λειτουργία μιας επιχείρησης. Ειδικότερα, κάθε συμβαλλόμενο μέρος δεσμεύεται να μην επιβάλλει σε σχέση με την εγκατάσταση ή τη λειτουργία οποιασδήποτε επιχείρησης στην επικράτειά του απαιτήσεις και υποχρεώσεις που συνδέονται με

συγκεκριμένα επίπεδα εξαγωγών, ποσοστά εγχώριου περιεχομένου, υποχρεωτική προμήθεια αγαθών ή υπηρεσιών από εγχώριους προμηθευτές, περιορισμούς στις εισαγωγές ή στις πωλήσεις, καθώς και απαιτήσεις μεταφοράς τεχνολογίας, παραγωγικών διαδικασιών ή τεχνογνωσίας.

Με άλλα λόγια, ένα κράτος δεν μπορεί να απαιτεί από έναν επενδυτή:

- να χρησιμοποιεί συγκεκριμένο ποσοστό εγχώριων προϊόντων ή πρώτων υλών,
- να επιτυγχάνει συγκεκριμένο επίπεδο τοπικού περιεχομένου στην παραγωγή,
- να μεταφέρει τεχνολογία ή τεχνογνωσία σε εγχώριες επιχειρήσεις,
- να επιβάλλει άλλες παρόμοιες υποχρεώσεις ως προϋπόθεση για τη λειτουργία της επένδυσης.

Με τον τρόπο αυτό η συμφωνία υπερβαίνει το επίπεδο προστασίας που παρέχει ήδη η Συμφωνία TRIMS του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ομοίως, απαγορεύεται η σύνδεση της χορήγησης κρατικών πλεονεκτημάτων ή κινήτρων με την εκπλήρωση τέτοιων υποχρεώσεων. Τα κράτη δεν μπορούν να εξαρτούν τη χορήγηση επενδυτικών πλεονεκτημάτων από τη συμμόρφωση με τέτοιου είδους απαιτήσεις.

Οι ρυθμίσεις αυτές αντανακλούν τη διεθνή τάση υπέρ της ελεύθερης κατανομής των παραγωγικών συντελεστών. Η λογική τους είναι ότι οι επενδυτικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με βάση οικονομικά κριτήρια και όχι υπό την πίεση υποχρεώσεων που επιβάλλουν συγκεκριμένες παραγωγικές ή εμπορικές συμπεριφορές. Παρά ταύτα, αναγνωρίζεται ότι ορισμένες προϋποθέσεις μπορούν να συνδέονται νόμιμα με τη χορήγηση πλεονεκτημάτων, όπως η δημιουργία εγκαταστάσεων παραγωγής, η απασχόληση και κατάρτιση εργαζομένων ή η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης στην επικράτεια του κράτους υποδοχής. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των συμφωνιών είναι ότι προβλέπουν επίσης ίση μεταχείριση των τοπικά εγκατεστημένων επιχειρήσεων όσον αφορά την πρόσβαση σε δημόσιες συμβάσεις, ενισχύοντας περαιτέρω τις επιχειρηματικές ευκαιρίες των επενδυτών.

5.4. Οι κανόνες ελευθέρωσης στους συνδεόμενους με το εμπόριο τομείς

Η «σφαιρική» φύση των συμφωνιών νέας γενιάς αποτυπώνεται ιδιαίτερα στους τομείς που συνδέονται λειτουργικά με το εμπόριο και τις επενδύσεις. Οι δημόσιες συμβάσεις, η διανοητική ιδιοκτησία, ο ανταγωνισμός, οι επιδοτήσεις, η βιώσιμη ανάπτυξη και η στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων επηρεάζουν άμεσα τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να αξιοποιούν στην πράξη την πρόσβαση που προσφέρει μια εμπορική συμφωνία.

5.4.1. Το άνοιγμα των αγορών δημοσίων συμβάσεων

Οι δημόσιες συμβάσεις αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους τομείς «πέραν των δασμών» στις συμφωνίες νέας γενιάς. Η βασική επιδίωξη είναι να παρέχεται στους προμηθευτές αγαθών και υπηρεσιών του άλλου μέρους πρόσβαση σε καλυπτόμενες διαδικασίες ανάθεσης υπό συνθήκες διαφάνειας, ίσης μεταχείρισης και μη διάκρισης. Οι δεσμεύσεις εφαρμόζονται μόνο στις αναθέτουσες αρχές, στους τομείς και πάνω από τα χρηματικά κατώτατα όρια που καθορίζονται στα σχετικά παραρτήματα.

Η CETA διεύρυνε σημαντικά την πρόσβαση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων σε καναδικές δημόσιες συμβάσεις, συμπεριλαμβανομένων περιφερειακών, επαρχιακών και τοπικών φορέων. Αντίστοιχα, η Συμφωνία ΕΕ-Σιγκαπούρης θεσπίζει κανόνες για την πρόσβαση στους καλυπτόμενους διαγωνισμούς και τη μη διακριτική μεταχείριση των προμηθευτών. Η συμφωνία ΕΕ-Mercosur προβλέπει επίσης άνοιγμα σημαντικών τμημάτων των αγορών δημοσίων συμβάσεων. Η συμφωνία παρέχει σε επιχειρήσεις της ΕΕ και του Καναδά πρόσβαση σε δημόσιες συμβάσεις όχι μόνο σε κεντρικό κυβερνητικό επίπεδο, αλλά και σε περιφερειακές, επαρχιακές και τοπικές αρχές, καθώς και σε δημόσιους οργανισμούς και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.

Οι βασικές αρχές που διέπουν το καθεστώς δημοσίων συμβάσεων είναι:

- η διαφάνεια,
- η ίση μεταχείριση,
- η απαγόρευση διακρίσεων λόγω εθνικότητας,
- η αντικειμενικότητα των τεχνικών προδιαγραφών,
- η ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών προσφυγής.

Η συμφωνία προβλέπει λεπτομερείς διαδικασίες σχετικά με τη δημοσίευση διαγωνισμών, τα κριτήρια συμμετοχής, τις τεχνικές προδιαγραφές και την ανάθεση συμβάσεων. Παράλληλα, θεσπίζονται κατώτατα οικονομικά όρια εφαρμογής και εξαιρέσεις για συγκεκριμένους τομείς. Η πρόσβαση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στις καναδικές επαρχιακές και δημοτικές συμβάσεις θεωρήθηκε ένα από τα σημαντικότερα οφέλη της συμφωνίας, καθώς ο Καναδάς είχε παραδοσιακά περιορισμένη διεθνή πρόσβαση σε αυτό το επίπεδο δημοσίων προμηθειών.

Επίσης αντικείμενο ρύθμισης της Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλαλγών (ΣΕΣ) ΕΕ – Σιγκαπούρης αποτελούν και οι διαδικασίες σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις. Αναλυτικά, περιέχει κεφάλαιο με διατάξεις που καθορίζουν τους όρους σύμφωνα με τους οποίους

επιχειρηματίες (προμηθευτές αγαθών, πάροχοι υπηρεσιών) ενός μέρους μπορούν να συμμετέχουν σε διαγωνισμούς για την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων που διοργανώνονται από αναθέτουσες αρχές του άλλου μέρους. Οι διατάξεις αυτές ρυθμίζουν αφενός την πρόσβαση στις αγορές δημοσίων συμβάσεων της ΕΕ για αγαθά και υπηρεσίες προερχόμενες από τη Σιγκαπούρη και αφετέρου την πρόσβαση στις αγορές δημοσίων συμβάσεων της εν λόγω χώρας για αγαθά και υπηρεσίες που προέρχονται από την ΕΕ. Πρόκειται για διατάξεις που έχουν ευθείες και άμεσες επιπτώσεις στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών δεδομένου ότι επιδιώκεται η διευκόλυνση των αμοιβαίου ανοίγματος των αγορών αυτών.

Η συμφωνία ΕΕ – Mercosur ανοίγει σημαντικά τμήματα των αγορών δημοσίων συμβάσεων. Οι επιχειρήσεις της ΕΕ αποκτούν πρόσβαση σε δημόσιους διαγωνισμούς στις χώρες της Mercosur, ενώ αντίστοιχα επιχειρήσεις της Mercosur αποκτούν πρόσβαση σε ευρωπαϊκές δημόσιες συμβάσεις. Η συμφωνία βασίζεται στις αρχές της διαφάνειας, της ίσης μεταχείρισης, της μη διάκρισης και της αντικειμενικότητας των διαδικασιών. Προβλέπονται κανόνες σχετικά με τη δημοσίευση διαγωνισμών, τα κριτήρια επιλογής, τις τεχνικές προδιαγραφές και τις διαδικασίες προσφυγής. Στόχος είναι να μειωθούν φαινόμενα προστατευτισμού και να αυξηθεί ο ανταγωνισμός στις δημόσιες προμήθειες.

Όσον αφορά στη ΣΟΕΣ ΕΕ – Ιαπωνίας, εισαγωγικά πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ιαπωνία διαθέτουν δύο από τις μεγαλύτερες αγορές δημοσίων συμβάσεων παγκοσμίως. Σε ανεπτυγμένες οικονομίες όπως αυτές, η προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών από το κράτος αντιστοιχεί σε ποσοστό που υπερβαίνει το 15% του συνολικού ΑΕΠ. Η ρύθμιση της πρόσβασης των επιχειρήσεων του ενός μέρους στην αγορά δημοσίων συμβάσεων του άλλου προβλέπεται στο κεφάλαιο 10 της ΣΟΕΣ, καθώς και στο Παράρτημα 10. Στο πλαίσιο αυτό, ενσωματώνεται η Συμφωνία για τις Δημόσιες Συμβάσεις (ΣΔΣ) του ΠΟΕ, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της.[80] Πέρα από το πλαίσιο της ΣΔΣ, η ΣΟΕΣ εισάγει συμπληρωματικές ρυθμίσεις που αφορούν βασικά στάδια της διαδικασίας δημοσίων συμβάσεων, όπως οι όροι συμμετοχής στους διαγωνισμούς, η αξιολόγηση των υποψηφίων, οι τεχνικές προδιαγραφές, η εξέταση και κατάταξη των προσφορών, η ανάθεση των συμβάσεων, καθώς και οι εσωτερικοί

[80] Συμβαλλόμενα μέρη στη ΣΔΣ δεν όλα τα κράτη μέλη του ΠΟΕ αλλά ένας περιορισμένος αριθμός αυτών, μεταξύ των οποίων και η ΕΕ και η Ιαπωνία. Σχετικά με την πλειομερή αυτή Συμφωνία, βλ. Σπηλιόπουλο Οδ., 2013. Στεφάνου Κ. και Γκόρτσος Χρ., 2006,. Γκλαβίνης Π., 2009. Agreement on Government Procurement (GPA), World Trade Organization, revised text in force since 6.4.2014.

μηχανισμοί ελέγχου και τα ένδικα βοηθήματα που διαθέτουν οι οικονομικοί φορείς σε περίπτωση που θεωρούν ότι έχουν υποστεί άνιση ή άδικη μεταχείριση.

Μια αναθέτουσα αρχή ενός συμβαλλόμενου μέρους δεν επιτρέπεται να αποκλείει έναν προμηθευτή εγκατεστημένο στο άλλο μέρος από τη συμμετοχή σε διαδικασία υποβολής προσφορών, με βάση την απαίτηση ότι ο προμηθευτής πρέπει να είναι (α) ένα φυσικό πρόσωπο ή (β) ένα νομικό πρόσωπο. Παράλληλα, αν και η αναθέτουσα αρχή μπορεί να θέτει ως όρο συμμετοχής την ύπαρξη σχετικής προηγούμενης εμπειρίας, εφόσον αυτή είναι αναγκαία για την εκτέλεση της σύμβασης, δεν επιτρέπεται να απαιτεί η εμπειρία αυτή να έχει αποκτηθεί στο έδαφος του συγκεκριμένου μέρους.

Όσον αφορά την αξιολόγηση των προμηθευτών, σε περίπτωση που ένα συμβαλλόμενο μέρος διατηρεί σύστημα καταχώρισης προμηθευτών, στο πλαίσιο του οποίου οι ενδιαφερόμενοι υποβάλλουν αίτηση και παρέχουν συγκεκριμένες πληροφορίες, οι προμηθευτές έχουν τη δυνατότητα να αιτούνται την καταχώρισή τους οποτεδήποτε. Η αναθέτουσα αρχή οφείλει να τους ενημερώνει εντός εύλογου χρονικού διαστήματος για το αποτέλεσμα της αίτησής τους.

Σε περίπτωση που, σύμφωνα με τις παραγράφους 4 και 5 του άρθρου IX της ΣΔΣ, μια αναθέτουσα αρχή περιορίζει τον αριθμό των προμηθευτών για συγκεκριμένη σύμβαση, ο αριθμός των προμηθευτών που επιτρέπεται να υποβάλουν προσφορά πρέπει να είναι επαρκής ώστε να διασφαλίζεται ο ανταγωνισμός, χωρίς να θίγεται η λειτουργική αποτελεσματικότητα του συστήματος προμηθειών. Όταν ένας προμηθευτής εφαρμόζει περιβαλλοντικά τεχνικά πρότυπα, όπως αυτά που συνδέονται με οικολογικές ετικέτες ή προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία κάθε μέρους, τα πρότυπα αυτά πρέπει να είναι κατάλληλα για τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των αγαθών ή υπηρεσιών, να βασίζονται σε αντικειμενικά επαληθεύσιμα και αμερόληπτα κριτήρια και να είναι προσβάσιμα σε όλους τους ενδιαφερόμενους προμηθευτές.

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να απαιτεί από τους προμηθευτές την υποβολή εκθέσεων δοκιμών ή πιστοποιητικών συμμόρφωσης που εκδίδονται από αρμόδιους φορείς αξιολόγησης συμμόρφωσης. Ωστόσο, υποχρεούται να αποδέχεται τα αποτελέσματα των διαδικασιών που πραγματοποιούνται από φορείς του άλλου μέρους, σύμφωνα με τη Συμφωνία Αμοιβαίας Αναγνώρισης ΕΕ–Ιαπωνίας του 2001. Επίσης οφείλει να λαμβάνει δεόντως υπόψη οποιαδήποτε μελλοντική επέκταση του πεδίου εφαρμογής της προαναφερθείσας συμφωνίας ή οποιαδήποτε άλλη συμφωνία που θα συναφθεί μεταξύ των μερών με σκοπό την αμοιβαία αναγνώριση των διαδικασιών αξιολόγησης της συμμόρφωσης. Σε περιπτώσεις όπου έχει οριστεί ανεξάρτητη

διοικητική αρχή βάσει του άρθρου XVIII παρ. 4 της ΣΔΣ, τα μέλη της πρέπει να είναι ανεξάρτητα, αμερόληπτα και απαλλαγμένα από εξωτερικές επιρροές καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας τους, ενώ δεν μπορούν να παυθούν παρά τη θέλησή τους, εκτός αν συντρέχουν οι προβλεπόμενες νομικές προϋποθέσεις.

Οι παραπάνω ρυθμίσεις, που υπερβαίνουν τις προβλέψεις της Συμφωνίας του ΠΟΕ για τις Δημόσιες Συμβάσεις, συγκροτούν ένα ενισχυμένο πλαίσιο διαφάνειας και αμεροληψίας. Στόχος τους είναι η διασφάλιση δίκαιης αξιολόγησης των τεχνικών ικανοτήτων και της εμπειρίας των επιχειρήσεων της ΕΕ στις διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων στην Ιαπωνία, καθώς και η διευκόλυνση της πρόσβασης στις σχετικές πληροφορίες.

Το αποτέλεσμα είναι η βελτίωση των όρων πρόσβασης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στην ιαπωνική αγορά δημοσίων συμβάσεων, τόσο σε επίπεδο κεντρικής κυβέρνησης όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Ειδικά στις συμβάσεις της κεντρικής κυβέρνησης, ενισχύεται η πρόσβαση στον τομέα του σιδηροδρομικού εξοπλισμού και των υποδομών, ενώ ιδιαίτερη σημασία έχει η κατάργηση της λεγόμενης «ρήτρας ασφάλειας λειτουργίας», η οποία, αν και είχε ως επίσημο στόχο την ασφάλεια των σιδηροδρομικών μεταφορών, στην πράξη λειτουργούσε ως εμπόδιο αποκλεισμού αλλοδαπών προμηθευτών. Παράλληλα, η Ιαπωνία δεσμεύεται να διευρύνει την πρόσβαση των ενωσιακών επιχειρήσεων σε διαγωνισμούς νοσοκομείων και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, καθώς και φορέων ηλεκτρικής ενέργειας. Σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, διασφαλίζεται μη διακριτική πρόσβαση σε αγορές δημοσίων συμβάσεων σημαντικών πόλεων, με πληθυσμό περίπου 300.000 κατοίκων. Συνολικά αντιστοιχούν σε περίπου 15% του ιαπωνικού πληθυσμού[81]. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε σε μερικό άνοιγμα της αγοράς εξοπλισμού δημόσιων μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων συστημάτων μετρό, σιδηροδρομικού εξοπλισμού και υποδομών σηματοδότησης.

Η συμφωνία ΕΕ – Κεντρική Αμερική εισάγει σημαντικό βαθμό ανοίγματος στις δημόσιες συμβάσεις. Οι επιχειρήσεις της ΕΕ αποκτούν πρόσβαση σε διαγωνισμούς δημοσίων αρχών και φορέων των χωρών της Κεντρικής Αμερικής, ενώ οι επιχειρήσεις της Κεντρικής Αμερικής αποκτούν αντίστοιχη πρόσβαση στις αγορές δημοσίων συμβάσεων της ΕΕ.

Βασικές αρχές του σχετικού κεφαλαίου είναι η διαφάνεια των διαδικασιών, η δημοσίευση των προκηρύξεων, η ίση και μη διακριτική μεταχείριση των υποψηφίων, η χρήση αντικειμενικών

[81] Βλ. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/july/tradoc_155719.pdf. (30-7-2019).

κριτηρίων ανάθεσης, η ύπαρξη αποτελεσματικών διαδικασιών επανεξέτασης και προσφυγής. Οι δημόσιοι φορείς δεν επιτρέπεται να ευνοούν αυθαίρετα εγχώριους προμηθευτές όταν μια σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας. Έτσι ενισχύεται ο ανταγωνισμός και αυξάνονται οι επιχειρηματικές ευκαιρίες και για τις δύο πλευρές. Το κεφάλαιο για τις δημόσιες συμβάσεις αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες και της εκσυγχρονισμένης Συμφωνίας ΕΕ–Χιλής, καθώς αποσκοπεί στο άνοιγμα των αγορών δημοσίων προμηθειών των δύο μερών και στη διασφάλιση ισότιμων συνθηκών ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις τους. Βασική του αρχή είναι ότι οι δημόσιες αρχές και οι αναθέτοντες φορείς που καλύπτονται από τη συμφωνία οφείλουν να μεταχειρίζονται τους οικονομικούς φορείς, τα αγαθά και τις υπηρεσίες του άλλου μέρους χωρίς διακρίσεις και με πλήρη διαφάνεια κατά τη διαδικασία ανάθεσης συμβάσεων.

Η συμφωνία διευρύνει σημαντικά την πρόσβαση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στις δημόσιες συμβάσεις της Χιλής και αντίστοιχα των χιλιανών επιχειρήσεων στις αγορές δημοσίων συμβάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Χιλή αναλαμβάνει εκτεταμένες δεσμεύσεις ανοίγματος της αγοράς της, οι οποίες καλύπτουν συμβάσεις προμηθειών, υπηρεσιών, δημοσίων έργων και συμβάσεις παραχώρησης έργων. Οι δεσμεύσεις αυτές εφαρμόζονται τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο διοίκησης, ενώ διατηρείται και η κάλυψη φορέων κοινής ωφέλειας που δραστηριοποιούνται στους τομείς των λιμένων και των αεροδρομίων.

Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι η Χιλή μειώνει τα χρηματικά κατώτατα όρια (thresholds) πάνω από τα οποία εφαρμόζονται οι κανόνες της συμφωνίας. Η μείωση αυτή σημαίνει ότι μεγαλύτερος αριθμός δημοσίων διαγωνισμών καθίσταται προσβάσιμος σε ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, ενισχύοντας τις εμπορικές και επενδυτικές ευκαιρίες στην χιλιανή αγορά. Πρόκειται για μια σημαντική διεύρυνση της πρόσβασης στην αγορά, η οποία υπερβαίνει τις δεσμεύσεις της προηγούμενης συμφωνίας.

Ένα από τα πιο σημαντικά νέα στοιχεία της συμφωνίας αφορά τις συμβάσεις παραχώρησης δημοσίων έργων. Η Χιλή δεσμεύεται να παρέχει στις επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ίση πρόσβαση στις διαδικασίες ανάθεσης τέτοιων συμβάσεων, ενώ οι σχετικές διαδικασίες υπόκεινται πλέον στους βασικούς κανόνες διαφάνειας της συμφωνίας. Αυτό σημαίνει ότι οι σχετικές προκηρύξεις πρέπει να δημοσιεύονται δημοσίως και οι διαδικασίες να διεξάγονται με ηλεκτρονικά μέσα, γεγονός που αυξάνει τη διαφάνεια και μειώνει τον κίνδυνο διακριτικής μεταχείρισης. Αντίστοιχα, η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει στους χιλιανούς οικονομικούς φορείς αμοιβαία πρόσβαση στις ευρωπαϊκές αγορές δημοσίων συμβάσεων. Η πρόσβαση αυτή καλύπτει δημόσιες

συμβάσεις τόσο σε επίπεδο κρατών μελών όσο και σε επίπεδο περιφερειακών και τοπικών αρχών, καθώς και συμβάσεις παραχώρησης έργων. Επιπλέον, η ΕΕ επεκτείνει την πρόσβαση σε πρόσθετους τομείς υπηρεσιών, σύμφωνα με τα πρότυπα που εφαρμόζονται στις πιο σύγχρονες εμπορικές συμφωνίες της. Το κανονιστικό πλαίσιο των δημοσίων συμβάσεων βασίζεται στα πρότυπα της αναθεωρημένης Συμφωνίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για τις Δημόσιες Συμβάσεις αλλά περιλαμβάνει και πρόσθετες διατάξεις που ενισχύουν περαιτέρω τη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα των διαδικασιών. Ειδικότερα, προβλέπεται η δημοσίευση όλων των σχετικών προκηρύξεων μέσω ενιαίου σημείου πρόσβασης, η χρήση ηλεκτρονικών μέσων καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ανάθεσης και η παροχή επαρκούς πληροφόρησης προς τους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ψηφιοποίηση των διαδικασιών. Η Χιλή δεσμεύεται να δημιουργήσει ενιαία ηλεκτρονική πύλη μέσω της οποίας θα δημοσιεύονται όλες οι πληροφορίες σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις που καλύπτονται από τη συμφωνία. Μέχρι την πλήρη λειτουργία της πύλης αυτής προβλέπεται μεταβατική περίοδος, κατά την οποία οι πληροφορίες θα είναι διαθέσιμες μέσω διασυνδεδεμένων ηλεκτρονικών πλατφορμών. Η ρύθμιση αυτή αναμένεται να διευκολύνει σημαντικά την πρόσβαση των επιχειρήσεων, ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, στις διαθέσιμες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Ένα ακόμη καινοτόμο στοιχείο της συμφωνίας είναι η δυνατότητα ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών και κοινωνικών κριτηρίων στις διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων. Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να λαμβάνουν υπόψη ζητήματα βιωσιμότητας, περιβαλλοντικής προστασίας ή κοινωνικής ευθύνης, υπό την προϋπόθεση ότι τα κριτήρια αυτά εφαρμόζονται κατά τρόπο αντικειμενικό και χωρίς διακρίσεις και συνδέονται άμεσα με το αντικείμενο της σύμβασης.

Παράλληλα, η συμφωνία ενισχύει την αρχή της εθνικής μεταχείρισης. Οι επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν εγκατασταθεί στη Χιλή και οι χιλιανές επιχειρήσεις που έχουν εγκατασταθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση απολαμβάνουν ίση μεταχείριση με τις εγχώριες επιχειρήσεις όσον αφορά τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων. Η προστασία αυτή εκτείνεται ακόμη και σε συμβάσεις που δεν εμπίπτουν πλήρως στο πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας λόγω χαμηλής αξίας, εξασφαλίζοντας ευρύτερη προστασία από διακρίσεις.

Συνολικά, το κεφάλαιο για τις δημόσιες συμβάσεις δημιουργεί ένα ιδιαίτερα ανοικτό, διαφανές και προβλέψιμο πλαίσιο πρόσβασης στις αγορές δημοσίων προμηθειών της ΕΕ και της Χιλής. Μέσω της διεύρυνσης της πρόσβασης στην αγορά, της καθιέρωσης σύγχρονων κανόνων

διαφάνειας, της χρήσης ηλεκτρονικών διαδικασιών, της ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών και κοινωνικών κριτηρίων και της ενίσχυσης της ίσης μεταχείρισης των οικονομικών φορέων, η συμφωνία ενδυναμώνει τον ανταγωνισμό και δημιουργεί νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις και των δύο μερών. Η σημασία της αγοράς δημοσίων συμβάσεων της Χιλής αποτυπώνεται στο γεγονός ότι το 2020 οι δημόσιες αγορές μέσω της εθνικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας δημοσίων συμβάσεων ανήλθαν σε περίπου 10,7 δισ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το 5% του ΑΕΠ και το 17% των δημοσίων δαπανών της χώρας. Στα συγκεκριμένα στοιχεία δεν περιλαμβάνονται οι προμήθειες των κρατικών επιχειρήσεων ούτε οι συμβάσεις παραχώρησης δημοσίων έργων, γεγονός που σημαίνει ότι το πραγματικό μέγεθος της αγοράς δημοσίων συμβάσεων στη Χιλή είναι ακόμη μεγαλύτερο.

5.4.2. Το πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας

Οι συμφωνίες νέας γενιάς περιλαμβάνουν εκτεταμένους κανόνες για την προστασία και επιβολή δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Οι ρυθμίσεις αυτές λειτουργούν συμπληρωματικά προς τη Συμφωνία TRIPS και καλύπτουν, ανάλογα με τη συμφωνία, δικαιώματα δημιουργού και συγγενικά δικαιώματα, εμπορικά σήματα, βιομηχανικά σχέδια, διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά μυστικά, φυτικές ποικιλίες και γεωγραφικές ενδείξεις.

Για τη διασφάλιση ίσης μεταχείρισης στον τομέα αυτό, η ΣΟΕΣ προβλέπει ότι κάθε μέρος οφείλει να παρέχει: (α) σύμφωνα με την αρχή της εθνικής μεταχείρισης, στους υπηκόους του άλλου μέρους μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από αυτή που παρέχει στους δικούς του υπηκόους, για όλες τις κατηγορίες διανοητικής ιδιοκτησίας που καλύπτονται από τη συμφωνία, και (β) σύμφωνα με την αρχή του μάλλον ευνοούμενου κράτους, άμεση και άνευ όρων μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που παρέχει σε υπηκόους τρίτων χωρών.

Πέρα από τις γενικές αρχές, η ΣΟΕΣ περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις για επιμέρους δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, όπως τα δικαιώματα δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα, τα εμπορικά σήματα, τις γεωγραφικές ενδείξεις, τα βιομηχανικά σχέδια, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα εμπορικά μυστικά και τις νέες φυτικές ποικιλίες. Ιδιαίτερη σημασία για τα ενωσιακά συμφέροντα έχει η προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων, δηλαδή των ενδείξεων που προσδιορίζουν ότι ένα προϊόν προέρχεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα, όταν η γεωγραφική προέλευση επηρεάζει ουσιωδώς την ποιότητα, τη φήμη ή άλλα χαρακτηριστικά του. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος υποχρεούται να θεσπίζει ή να διατηρεί σύστημα καταχώρισης και

προστασίας γεωγραφικών ενδείξεων, το οποίο περιλαμβάνει τουλάχιστον: (α) επίσημη δημοσιοποίηση καταλόγου καταχωρισμένων ενδείξεων, (β) διοικητική διαδικασία επιβεβαίωσης της προέλευσης και των χαρακτηριστικών του προϊόντος, (γ) διαδικασία ανακοπής για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τρίτων και (δ) διαδικασία ακύρωσης της προστασίας, λαμβάνοντας υπόψη τα έννομα συμφέροντα τρίτων και των χρηστών. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξέτασης και ανακοπής για τις γεωγραφικές ενδείξεις της ΕΕ που περιλαμβάνονται στο παράρτημα 14-Β, η Ιαπωνία αναγνωρίζει τις ενδείξεις αυτές ως γεωγραφικές ενδείξεις κατά το άρθρο 22 παρ. 1 της Συμφωνίας TRIPS και δεσμεύεται να τις προστατεύει σύμφωνα με τα άρθρα 14.22 έως 14.30 της ΣΟΕΣ. Η προστασία αυτή καλύπτει πάνω από 200 προϊόντα διατροφής, οίνους και αλκοολούχα ποτά.

Όσον αφορά την επιβολή (enforcement) των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, κάθε μέρος επιβεβαιώνει τις δεσμεύσεις του βάσει της συμφωνίας TRIPS και ιδίως του μέρους ΙΙΙ της εν λόγω συμφωνίας και επιπλέον προβλέπει συμπληρωματικά μέτρα, διαδικασίες και διορθωτικά μέσα που είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της προαναφερθείσας επιβολής[82]. Τα ως άνω μέτρα και διαδικασίες πρέπει να πληρούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: να είναι θεμιτά και δίκαια, να μην είναι άνευ λόγου περίπλοκα και δαπανηρά, να μη συνεπάγονται παράλογες προθεσμίες ή αδικαιολόγητες καθυστερήσεις, να είναι αποτελεσματικά, αναλογικά και αποτρεπτικά και να εφαρμόζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η δημιουργία εμποδίων στο νόμιμο εμπόριο και να παρέχονται εγγυήσεις κατά της κατάχρησής τους.

Η ΣΕΣ ΕΕ - Σιγκαπούρης επιβάλλει στα μέρη δεσμεύσεις και για την προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Οι σχετικές διατάξεις αφορούν αναλυτικά το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα, τα εμπορικά σήματα, τις γεωγραφικές ενδείξεις, τα σχέδια ή υποδείγματα, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα δεδομένα δοκιμής και τις φυτικές ποικιλίες.

Με τη θέσπιση των διατάξεων αυτών επιδιώκεται να εξασφαλιστεί προς όφελος των επιχειρηματιών των συμβαλλομένων μερών κατάλληλο επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων τους διανοητικής ιδιοκτησίας. Με την εξασφάλιση υπέρ των επιχειρηματιών του κάθε μέρους ομοιογενών έως ένα βαθμό επιπέδων προστασίας των ως άνω δικαιωμάτων στο έδαφος του άλλου μέρους, παρέχεται σε αυτούς η δυνατότητα να συμμετέχουν επί ίσοις όροις στο ελεύθερο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ της ΕΕ και της Σιγκαπούρης. Μεταξύ των διατάξεων αυτών συμπεριλαμβάνονται και εκείνες δυνάμει των οποίων κάθε συμβαλλόμενο μέρος οφείλει να

καθιερώσει μεθόδους οι οποίες θα βοηθούν τις τελωνειακές αρχές να εντοπίζουν εμπορεύματα με παραποιημένο εμπορικό σήμα ή πειρατικά προϊόντα και να παρέχει στους φορείς των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας τη δυνατότητα να επιτυγχάνουν την αναστολή της ελεύθερης κυκλοφορίας των ως άνω εμπορευμάτων εφόσον συντρέχει περίπτωση υποψίας παραποίησης ή πειρατείας. Οι διατάξεις αυτές εξασφαλίζουν ομοιομορφία μεταξύ των διαθέσιμων μέσων προστασίας των φορέων δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας έναντι της εισόδου, αντιστοίχως, στην αγορά της Ένωσης και στην αγορά της Σιγκαπούρης, εμπορευμάτων με παραποιημένο εμπορικό σήμα ή πειρατικών προϊόντων. Στόχος είναι να διευκολυνθεί η παραγωγή και η εμπορία καινοτόμων και δημιουργικών προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών μεταξύ ΕΕ και Σιγκαπούρης καθώς και να αυξηθούν τα οφέλη από το εμπόριο και τις επενδύσεις.

Η Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Νέας Ζηλανδίας περιλαμβάνει ένα εκτενές και σύγχρονο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας και αποτελεσματικής επιβολής των σχετικών δικαιωμάτων. Βασικός στόχος των ρυθμίσεων αυτών είναι η ενίσχυση της καινοτομίας, της δημιουργικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και των δημιουργικών κλάδων των δύο μερών, μέσω της παροχής ασφάλειας δικαίου στους δικαιούχους δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.

Το πεδίο εφαρμογής των σχετικών διατάξεων είναι ιδιαίτερα ευρύ και καλύπτει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα, τα εμπορικά σήματα, τα βιομηχανικά σχέδια, τις γεωγραφικές ενδείξεις, τις φυτικές ποικιλίες, καθώς και την προστασία αδημοσίευτων πληροφοριών και επιχειρηματικών απορρήτων. Παράλληλα, η Συμφωνία περιλαμβάνει ολοκληρωμένους μηχανισμούς επιβολής των δικαιωμάτων αυτών, συμπεριλαμβανομένων μέτρων δικαστικής προστασίας και ελέγχων στα σύνορα για την αντιμετώπιση της παραποίησης και της απομίμησης προϊόντων.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, η Νέα Ζηλανδία ανέλαβε την υποχρέωση να αναβαθμίσει το υφιστάμενο επίπεδο προστασίας της, προσαρμόζοντάς το σε πρότυπα αντίστοιχα με εκείνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, συμφωνήθηκε η διεύρυνση των δικαιωμάτων των ερμηνευτών και εκτελεστών καλλιτεχνών όσον αφορά τη δημόσια μετάδοση ηχογραφήσεων, καθώς και η παράταση της διάρκειας προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών, των ερμηνευτών και των παραγωγών ηχογραφήσεων κατά είκοσι επιπλέον έτη. Η σχετική προσαρμογή

προβλέπεται να ολοκληρωθεί εντός τετραετίας από την έναρξη ισχύος της Συμφωνίας. Επιπλέον, η Νέα Ζηλανδία δεσμεύθηκε να θεσπίσει το δικαίωμα μεταπώλησης έργων τέχνης (artist's resale right), παρέχοντας στους δημιουργούς τη δυνατότητα να λαμβάνουν οικονομικό όφελος από μεταγενέστερες μεταπωλήσεις των έργων τους.

Σημαντικές είναι επίσης οι ρυθμίσεις που αφορούν την προστασία των βιομηχανικών σχεδίων. Η Συμφωνία διασφαλίζει την προστασία τόσο των καταχωρισμένων όσο και των μη καταχωρισμένων σχεδίων, προβλέποντας για τα πρώτα ελάχιστη διάρκεια προστασίας δεκαπέντε ετών. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η προστασία της αισθητικής και λειτουργικής καινοτομίας που ενσωματώνεται στον σχεδιασμό προϊόντων.

Αναφορικά με τις φυτικές ποικιλίες, τα συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν να παρέχουν προστασία σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Διεθνούς Σύμβασης του 1991 για την Προστασία των Νέων Ποικιλιών Φυτών (UPOV 1991). Η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της έρευνας και της καινοτομίας στον γεωργικό τομέα, παρέχοντας επαρκή προστασία στους δημιουργούς νέων φυτικών ποικιλιών.

Παράλληλα, η Συμφωνία περιλαμβάνει εκτενές κεφάλαιο σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Προβλέπεται η διαθεσιμότητα προσωρινών και ασφαλιστικών μέτρων, καθώς και η δυνατότητα λήψης μέτρων κατά διαμεσολαβητών των οποίων οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται από τρίτους για την παραβίαση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Οι ρυθμίσεις αυτές αποσκοπούν στη διασφάλιση αποτελεσματικής έννομης προστασίας και στην αποτροπή παράνομων πρακτικών που θίγουν τους δικαιούχους.

Ιδιαίτερα σημαντικό τμήμα της Συμφωνίας αφορά την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων, τομέα στον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει μακρά παράδοση και ιδιαίτερο οικονομικό ενδιαφέρον. Η Συμφωνία θα προστατεύει το σύνολο των γεωγραφικών ενδείξεων οίνων και αλκοολούχων ποτών της ΕΕ (σχεδόν 2.000 ονομασίες), όπως το Prosecco, η Polish Vodka, η Rioja, η Champagne και το Tokaji. Επιπλέον, 163 από τις πλέον αναγνωρισμένες γεωγραφικές ενδείξεις τροφίμων της ΕΕ, όπως τα τυριά Asiago, Comté και Queso Manchego, το αλλαντικό Istarski pršut, το Lübecker Marzipan και οι ελιές Καλαμάτας (Elia Kalamatas), θα προστατεύονται στη Νέα Ζηλανδία. Η προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων δεν περιορίζεται στην απλή αναγνώριση των σχετικών ονομασιών, αλλά συνοδεύεται από ένα αυστηρό καθεστώς αποτροπής παραπλανητικών πρακτικών. Ειδικότερα, απαγορεύεται η χρήση προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης για προϊόντα που δεν προέρχονται από την αντίστοιχη γεωγραφική περιοχή

ή δεν πληρούν τις καθορισμένες προδιαγραφές παραγωγής. Επιπλέον, δεν επιτρέπεται η χρήση εκφράσεων όπως «τύπου», «είδους», «στυλ», «απομίμηση» ή άλλων παρόμοιων χαρακτηρισμών που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν σύγχυση στους καταναλωτές ως προς την πραγματική προέλευση του προϊόντος. Αντίστοιχα, απαγορεύεται η χρήση συμβόλων, σημαιών, εικόνων ή άλλων στοιχείων που υποδηλώνουν ψευδώς συγκεκριμένη γεωγραφική καταγωγή. Έτσι, για παράδειγμα, μια ονομασία όπως «Roquefort» μπορεί να χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τυριά που παράγονται στην προστατευόμενη γεωγραφική περιοχή και σύμφωνα με τις σχετικές προδιαγραφές.

Τέλος, η Συμφωνία θεσπίζει έναν δυναμικό μηχανισμό επέκτασης του καταλόγου των προστατευόμενων γεωγραφικών ενδείξεων, παρέχοντας τη δυνατότητα προσθήκης νέων ονομασιών στο μέλλον. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η διαρκής προσαρμογή του συστήματος στις εξελίξεις της αγοράς και στις ανάγκες προστασίας νέων προϊόντων που αποκτούν ιδιαίτερη φήμη και οικονομική αξία λόγω της γεωγραφικής τους προέλευσης.

Συνολικά, το κεφάλαιο για τη διανοητική ιδιοκτησία συνιστά έναν από τους πλέον ολοκληρωμένους και φιλόδοξους τομείς της Συμφωνίας ΕΕ–Νέας Ζηλανδίας, καθώς συνδυάζει υψηλά επίπεδα προστασίας των δικαιωμάτων δημιουργών και επιχειρήσεων με αποτελεσματικούς μηχανισμούς επιβολής και ειδικές εγγυήσεις για την προστασία προϊόντων που συνδέονται άρρηκτα με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής.

Στη ΣΟΕΣ ΕΕ-Ιαπωνίας, το κεφάλαιο 14 θεσπίζει υψηλό επίπεδο προστασίας και προβλέπει κανόνες επιβολής που πρέπει να είναι δίκαιοι, αποτελεσματικοί, αναλογικοί και αποτρεπτικοί, χωρίς να δημιουργούν αδικαιολόγητα εμπόδια στο νόμιμο εμπόριο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ΕΕ παρουσιάζει η προστασία γεωγραφικών ενδείξεων, η οποία συνδέει την εμπορική πολιτική με την προστασία προϊόντων των οποίων η ποιότητα ή φήμη εξαρτάται από συγκεκριμένη γεωγραφική προέλευση.[83]

Ανάλογες δεσμεύσεις περιλαμβάνει η Συμφωνία ΕΕ-Σιγκαπούρης, με έμφαση και στους τελωνειακούς μηχανισμούς κατά προϊόντων παραποίησης και πειρατείας. Η Συμφωνία ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας αναπτύσσει περαιτέρω την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και καλύπτει μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών ονομασιών οίνων, αλκοολούχων ποτών και τροφίμων. Μεταξύ των

[83]Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Ιαπωνίας, Κεφάλαιο 14 «Intellectual Property», ιδίως άρθρα 14.42-14.51 σχετικά με την επιβολή δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.

προστατευόμενων ευρωπαϊκών ενδείξεων περιλαμβάνονται και οι «Ελιές Καλαμάτας / Elia Kalamatas», στοιχείο με ιδιαίτερη σημασία για την ελληνική εξαγωγική παρουσία.[84]

Η σημασία των διατάξεων διανοητικής ιδιοκτησίας δεν περιορίζεται στην προστασία των δικαιούχων. Η ύπαρξη προβλέψιμου συστήματος προστασίας και επιβολής διευκολύνει τη διεθνή διάθεση καινοτόμων και επώνυμων προϊόντων, μειώνει τον κίνδυνο παραποίησης και ενισχύει τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να επενδύουν σε άυλα περιουσιακά στοιχεία και προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας.

5.4.3. Η ανάληψη δεσμεύσεων για την προστασία του ανταγωνισμού και το καθεστώς χορήγησης επιδοτήσεων

Η ελευθέρωση του εμπορίου μπορεί να υπονομευθεί όταν ιδιωτικές επιχειρηματικές πρακτικές ή κρατικά μέτρα στρεβλώνουν σημαντικά τον ανταγωνισμό. Για τον λόγο αυτό, οι συμφωνίες νέας γενιάς περιλαμβάνουν κανόνες για την εφαρμογή αποτελεσματικού δικαίου ανταγωνισμού και, σε διαφορετικό βαθμό ανά συμφωνία, για τις επιδοτήσεις, τις κρατικές επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις που διαθέτουν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα.[85]

Στη Συμφωνία ΕΕ-Σιγκαπούρης και στη ΣΟΕΣ ΕΕ-Ιαπωνίας, τα μέρη δεσμεύονται να αντιμετωπίζουν πρακτικές όπως αντιανταγωνιστικές συμφωνίες, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης και συγκεντρώσεις που περιορίζουν σημαντικά τον ανταγωνισμό, σύμφωνα με τα αντίστοιχα εθνικά συστήματα. Παράλληλα, ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών, ώστε η εφαρμογή της εμπορικής συμφωνίας να μη συνυπάρχει με ιδιωτικά εμπόδια που εξουδετερώνουν τα οφέλη της πρόσβασης στην αγορά.

Στον τομέα των επιδοτήσεων, οι συμφωνίες δεν καταργούν γενικά τη δυνατότητα κρατικής στήριξης. Επιδιώκουν, όμως, αυξημένη διαφάνεια και περιορισμό των μορφών ενίσχυσης που μπορούν να προκαλέσουν σοβαρές στρεβλώσεις στις διμερείς εμπορικές ή επενδυτικές σχέσεις. Η ΣΟΕΣ ΕΕ-Ιαπωνίας περιλαμβάνει ειδικούς κανόνες για επιδοτήσεις και διαβουλεύσεις, διατηρώντας ταυτόχρονα εξαιρέσεις για ορισμένες υπηρεσίες δημόσιου συμφέροντος και έκτακτες περιστάσεις.

---

[84]Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας, κεφάλαιο διανοητικής ιδιοκτησίας και παράρτημα γεωγραφικών ενδείξεων. Στον κατάλογο των προστατευόμενων ονομασιών περιλαμβάνεται η «Elia Kalamatas». Βλ. European Commission, "EU-New Zealand agreement".

[85]Demedts, V. (2015), "Which Future for Competition in the Global Trade System: Competition Chapters in FTAs", Journal of World Trade, 49(3), 407-436.

Η εκσυγχρονισμένη συμφωνία ΕΕ-Χιλής αναπτύσσει επιπλέον κανόνες για κρατικές επιχειρήσεις και καθορισμένα μονοπώλια. Οι σχετικές υποχρεώσεις αποσκοπούν στη μη διακριτική εμπορική συμπεριφορά των κρατικών επιχειρήσεων όταν δραστηριοποιούνται στην αγορά, χωρίς να επιβάλλουν ιδιωτικοποίηση ή περιορισμό της δυνατότητας των μερών να οργανώνουν δημόσιες υπηρεσίες και δημόσιες επιχειρήσεις σύμφωνα με τις πολιτικές τους επιλογές.

5.4.4. Δεσμεύσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Η βιώσιμη ανάπτυξη έχει εξελιχθεί σε συστηματικό στοιχείο των σύγχρονων εμπορικών συμφωνιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα σχετικά κεφάλαια συνδέουν την οικονομική ελευθέρωση με την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος, διατηρώντας ταυτόχρονα το δικαίωμα των μερών να καθορίζουν το επίπεδο προστασίας που θεωρούν κατάλληλο. Κεντρική υποχρέωση είναι η αποφυγή υποβάθμισης ή μη εφαρμογής της περιβαλλοντικής και εργασιακής νομοθεσίας με σκοπό την προσέλκυση εμπορίου ή επενδύσεων.[86]

Στη συμφωνία ΕΕ-Mercosur, η βιώσιμη ανάπτυξη συνδέεται με εργασιακές υποχρεώσεις, περιβαλλοντική προστασία και τη Συμφωνία των Παρισίων. Η συζήτηση γύρω από την εφαρμογή των δεσμεύσεων αυτών αναδεικνύει την ένταση μεταξύ εμπορικής ελευθέρωσης, προστασίας της ευρωπαϊκής γεωργίας και περιβαλλοντικών ανησυχιών, ιδίως ως προς την αποψίλωση και τη διατήρηση ισότιμων όρων ανταγωνισμού.

Ιδιαίτερα φιλόδοξο είναι το κεφάλαιο Εμπορίου και Βιώσιμης Ανάπτυξης της Συμφωνίας ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας. Περιλαμβάνει δεσμεύσεις για τις θεμελιώδεις αρχές της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, την αποτελεσματική εφαρμογή της Συμφωνίας των Παρισίων, τη βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων, την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά, τις βιώσιμες αλυσίδες εφοδιασμού και τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών. Η συμφωνία ενισχύει σημαντικά την επιβολή των σχετικών υποχρεώσεων και προβλέπει, σε συγκεκριμένες σοβαρές περιπτώσεις, δυνατότητα προσφυγής στον γενικό μηχανισμό επίλυσης διαφορών και λήψης μέτρων

[86]Marín-Durán, G. (2020), "Sustainable development chapters in EU free trade agreements: Emerging compliance issues", Common Market Law Review, 57, 1031-1068. Douma, W. T. (2017), "The Promotion of Sustainable Development through EU Trade Instruments", European Business Law Review, 28(2), 197-216.

συμμόρφωσης.[87] Ιδιαίτερη μνεία γίνεται επίσης στην προώθηση της κυκλικής οικονομίας και της αποδοτικής χρήσης των φυσικών πόρων. Η Συμφωνία ενθαρρύνει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και την ανάπτυξη πολιτικών που συμβάλλουν στη μείωση των αποβλήτων, στην επαναχρησιμοποίηση υλικών και στη βελτίωση της αποδοτικότητας των παραγωγικών διαδικασιών. Παράλληλα, προβλέπεται συνεργασία για τη δημιουργία αλυσίδων εφοδιασμού απαλλαγμένων από πρακτικές αποψίλωσης δασών, συμβάλλοντας έτσι στην προστασία της βιοποικιλότητας και των παγκόσμιων οικοσυστημάτων.

Το κεφάλαιο ενσωματώνει, επιπλέον, μια σημαντική διάσταση κοινωνικής ισότητας μέσω της προώθησης της οικονομικής ενδυνάμωσης των γυναικών και της ισότητας των φύλων. Οι σχετικές διατάξεις βασίζονται σε διεθνείς συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών και της ILO και προβλέπουν συνεργασία μεταξύ των μερών για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην οικονομική δραστηριότητα, την άρση των εμποδίων που περιορίζουν την οικονομική τους ενσωμάτωση και την προώθηση της ισότητας στις αγορές εργασίας.

Ένα ακόμη καινοτόμο στοιχείο του κεφαλαίου TSD είναι η ενεργός συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στην παρακολούθηση της εφαρμογής του. Μέσω θεσμοθετημένων μηχανισμών διαβούλευσης και παρακολούθησης, οργανώσεις εργαζομένων, εργοδοτών, περιβαλλοντικοί φορείς και άλλοι κοινωνικοί εταίροι αποκτούν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην αξιολόγηση της εφαρμογής των δεσμεύσεων που απορρέουν από τη Συμφωνία, ενισχύοντας έτσι τη διαφάνεια και τη δημοκρατική λογοδοσία.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η ενίσχυση του μηχανισμού επιβολής των δεσμεύσεων του κεφαλαίου. Σε αντίθεση με παλαιότερες εμπορικές συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι υποχρεώσεις που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο TSD είναι πλήρως νομικά δεσμευτικές και υπάγονται στον γενικό μηχανισμό επίλυσης διαφορών της Συμφωνίας. Επιπλέον, για πρώτη φορά σε συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής εμπορικών κυρώσεων ως έσχατο μέσο σε περιπτώσεις σοβαρής παραβίασης θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συμφωνία των Παρισίων. Η πρόβλεψη αυτή αναβαθμίζει σημαντικά την αποτελεσματικότητα των σχετικών διατάξεων και ενισχύει τη δεσμευτικότητά τους.

[87]Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Νέας Ζηλανδίας, κεφάλαιο «Trade and Sustainable Development». Βλ. επίσης European Commission, "EU-New Zealand agreement", για τις ενισχυμένες δεσμεύσεις εφαρμογής σε εργασιακά και κλιματικά ζητήματα.

Τέλος, η Συμφωνία συνδέει άμεσα τη βιώσιμη ανάπτυξη με την προώθηση του εμπορίου πράσινων αγαθών, υπηρεσιών και τεχνολογιών. Για τον σκοπό αυτό προβλέπεται η άμεση κατάργηση των δασμών σε ένα ευρύ φάσμα προϊόντων που συμβάλλουν στην περιβαλλοντική προστασία και στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, όπως εξοπλισμός ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, πύργοι ανεμογεννητριών, εξαρτήματα φωτοβολταϊκών συστημάτων και ενεργειακά αποδοτικά προϊόντα. Τα αγαθά αυτά διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της παραγωγικής δραστηριότητας, στην προστασία των φυσικών πόρων και στην επιτάχυνση της πράσινης μετάβασης. Μέσω της διευκόλυνσης του εμπορίου τους, η Συμφωνία επιδιώκει να καταστήσει περισσότερο προσιτές τις τεχνολογίες που συμβάλλουν στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην επίτευξη των διεθνών περιβαλλοντικών στόχων.

Συνολικά, το κεφάλαιο για το Εμπόριο και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη αποτελεί έναν από τους πλέον καινοτόμους και φιλόδοξους πυλώνες της Συμφωνίας ΕΕ–Νέας Ζηλανδίας. Συνδυάζοντας τις οικονομικές ελευθερίες με ισχυρές κοινωνικές, εργασιακές και περιβαλλοντικές εγγυήσεις, επιδιώκει να διαμορφώσει ένα μοντέλο εμπορικής ολοκλήρωσης που στηρίζεται όχι μόνο στην οικονομική αποτελεσματικότητα αλλά και στις αρχές της βιωσιμότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της υπεύθυνης παγκόσμιας διακυβέρνησης. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνει τη μετατόπιση από μια αντίληψη στην οποία οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές ρήτρες είχαν κυρίως συνεργατικό χαρακτήρα προς ένα περισσότερο δεσμευτικό μοντέλο. Η εμπορική πολιτική λειτουργεί έτσι ως μέσο προώθησης όχι μόνο της πρόσβασης στις αγορές αλλά και ευρύτερων προτύπων υπεύθυνης οικονομικής δραστηριότητας.

5.4.5. Κανόνες για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ)

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν συχνά δυσανάλογα υψηλό κόστος όταν επιχειρούν να εισέλθουν σε ξένες αγορές, λόγω περιορισμένων διοικητικών πόρων, δυσκολίας πρόσβασης στην πληροφόρηση και κόστους συμμόρφωσης με διαφορετικές κανονιστικές απαιτήσεις. Για τον λόγο αυτό, οι νεότερες συμφωνίες της ΕΕ περιλαμβάνουν ειδικές διατάξεις ή κεφάλαια που επιδιώκουν να καταστήσουν τα οφέλη της εμπορικής ελευθέρωσης περισσότερο προσβάσιμα στις ΜΜΕ.

Η εκσυγχρονισμένη συμφωνία ΕΕ-Χιλής αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Προβλέπει ειδικά σημεία επαφής και διαδικτυακή πρόσβαση σε επικαιροποιημένες πληροφορίες για τελωνειακές διαδικασίες, κανόνες πρόσβασης στην αγορά και άλλες κανονιστικές απαιτήσεις. Οι

ρυθμίσεις αυτές λειτουργούν συμπληρωματικά προς τη μείωση των δασμών, την απλούστευση των τελωνειακών διαδικασιών, τη μεγαλύτερη διαφάνεια και το άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων. [88] Συνολικά, το καθεστώς ελευθέρωσης είναι πολυεπίπεδο και συνδυάζει δασμολογική και κανονιστική απελευθέρωση με εξαιρέσεις, επιφυλάξεις και ρυθμιστικές εγγυήσεις, οι οποίες πρέπει να συνεκτιμώνται κατά την αξιολόγηση κάθε συμφωνίας.

5.5. Οι σύγχρονοι μηχανισμοί προστασίας των επενδύσεων

Το διεθνές καθεστώς των επενδύσεων (international investment regime) περιλαμβάνει δύο διακριτές αλλά αλληλένδετες διαστάσεις. Η πρώτη αφορά την πρόσβαση του επενδυτή στην αγορά και την εγκατάσταση της επένδυσης στο κράτος υποδοχής, ενώ η δεύτερη αφορά τη μεταχείριση και την προστασία της επένδυσης μετά την εγκατάστασή της. Η δεύτερη διάσταση είναι κρίσιμη για την ασφάλεια δικαίου των επενδυτών, διότι καθορίζει τα ουσιαστικά πρότυπα προστασίας έναντι μέτρων του κράτους υποδοχής και τους μηχανισμούς με τους οποίους τα πρότυπα αυτά μπορούν να επιβληθούν.

Μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, οι άμεσες ξένες επενδύσεις εντάχθηκαν ρητά στο πεδίο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής. Η εξέλιξη αυτή επέτρεψε στην Ευρωπαϊκή Ένωση να διαμορφώσει σταδιακά μια ενιαία εξωτερική πολιτική επενδύσεων, η οποία δεν περιορίζεται στην ελευθέρωση της πρόσβασης στην αγορά αλλά επιδιώκει να ρυθμίσει και την προστασία των επενδύσεων μετά την εγκατάστασή τους. Η Γνωμοδότηση 2/15 του Δικαστηρίου, σχετικά με τη συμφωνία ΕΕ-Σιγκαπούρης, αποσαφήνισε ωστόσο ότι δεν εμπίπτουν όλες οι πτυχές της επενδυτικής προστασίας στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης. Ειδικότερα, οι δεσμεύσεις σχετικά με τις μη άμεσες επενδύσεις και οι ρυθμίσεις που αποσύρουν επενδυτικές διαφορές από

[88]Ενδιάμεση Εμπορική Συμφωνία ΕΕ-Χιλής, κεφάλαιο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Interim Agreement on Trade between the European Union and the Republic of Chile, OJ L, 2024/2953, 20.12.2024. Βλ. επίσης European Commission (2015), "Trade for All: Towards a More Responsible Trade and Investment Policy". Παπαγιάννης, Δ. (2016). Ευρωπαϊκό Δίκαιο (5η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

τη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων υπάγονται σε συντρέχουσα αρμοδιότητα της ΕΕ και των κρατών μελών.[89, 90]

Η νομολογιακή αυτή εξέλιξη επηρέασε τη νομική αρχιτεκτονική των νεότερων συμφωνιών. Στις σχέσεις με τη Σιγκαπούρη και το Βιετνάμ, η εμπορική συμφωνία διαχωρίστηκε από αυτοτελή Συμφωνία Προστασίας Επενδύσεων (Investment Protection Agreement - IPA). Οι εμπορικές συμφωνίες έχουν ήδη τεθεί σε ισχύ, ενώ οι αντίστοιχες επενδυτικές συμφωνίες θα τεθούν σε ισχύ μόνο μετά την ολοκλήρωση των απαιτούμενων διαδικασιών κύρωσης από όλα τα κράτη μέλη. Στην περίπτωση του Μεξικού, οι διατάξεις για την προστασία των επενδύσεων περιλαμβάνονται στη Modernised Global Agreement, η οποία υπογράφηκε στις 22 Μαΐου 2026 και θα τεθεί πλήρως σε ισχύ μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας κύρωσης. Αντίστοιχα, οι επενδυτικές διατάξεις της Advanced Framework Agreement ΕΕ-Χιλής δεν περιλαμβάνονται στην ενδιάμεση εμπορική συμφωνία που εφαρμόζεται ήδη, αλλά θα καταστούν δεσμευτικές με την πλήρη θέση σε ισχύ της AFA.[91, 92]

Η CETA αποτελεί ιδιαίτερα χαρακτηριστική περίπτωση, επειδή περιλαμβάνει στο ίδιο κείμενο τόσο διατάξεις ελευθέρωσης όσο και ουσιαστικούς κανόνες προστασίας επενδύσεων και Σύστημα Επενδυτικού Δικαστηρίου (Investment Court System - ICS). Η συμφωνία εφαρμόζεται προσωρινά από το 2017, αλλά οι διατάξεις περί επενδυτικής προστασίας, η πρόσβαση στην αγορά

[89] ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 2/15 της 16.5.2017, EU:C:2017:376, ιδίως ως προς τις μη άμεσες επενδύσεις και την επίλυση διαφορών επενδυτή-κράτους. Βλ. επίσης Hainbach, Ph. (2018), "The CJEU's Opinion 2/15 and the Future of EU Investment Policy and Law Making", Legal Issues of Economic Integration, 45, 199-210.

[90] Hervé, A. (2015), "L'Union européenne comme acteur émergent du droit des investissements étrangers: Pour le meilleur ou pour le pire", Cahiers de Droit Européen, 1, 177-232. Βλ. επίσης Σπηλιόπουλος, Ο. (2015), «Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των διεθνών επενδύσεων: Η πορεία προς την άσκηση ενωσιακής πολιτικής για τις διεθνείς επενδύσεις», στον Τιμητικό Τόμο προς τιμήν Π. Κανελλόπουλου, Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 807-841.

[91] European Commission, "Mexico - EU trade relations": η Modernised Global Agreement και η Interim Trade Agreement υπογράφηκαν στις 22.5.2026 και η MGA περιλαμβάνει διατάξεις προστασίας επενδύσεων, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico_en. Για τη Χιλή, βλ. European Commission, "EU-Chile agreement": η Advanced Framework Agreement περιλαμβάνει διατάξεις προστασίας επενδύσεων, ενώ η Interim Trade Agreement δεν τις περιλαμβάνει, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile/eu-chile-agreement_en.

[92] European Commission, "EU-Singapore agreements": η Investment Protection Agreement θα τεθεί σε ισχύ μετά την κύρωση από όλα τα κράτη μέλη, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/singapore_en. European Commission, "EU-Viet Nam agreements": η Investment Protection Agreement θα τεθεί σε ισχύ μετά την κύρωση από όλα τα κράτη μέλη, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/viet-nam/eu-viet-nam-agreements_en.

για επενδύσεις χαρτοφυλακίου και το ICS δεν περιλαμβάνονται στην προσωρινή εφαρμογή και θα αρχίσουν να εφαρμόζονται μόνο μετά την πλήρη κύρωση της CETA από όλα τα κράτη μέλη. Κατά την οριστικοποίηση της παρούσας μελέτης, η διαδικασία πλήρους κύρωσης δεν έχει ολοκληρωθεί.[93]

Κεντρικό στοιχείο των νεότερων συμφωνιών είναι η ακριβέστερη οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της επενδυτικής προστασίας. Ο ορισμός της «επένδυσης» παραμένει ευρύς και βασίζεται κατά κανόνα σε περιουσιακά στοιχεία (asset-based definition), περιλαμβάνοντας, μεταξύ άλλων, επιχειρήσεις, συμμετοχές στο κεφάλαιο, χρεωστικούς τίτλους και δάνεια, συμβατικά δικαιώματα και παραχωρήσεις, δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας και άλλα περιουσιακά δικαιώματα. Παράλληλα, όμως, οι συμφωνίες απαιτούν το περιουσιακό στοιχείο να εμφανίζει χαρακτηριστικά επένδυσης, όπως ορισμένη διάρκεια, δέσμευση κεφαλαίων ή άλλων πόρων, προσδοκία κέρδους και ανάληψη κινδύνου. Η προσέγγιση αυτή περιορίζει την αυτόματη υπαγωγή κάθε εμπορικής ή χρηματοοικονομικής απαίτησης στο καθεστώς επενδυτικής προστασίας.[94]

Αντίστοιχα, ο όρος «επενδυτής» οριοθετείται ώστε να αποφεύγεται η καταχρηστική επίκληση των συμφωνιών από εταιρείες που δεν διαθέτουν πραγματικό οικονομικό σύνδεσμο με το συμβαλλόμενο μέρος του οποίου επικαλούνται την προστασία. Στις συμφωνίες της ΕΕ, η προστασία των νομικών προσώπων συνδέεται κατά κανόνα όχι μόνο με τη σύστασή τους σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός μέρους αλλά και με την άσκηση ουσιαστικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στην επικράτειά του. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται η δυνατότητα χρήσης εταιρειών χωρίς πραγματική οικονομική παρουσία («mailbox companies») αποκλειστικά για την απόκτηση πρόσβασης στις επενδυτικές εγγυήσεις.

Η σύγχρονη προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδιώκει ρητά ισορροπία μεταξύ προστασίας των επενδυτών και διατήρησης του δικαιώματος των κρατών να ρυθμίζουν προς

[93] European Commission, "EU-Canada agreements": η CETA εφαρμόζεται προσωρινά από 21.9.2017 και απαιτεί πλήρη κύρωση από όλα τα κράτη μέλη για να τεθεί πλήρως σε ισχύ, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreements_en. Βλ. επίσης European Commission, "EU-Canada agreement explained": οι διατάξεις για investment protection, portfolio investment market access και Investment Court System δεν περιλαμβάνονται στην προσωρινή εφαρμογή.

[94] CETA, άρθρο 8.1 («Definitions»). Ο ορισμός της επένδυσης συνδέει την έννοια του περιουσιακού στοιχείου με χαρακτηριστικά όπως duration, commitment of capital or other resources, expectation of gain or profit και assumption of risk. Βλ. Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA), OJ L 11, 14.1.2017.

εξυπηρέτηση θεμιτών σκοπών δημόσιας πολιτικής. Η CETA, για παράδειγμα, αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα των μερών να ρυθμίζουν για την επίτευξη θεμιτών στόχων, όπως η προστασία της δημόσιας υγείας, της ασφάλειας, του περιβάλλοντος, της δημόσιας ηθικής, η κοινωνική προστασία, η προστασία των καταναλωτών και η προώθηση και προστασία της πολιτιστικής πολυμορφίας. Η απλή μεταβολή του κανονιστικού πλαισίου ή η επίδραση ενός νόμιμου μέτρου στις προσδοκίες κερδοφορίας μιας επένδυσης δεν δημιουργεί, από μόνη της, δικαίωμα αποζημίωσης.[95]

Ιδιαίτερη σημασία έχει, στο πλαίσιο αυτό, το πρότυπο της Δίκαιης και Ίσης Μεταχείρισης (Fair and Equitable Treatment - FET). Οι νεότερες συμφωνίες της ΕΕ επιδιώκουν να περιορίσουν την αβεβαιότητα που είχε δημιουργηθεί από ευρείες ερμηνείες του προτύπου σε παλαιότερη επενδυτική διαιτησία. Η CETA προβλέπει συγκεκριμένες κατηγορίες κρατικής συμπεριφοράς που μπορούν να συνιστούν παραβίαση: αρνησιδικία σε ποινικές, αστικές ή διοικητικές διαδικασίες, ουσιώδη παραβίαση της προσήκουσας διαδικασίας, προδήλως αυθαίρετη συμπεριφορά, στοχευμένη διάκριση για προδήλως αδικαιολόγητους λόγους και καταχρηστική μεταχείριση, όπως εξαναγκασμός ή παρενόχληση.[96]

Οι «δικαιολογημένες προσδοκίες» του επενδυτή δεν λειτουργούν ως αυτοτελής και απεριόριστη εγγύηση διατήρησης του κανονιστικού καθεστώτος. Στο πλαίσιο της CETA, το δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη το γεγονός ότι ένα μέρος προέβη σε συγκεκριμένη δήλωση ή διαβεβαίωση προς επενδυτή προκειμένου να τον ενθαρρύνει να πραγματοποιήσει μια καλυπτόμενη επένδυση και ότι ο επενδυτής βασίστηκε στη συγκεκριμένη διαβεβαίωση, όταν εξετάζει αν έχει παραβιαστεί η υποχρέωση δίκαιης και ίσης μεταχείρισης. Η διατύπωση αυτή είναι σαφώς στενότερη από μια γενική προστασία κάθε επιχειρηματικής προσδοκίας.

Εξίσου κρίσιμη είναι η προστασία έναντι άμεσης και έμμεσης απαλλοτρίωσης. Οι συμφωνίες δεν αποκλείουν την απαλλοτρίωση, αλλά τη συνδέουν με συγκεκριμένες προϋποθέσεις: επιδίωξη σκοπού δημοσίου συμφέροντος, τήρηση της προσήκουσας διαδικασίας, μη διακριτική εφαρμογή και καταβολή έγκαιρης και επαρκούς αποζημίωσης. Η έμμεση απαλλοτρίωση αφορά μέτρα που δεν μεταβιβάζουν τυπικά την κυριότητα αλλά προκαλούν ουσιώδη στέρηση των

[95] CETA, άρθρο 8.9 («Investment and regulatory measures»), σχετικά με το δικαίωμα ρύθμισης για θεμιτούς στόχους δημόσιας πολιτικής και με τη μη δημιουργία, από μόνη τη μεταβολή κανονιστικού πλαισίου, υποχρέωσης αποζημίωσης επενδυτή.

[96] CETA, άρθρο 8.10 παρ. 1-4 («Treatment of investors and of covered investments»). Το άρθρο απαριθμεί συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς που συνιστούν παραβίαση της fair and equitable treatment και επιτρέπει στο Tribunal να λαμβάνει υπόψη συγκεκριμένες representations που δημιούργησαν legitimate expectations.

θεμελιωδών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων που συνδέονται με την επένδυση. Η διαπίστωσή της προϋποθέτει εξατομικευμένη εξέταση παραγόντων όπως οι οικονομικές επιπτώσεις, η διάρκεια και ο χαρακτήρας του μέτρου και ο βαθμός επέμβασης στις εύλογες επενδυτικές προσδοκίες.[97]

Παράλληλα, οι νεότερες συμφωνίες αποσαφηνίζουν ότι τα μη διακριτικά μέτρα που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται καλόπιστα για την προστασία θεμιτών σκοπών δημόσιας ευημερίας, όπως η υγεία, η ασφάλεια και το περιβάλλον, δεν συνιστούν κατά κανόνα έμμεση απαλλοτρίωση. Μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις, όταν ο αντίκτυπος ενός μέτρου είναι προδήλως υπερβολικός σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, μπορεί να προκύψει διαφορετική αξιολόγηση. Η προσέγγιση αυτή περιορίζει την πιθανότητα να μετατραπεί το καθεστώς επενδυτικής προστασίας σε μηχανισμό αμφισβήτησης κάθε γενικής κανονιστικής μεταβολής.[98]

Οι συμφωνίες προβλέπουν επίσης πρόσθετες ουσιαστικές εγγυήσεις. Η υποχρέωση πλήρους προστασίας και ασφάλειας (Full Protection and Security), όπως διατυπώνεται στην CETA, αφορά τη φυσική ασφάλεια των επενδυτών και των καλυπτόμενων επενδύσεων και δεν ισοδυναμεί με γενική εγγύηση επιχειρηματικής επιτυχίας. Παράλληλα εφαρμόζονται, υπό τις προϋποθέσεις κάθε συμφωνίας, η εθνική μεταχείριση και η μεταχείριση του μάλλον ευνοούμενου κράτους, κανόνες αποζημίωσης για ζημίες που συνδέονται με ένοπλη σύρραξη ή έκτακτες περιστάσεις, καθώς και ρυθμίσεις για τη μεταφορά κεφαλαίων, κερδών και άλλων ποσών που συνδέονται με την επένδυση. Η ελεύθερη μεταφορά δεν είναι απόλυτη: οι συμφωνίες διατηρούν δυνατότητες εφαρμογής μέτρων για λόγους όπως η πτώχευση, η προστασία των πιστωτών, η επιβολή του νόμου, η χρηματοπιστωτική εποπτεία ή, υπό αυστηρές προϋποθέσεις, σοβαρές δυσχέρειες στο ισοζύγιο πληρωμών και στη νομισματική ή συναλλαγματική πολιτική.[99, 100]

---

[97] CETA, άρθρο 8.12 και Παράρτημα 8-Α («Expropriation»). Για τη συζήτηση περί έμμεσης απαλλοτρίωσης και μέτρων δημόσιας υγείας και περιβάλλοντος βλ. Andrina S. D. (2017), "Towards a Future Investment Treaty: Lessons from Indirect Expropriation Cases due to Measures to Protect the Environmental and Public Health", European Business Law Review, 28(2), 245-269.

[98] CETA, Παράρτημα 8-Α, παρ. 3: τα μη διακριτικά μέτρα που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται για την προστασία legitimate public welfare objectives, όπως health, safety και environment, δεν συνιστούν indirect expropriation, εκτός από rare circumstances όπου ο αντίκτυπος είναι manifestly excessive σε σχέση με τον σκοπό.

[99] CETA, ιδίως άρθρα 8.6 («National Treatment»), 8.7 («Most-Favoured-Nation Treatment»), 8.11 («Compensation for losses») και 8.13 («Transfers»). Βλ. επίσης τις γενικές εξαιρέσεις και τις ειδικές διατάξεις που επιτρέπουν την εφαρμογή αναγκαίων μέτρων για χρηματοπιστωτικούς και μακροοικονομικούς λόγους.

[100] CETA, άρθρο 8.10 παρ. 5: η υποχρέωση full protection and security αναφέρεται στην physical security των investors και των covered investments.

Η δεύτερη μεγάλη μεταρρύθμιση της ενωσιακής επενδυτικής πολιτικής αφορά την επίλυση διαφορών επενδυτή-κράτους. Η ΕΕ δεν εγκατέλειψε τη δυνατότητα διεθνούς προσφυγής των επενδυτών, αλλά επιδίωξε να αντικαταστήσει το παραδοσιακό μοντέλο ad hoc διαιτητών με περισσότερο θεσμοποιημένη μορφή δικαιοδοτικής προστασίας. Το Σύστημα Επενδυτικού Δικαστηρίου προβλέπει προκαθορισμένο σώμα μελών, κανόνες ανεξαρτησίας και δεοντολογίας, τυχαία συγκρότηση των δικαστικών σχηματισμών και εφετειακό επίπεδο, ώστε να ενισχύονται η συνέπεια, η προβλεψιμότητα και η νομιμοποίηση των αποφάσεων.[101]

Η πρόσβαση στο σύστημα αυτό περιορίζεται σε ισχυρισμούς περί παραβίασης συγκεκριμένων ουσιαστικών υποχρεώσεων επενδυτικής προστασίας και δεν αποτελεί γενικό μηχανισμό ελέγχου της νομιμότητας κάθε κρατικού μέτρου. Οι συμφωνίες εισάγουν επίσης μηχανισμούς κατά της παράλληλης άσκησης των ίδιων αξιώσεων ενώπιον διαφορετικών δικαιοδοτικών οργάνων, δυνατότητα πρώιμης απόρριψης προδήλως αβάσιμων αξιώσεων και κανόνες κατανομής των εξόδων. Στην CETA, ως γενικός κανόνας, τα έξοδα της διαδικασίας βαρύνουν το ηττηθέν μέρος, χωρίς να αποκλείεται διαφορετική κατανομή όταν αυτό δικαιολογείται από τις περιστάσεις της υπόθεσης. Η διαφάνεια ενισχύεται περαιτέρω μέσω δημοσιοποίησης εγγράφων, ανοικτών ακροάσεων και δυνατότητας συμμετοχής τρίτων μέσω υπομνημάτων.

Η θεσμική επιλογή του Investment Court System υποβλήθηκε σε έλεγχο συμβατότητας με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης. Με τη Γνωμοδότηση 1/17 της 30ής Απριλίου 2019, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προβλεπόμενος στην CETA μηχανισμός είναι συμβατός με το δίκαιο της ΕΕ, εξετάζοντας ιδίως την αυτονομία της ενωσιακής έννομης τάξης, την ίση μεταχείριση και την πρόσβαση σε ανεξάρτητο δικαστήριο. Η Γνωμοδότηση αυτή αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για τη νομική θεμελίωση της μεταρρυθμισμένης ενωσιακής προσέγγισης.[102]

Παρά την ολοκλήρωση των θεσμικών ρυθμίσεων για το ICS της CETA, το σύστημα δεν εφαρμόζεται ακόμη, επειδή εξαρτάται από την πλήρη κύρωση της συμφωνίας. Η ΕΕ και ο Καναδάς έχουν ήδη υιοθετήσει τις αναγκαίες συμπληρωματικές αποφάσεις για τη λειτουργία του,

[101] CETA, Τμήμα F του Κεφαλαίου 8, ιδίως άρθρα 8.27-8.30 για το Tribunal, το Appellate Tribunal, τη δεοντολογία και τις σχετικές διαδικαστικές εγγυήσεις. Αντίστοιχη αρχιτεκτονική προβλέπεται στις Investment Protection Agreements με Σιγκαπούρη και Βιετνάμ.

[102] ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 1/17 της 30.4.2019, EU:C:2019:341. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το προβλεπόμενο στην CETA σύστημα επίλυσης επενδυτικών διαφορών είναι συμβατό με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, εξετάζοντας μεταξύ άλλων την αυτονομία της ενωσιακής έννομης τάξης, την ίση μεταχείριση και την ανεξαρτησία των δικαιοδοτικών οργάνων.

μεταξύ άλλων σχετικά με τη δεοντολογία, τη διαμεσολάβηση και τις διαδικαστικές εγγυήσεις, οι οποίες θα καταστούν εφαρμοστέες όταν τεθεί σε ισχύ το επενδυτικό σκέλος της CETA.[103]

Η διμερής αυτή μεταρρύθμιση εντάσσεται σε μια ευρύτερη στρατηγική. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει τη δημιουργία Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου (Multilateral Investment Court - MIC), το οποίο θα μπορούσε μελλοντικά να αντικαταστήσει τα διμερή συστήματα επενδυτικών δικαστηρίων που προβλέπονται στις συμφωνίες της. Η σχετική διαδικασία εξακολουθεί να εξελίσσεται στο πλαίσιο της Ομάδας Εργασίας ΙΙΙ της UNCITRAL και παρέμενε ενεργή και το 2026. Η επιλογή αυτή αποτυπώνει τη στρατηγική επιδίωξη της ΕΕ να μεταφέρει την επίλυση διεθνών επενδυτικών διαφορών από ένα κατακερματισμένο σύστημα ad hoc διαιτησίας προς ένα μονιμότερο, περισσότερο διαφανές και θεσμικά συνεκτικό σύστημα.[104]

Συνολικά, το νεότερο ενωσιακό πρότυπο επενδυτικής προστασίας επιδιώκει να συνδυάσει τρεις παραμέτρους: επαρκείς και σαφώς οριοθετημένες εγγυήσεις για τους ξένους επενδυτές, διατήρηση του κανονιστικού χώρου των κρατών για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος και θεσμική αναμόρφωση της επίλυσης επενδυτικών διαφορών. Η ισορροπία αυτή αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των συμφωνιών νέας γενιάς και διαφοροποιεί την προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα παλαιότερα πρότυπα διμερών επενδυτικών συνθηκών.

6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΕ

Οι διεθνείς οικονομικές συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αποτελούν αποκλειστικά νομικά μέσα ελευθέρωσης του εμπορίου και των επενδύσεων. Η σημασία τους είναι ευρύτερη, καθώς εντάσσονται στη συνολική εξωτερική οικονομική στρατηγική της Ένωσης και επιτελούν ταυτόχρονα οικονομικές, κανονιστικές, πολιτικές και στρατηγικές λειτουργίες. Η διεύρυνση της πρόσβασης στις αγορές τρίτων χωρών, η μείωση δασμολογικών και μη δασμολογικών εμποδίων, η ελευθέρωση του εμπορίου υπηρεσιών, η διευκόλυνση της εγκατάστασης και των επενδύσεων,

[103] European Commission, "EU and Canada adopt rules putting in place CETA investment court", 29.1.2021. Οι συμπληρωματικές αποφάσεις για το ICS θα εφαρμοστούν μόνο μετά την πλήρη κύρωση της CETA από όλα τα κράτη μέλη, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-canada-adopt-rules-putting-place-ceta-investment-court-2021-01-29_en. Krstic, S. (2012). Regulatory Cooperation to Remove Non-Tariff Barriers to Trade in Products: Key Challenges and Opportunities for the Canada–EU Comprehensive Trade Agreement. Legal Issues of Economic Integration, 39(1), 3–28.

[104] European Commission, "Multilateral Investment Court project". Η Επιτροπή καταγράφει συνέχιση των εργασιών για το Πολυμερές Επενδυτικό Δικαστήριο στο πλαίσιο της UNCITRAL Working Group III και το 2026.

το άνοιγμα των αγορών δημοσίων συμβάσεων και η προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας αποτελούν την οικονομική διάσταση των συμφωνιών. Παράλληλα, η ενσωμάτωση κανόνων για τη βιώσιμη ανάπτυξη, τα εργασιακά και περιβαλλοντικά πρότυπα, τη διαφάνεια, τον ανταγωνισμό και τη ρυθμιστική συνεργασία προσδίδει στις συμφωνίες μια ευρύτερη κανονιστική και πολιτική λειτουργία. Η σύγχρονη εμπορική πολιτική της ΕΕ συνδέει, επομένως, το άνοιγμα των αγορών με την επιδίωξη ευρύτερων οικονομικών και στρατηγικών στόχων. Η κατεύθυνση αυτή αποτυπώνεται και στην εμπορική στρατηγική του 2021, η οποία συνδέει την εξωστρέφεια με τη βιωσιμότητα, την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και την ικανότητα της Ένωσης να προστατεύει αποτελεσματικότερα τα συμφέροντα και τις αξίες της. [105]

Από οικονομική άποψη, η βασική λειτουργία των συμφωνιών είναι η διεύρυνση του πραγματικά προσβάσιμου μεγέθους της αγοράς για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Η κατάργηση ή σταδιακή μείωση των τελωνειακών δασμών περιορίζει το άμεσο κόστος των εξαγωγών και βελτιώνει τη σχετική ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων της Ένωσης στις αγορές των συμβαλλόμενων τρίτων χωρών. Η σημασία των συμφωνιών νέας γενιάς, ωστόσο, υπερβαίνει τη δασμολογική διάσταση. Η απλούστευση των τελωνειακών διαδικασιών, η μεγαλύτερη διαφάνεια των διοικητικών απαιτήσεων, η αντιμετώπιση τεχνικών και άλλων μη δασμολογικών εμποδίων και η δημιουργία περισσότερο προβλέψιμων κανόνων συναλλαγών μπορούν να μειώσουν το σταθερό κόστος εισόδου των επιχειρήσεων σε μια ξένη αγορά και να περιορίσουν την αβεβαιότητα που συνδέεται με τη διεθνή δραστηριοποίηση. Η ίδια η Επιτροπή συνδέει τις εμπορικές συμφωνίες τόσο με την αποτελεσματικότερη πρόσβαση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων σε αγορές τρίτων χωρών όσο και με την πρόσβαση σε πρώτες ύλες και άλλες εισροές που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητά τους.

Τα οικονομικά οφέλη είναι δυνητικά ευρύτερα όταν η ελευθέρωση εκτείνεται στις υπηρεσίες. Σε οικονομίες στις οποίες οι υπηρεσίες αποτελούν σημαντικό μέρος της παραγωγής και ενσωματώνονται όλο και περισσότερο στην παραγωγή και εξαγωγή αγαθών, η βελτίωση της πρόσβασης σε τομείς όπως οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, οι τηλεπικοινωνίες, οι

[105] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση COM(2021) 66 final, Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive *Trade Policy*, Βρυξέλλες, 18.2.2021, CELEX 52021DC0066. Η συγκεκριμένη στρατηγική θεμελιώνει την έννοια της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας και συνδέει την εμπορική πολιτική με ανταγωνιστικότητα, βιωσιμότητα, πράσινη και ψηφιακή μετάβαση και πολυμερή συνεργασία.

επαγγελματικές υπηρεσίες και οι ψηφιακές δραστηριότητες μπορεί να διευρύνει σημαντικά τις δυνατότητες διεθνοποίησης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Η διάσταση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω του μετασχηματισμού του διεθνούς εμπορίου και της αυξανόμενης συμμετοχής των υπηρεσιών και των ψηφιακών εισροών στις διεθνείς αλυσίδες αξίας. Η εμπορική στρατηγική της Ένωσης έχει, άλλωστε, αναγνωρίσει ρητά τη μεγαλύτερη σημασία του εμπορίου υπηρεσιών και της ψηφιακής μετάβασης για τη μελλοντική εξέλιξη της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Αντίστοιχα, το άνοιγμα των αγορών δημοσίων συμβάσεων διευρύνει το πεδίο στο οποίο μπορούν να δραστηριοποιηθούν οι επιχειρήσεις της Ένωσης. Οι δημόσιες συμβάσεις αποτελούν συχνά σημαντικό τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας των τρίτων χωρών, αλλά η πρόσβαση αλλοδαπών επιχειρήσεων μπορεί να περιορίζεται από εθνικές προτιμήσεις, ειδικές διοικητικές απαιτήσεις ή ανεπαρκή διαφάνεια. Η ενσωμάτωση κανόνων μη διάκρισης, διαφάνειας και αντικειμενικότητας στις συμφωνίες νέας γενιάς δημιουργεί, κατά συνέπεια, πρόσθετες επιχειρηματικές δυνατότητες οι οποίες δεν θα προέκυπταν μόνο από την κατάργηση των τελωνειακών δασμών. Η σημασία των συμφωνιών ως εργαλείων οικονομικής ανάπτυξης βρίσκεται ακριβώς σε αυτή την πολυδιάστατη διεύρυνση της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές.

Ιδιαίτερη οικονομική σημασία έχει και η επενδυτική διάσταση των συμφωνιών. Η βελτίωση των όρων πρόσβασης και εγκατάστασης, η μεγαλύτερη διαφάνεια του κανονιστικού πλαισίου και, όπου εφαρμόζονται, οι εγγυήσεις προστασίας των επενδύσεων μπορούν να περιορίζουν μέρος της θεσμικής αβεβαιότητας που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις κατά τη λήψη μακροχρόνιων επενδυτικών αποφάσεων. Οι συμφωνίες μπορούν έτσι να ενισχύσουν τη σταθερότητα του πλαισίου εντός του οποίου αναπτύσσονται παραγωγικές συνεργασίες, κοινές επιχειρήσεις και διασυνοριακές επενδύσεις. Δεν πρέπει, ωστόσο, να θεωρείται ότι η ύπαρξη μιας συμφωνίας οδηγεί αυτομάτως σε αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι επενδυτικές αποφάσεις επηρεάζονται από πλήθος άλλων παραμέτρων, όπως το μέγεθος και η αναπτυξιακή δυναμική της αγοράς, το κόστος παραγωγής, η φορολογία, το ανθρώπινο κεφάλαιο, οι υποδομές, η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και το ευρύτερο πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον.

Οι συμφωνίες μπορούν επίσης να επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη μέσω της λειτουργίας των διεθνών αλυσίδων αξίας. Οι σύγχρονες παραγωγικές διαδικασίες βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην εισαγωγή ενδιάμεσων αγαθών, υπηρεσιών, τεχνολογίας και πρώτων υλών από διαφορετικές χώρες. Υπό την έννοια αυτή, το όφελος από μια εμπορική συμφωνία δεν αφορά μόνο τον τελικό εξαγωγέα που αποκτά πρόσβαση σε μια νέα αγορά. Μπορεί να αφορά και επιχειρήσεις

που αποκτούν φθηνότερες ή περισσότερο αξιόπιστες εισροές, διευκολύνονται να ενταχθούν σε διεθνή δίκτυα παραγωγής ή αποκτούν καλύτερη πρόσβαση σε τεχνολογίες και υπηρεσίες που αυξάνουν την παραγωγικότητά τους. Η επίδραση των συμφωνιών στην ανταγωνιστικότητα πρέπει, επομένως, να εξετάζεται σε ολόκληρη την αλυσίδα παραγωγής και όχι μόνο μέσα από τη μεταβολή της αξίας των τελικών εξαγωγών.

Η αυξημένη εξωτερική ελευθέρωση μπορεί παράλληλα να επηρεάζει την ίδια την εσωτερική ευρωπαϊκή αγορά. Η μεγαλύτερη πρόσβαση προϊόντων και υπηρεσιών τρίτων χωρών στην αγορά της ΕΕ μπορεί να εντείνει τον ανταγωνισμό, να διευρύνει τις επιλογές των καταναλωτών και να περιορίσει το κόστος ορισμένων εισαγόμενων εισροών. Για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις που εξαρτώνται από ενδιάμεσα προϊόντα ή πρώτες ύλες, η μείωση του κόστους των εισαγωγών μπορεί να λειτουργεί ευνοϊκά για τη διεθνή τους ανταγωνιστικότητα. Από την άλλη πλευρά, η αυξημένη ανταγωνιστική πίεση μπορεί να επιβαρύνει παραγωγικούς κλάδους που αντιμετωπίζουν υψηλότερο κόστος ή διαφορετικές συνθήκες παραγωγής σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους από τρίτες χώρες. Οι οικονομικές επιπτώσεις μιας συμφωνίας έχουν, συνεπώς, αναδιανεμητικό χαρακτήρα και δεν είναι κατ' ανάγκην ομοιόμορφες για το σύνολο της οικονομίας.

Η διάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αξιολόγηση των συμφωνιών ως εργαλείων ανάπτυξης. Η αύξηση του συνολικού εμπορίου δεν σημαίνει ότι όλοι οι κλάδοι, όλες οι περιοχές ή όλες οι επιχειρήσεις επωφελούνται στον ίδιο βαθμό. Εξαγωγικοί κλάδοι στους οποίους η Ένωση διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα μπορεί να ωφελούνται σημαντικά από τη διεύρυνση της πρόσβασης στις αγορές, ενώ άλλοι κλάδοι μπορεί να αντιμετωπίζουν ισχυρότερο εισαγόμενο ανταγωνισμό. Η τελική επίδραση εξαρτάται από τη διάρθρωση κάθε οικονομίας, την παραγωγικότητα, την τεχνολογική ικανότητα, την ευελιξία των επιχειρήσεων και τη δυνατότητα των παραγωγικών συντελεστών να μετακινηθούν προς περισσότερο δυναμικές δραστηριότητες.

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτεί η θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ). Θεωρητικά, οι συμφωνίες δημιουργούν νέες δυνατότητες διεθνοποίησης για επιχειρήσεις που δεν διαθέτουν το μέγεθος ή τους πόρους μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Στην πράξη, όμως, οι ΜΜΕ αντιμετωπίζουν συχνά δυσανάλογα υψηλό κόστος πληροφόρησης και συμμόρφωσης. Η κατανόηση των κανόνων καταγωγής, η συγκέντρωση των αναγκαίων πιστοποιήσεων, η συμμόρφωση με τεχνικές ή υγειονομικές απαιτήσεις και η αναζήτηση εμπορικών εταίρων σε μακρινές αγορές μπορεί να απαιτούν σημαντικούς διοικητικούς και οικονομικούς πόρους. Για τον λόγο αυτό, οι νεότερες συμφωνίες περιλαμβάνουν ολοένα συχνότερα ειδικές διατάξεις που

αποσκοπούν στη βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ στην πληροφόρηση και στην πρακτική αξιοποίηση των εμπορικών προτιμήσεων.

Η οικονομική αποτελεσματικότητα μιας συμφωνίας δεν εξαρτάται, επομένως, μόνο από το εύρος των νομικών παραχωρήσεων που περιλαμβάνει. Εξαρτάται και από τον πραγματικό βαθμό αξιοποίησής τους από τις επιχειρήσεις. Μια προτιμησιακή δασμολογική μεταχείριση που δεν χρησιμοποιείται λόγω σύνθετων κανόνων καταγωγής ή έλλειψης ενημέρωσης έχει περιορισμένη πρακτική αξία. Αντίστοιχα, το θεωρητικό άνοιγμα μιας αγοράς υπηρεσιών ή δημοσίων συμβάσεων δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ουσιαστική πρόσβαση, εάν εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά διοικητικά εμπόδια. Η εφαρμογή, η παρακολούθηση και η επιβολή των συμφωνημένων κανόνων αποτελούν, συνεπώς, αναπόσπαστο μέρος της αναπτυξιακής τους λειτουργίας.

Ταυτόχρονα, η σχέση μεταξύ εμπορικών συμφωνιών και οικονομικής ανάπτυξης δεν πρέπει να ερμηνεύεται με απλουστευμένο αιτιώδη τρόπο. Η αύξηση των εμπορικών ή επενδυτικών ροών μετά την έναρξη εφαρμογής μιας συμφωνίας μπορεί να είναι συμβατή με θετική επίδρασή της, δεν αποδεικνύει όμως από μόνη της ότι η συμφωνία προκάλεσε ολόκληρη την παρατηρούμενη μεταβολή. Η διεθνής ζήτηση, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, οι τιμές ενέργειας και πρώτων υλών, οι οικονομικοί κύκλοι, οι τεχνολογικές μεταβολές, οι γεωπολιτικές εξελίξεις και οι διαταραχές των αλυσίδων εφοδιασμού επηρεάζουν επίσης τις διεθνείς συναλλαγές.

Πέραν της οικονομικής τους λειτουργίας, οι συμφωνίες νέας γενιάς αποτελούν σημαντικά μέσα διεθνούς πολιτικής και κανονιστικής επιρροής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει μια ιδιαίτερα μεγάλη και οικονομικά ελκυστική ενιαία αγορά. Η δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά αυτή αποτελεί σημαντικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στις σχέσεις με τρίτες χώρες. Μέσω της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής, το οικονομικό βάρος των κρατών μελών συγκεντρώνεται σε ένα ενιαίο διαπραγματευτικό πλαίσιο, ενισχύοντας την ικανότητα της Ένωσης να επιδιώκει όχι μόνο καλύτερους όρους εμπορίου αλλά και ευρύτερες κανονιστικές δεσμεύσεις. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η κοινή δράση των κρατών μελών αυξάνει τη διαπραγματευτική ισχύ της ΕΕ κατά τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών.

Η δυνατότητα αυτή προσδίδει στην εμπορική πολιτική μια διάσταση που μπορεί να αναλυθεί με τους όρους της «ήπιας ισχύος» (soft power). Ο όρος δεν αποτελεί αυτοτελή νομική κατηγορία του ενωσιακού δικαίου, αλλά περιγράφει την ικανότητα ενός διεθνούς δρώντος να επηρεάζει τη συμπεριφορά και τις επιλογές άλλων δρώντων μέσω οικονομικής ελκυστικότητας, θεσμικής συνεργασίας και διάχυσης κανόνων και προτύπων και όχι αποκλειστικά μέσω παραδοσιακών

καταναγκαστικών μέσων. Στην περίπτωση της ΕΕ, η ενιαία αγορά, η κανονιστική της ικανότητα και το εκτεταμένο δίκτυο διεθνών συμφωνιών δημιουργούν σημαντικές δυνατότητες τέτοιου είδους επιρροής.

Η κανονιστική διάσταση των συμφωνιών γίνεται εμφανής από το εύρος των κανόνων που ενσωματώνουν. Οι συμφωνίες νέας γενιάς περιλαμβάνουν ρυθμίσεις για τις δημόσιες συμβάσεις, τον ανταγωνισμό, τη διαφάνεια, τη διανοητική ιδιοκτησία, τις γεωγραφικές ενδείξεις, τα εργασιακά δικαιώματα, την προστασία του περιβάλλοντος και, ολοένα περισσότερο, το ψηφιακό εμπόριο. Με τον τρόπο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει να δημιουργεί ένα πλαίσιο διεθνών οικονομικών σχέσεων που δεν στηρίζεται αποκλειστικά στη μείωση των εμποδίων αλλά και σε συγκεκριμένους κανόνες για τον τρόπο λειτουργίας των αγορών.

Η επιρροή αυτή δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως αυτόματη «εξαγωγή» του ενωσιακού δικαίου. Οι τρίτες χώρες διατηρούν τη ρυθμιστική τους αυτονομία και οι τελικοί κανόνες κάθε συμφωνίας αποτελούν προϊόν διαπραγμάτευσης, αμοιβαίων παραχωρήσεων και συμβιβασμών. Ωστόσο, η δυνατότητα της ΕΕ να θέτει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων ζητήματα όπως η προστασία γεωγραφικών ενδείξεων, η διαφάνεια των δημοσίων συμβάσεων, τα εργασιακά πρότυπα ή η εφαρμογή διεθνών περιβαλλοντικών δεσμεύσεων επιτρέπει στις ευρωπαϊκές ρυθμιστικές προτεραιότητες να αποκτούν εμβέλεια πέραν των ορίων της εσωτερικής αγοράς.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η βιώσιμη ανάπτυξη. Οι σύγχρονες εμπορικές συμφωνίες της Ένωσης περιλαμβάνουν κανόνες για την εφαρμογή διεθνών εργασιακών και περιβαλλοντικών δεσμεύσεων, για τη διατήρηση του ρυθμιστικού χώρου των μερών και για την αποτροπή υποβάθμισης της εργασιακής ή περιβαλλοντικής προστασίας με σκοπό την προσέλκυση εμπορίου ή επενδύσεων. Η εξέλιξη της ενωσιακής προσέγγισης έχει οδηγήσει και σε ενίσχυση των μηχανισμών παρακολούθησης και επιβολής των σχετικών δεσμεύσεων.

Παρόμοια κανονιστική λειτουργία επιτελεί η προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων. Μέσω των συμφωνιών της, η Ένωση επιδιώκει την αναγνώριση και προστασία ευρωπαϊκών προϊόντων των οποίων η ποιότητα, η φήμη ή άλλα χαρακτηριστικά συνδέονται με συγκεκριμένη γεωγραφική προέλευση. Η ένταξη των γεωγραφικών ενδείξεων στις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις μετατρέπει ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της ευρωπαϊκής πολιτικής ποιότητας σε αντικείμενο διεθνούς οικονομικής συνεργασίας. Η σημασία της διάστασης αυτής είναι ιδιαίτερη για χώρες με ισχυρή αγροδιατροφική παράδοση, όπως η Ελλάδα, ζήτημα που εξετάζεται αναλυτικότερα στο επόμενο κεφάλαιο.

Η πολιτική επιρροή των συμφωνιών ενισχύεται περαιτέρω από τη θεσμική αρχιτεκτονική τους. Οι συμφωνίες νέας γενιάς δεν εξαντλούνται σε ένα σύνολο στατικών συμβατικών υποχρεώσεων. Δημιουργούν συνήθως κοινές επιτροπές, ειδικές θεματικές επιτροπές, μηχανισμούς κανονιστικού διαλόγου, διαδικασίες διαβουλεύσεων και συστήματα επίλυσης διαφορών. Μέσω αυτών των μηχανισμών δημιουργείται μια διαρκής θεσμική σχέση μεταξύ της ΕΕ και του εκάστοτε εταίρου. Η οικονομική σχέση μπορεί έτσι να εξελίσσεται, να αντιμετωπίζει νέα ζητήματα και να προσαρμόζεται σε τεχνολογικές, κανονιστικές ή οικονομικές μεταβολές μετά την έναρξη ισχύος της συμφωνίας.

Η λειτουργία αυτή έχει ευρύτερη εξωτερικοπολιτική σημασία. Μια εμπορική συμφωνία μπορεί να δημιουργήσει σταθερούς διαύλους επικοινωνίας ακόμη και όταν οι δύο πλευρές δεν έχουν ταυτόσημες πολιτικές θέσεις σε όλα τα διεθνή ζητήματα. Η τακτική συνεργασία μεταξύ διοικητικών αρχών, εμπειρογνωμόνων και πολιτικών οργάνων συμβάλλει στην ανάπτυξη θεσμικής εμπιστοσύνης και στην καλλιέργεια μακροχρόνιων σχέσεων. Οι εμπορικές συμφωνίες λειτουργούν, επομένως, και ως μέσα δομημένης οικονομικής διπλωματίας.

Η πολιτική και κανονιστική επιρροή της Ένωσης δεν πρέπει, πάντως, να υπερεκτιμάται. Η δυνατότητα προώθησης ευρωπαϊκών προτύπων εξαρτάται από το μέγεθος και τη διαπραγματευτική ισχύ του εκάστοτε εταίρου, το επίπεδο αλληλεξάρτησης, το οικονομικό όφελος που προσφέρει η συμφωνία και την ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών εφαρμογής. Μεγάλες οικονομίες διαθέτουν δικές τους κανονιστικές προτεραιότητες και μεγαλύτερη δυνατότητα να αντιστέκονται στην υιοθέτηση ευρωπαϊκών θέσεων. Επιπλέον, η επιμονή της ΕΕ σε υψηλά κοινωνικά, περιβαλλοντικά ή κανονιστικά πρότυπα μπορεί να δημιουργεί δυσκολίες στις διαπραγματεύσεις όταν οι εταίροι εκλαμβάνουν ορισμένες απαιτήσεις ως υπερβολικό περιορισμό της δικής τους ρυθμιστικής αυτονομίας.

Η διατήρηση ισορροπίας μεταξύ ανοίγματος των αγορών και κανονιστικής αυτονομίας είναι, για τον λόγο αυτό, κρίσιμο στοιχείο της αξιοπιστίας της ευρωπαϊκής προσέγγισης. Η διεθνής επιρροή της ΕΕ ενισχύεται όταν οι κανόνες που προωθεί γίνονται αντιληπτοί ως στοιχεία ενός προβλέψιμου και αμοιβαία επωφελούς οικονομικού συστήματος και όχι αποκλειστικά ως μονομερείς απαιτήσεις πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά. Η αποτελεσματική εμπορική διπλωματία απαιτεί, συνεπώς, συνδυασμό οικονομικής ισχύος, διαπραγματευτικής ευελιξίας και θεσμικής συνεργασίας.

Η στρατηγική σημασία των διεθνών οικονομικών συμφωνιών έχει ενισχυθεί ιδιαίτερα μέσα στο μεταβαλλόμενο γεωοικονομικό περιβάλλον των τελευταίων ετών. Η πανδημία, οι γεωπολιτικές συγκρούσεις, οι διαταραχές των διεθνών αλυσίδων εφοδιασμού, η αύξηση της χρήσης οικονομικών περιορισμών για πολιτικούς σκοπούς και ο διεθνής ανταγωνισμός για τεχνολογίες και κρίσιμες πρώτες ύλες ανέδειξαν νέες μορφές οικονομικής ευπάθειας. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Οικονομικής Ασφάλειας του 2023 αντιμετωπίζει την οικονομική ασφάλεια ως προσπάθεια διαχείρισης κινδύνων που συνδέονται, μεταξύ άλλων, με την ανθεκτικότητα των αλυσίδων εφοδιασμού και με κρίσιμες οικονομικές εξαρτήσεις, χωρίς να εγκαταλείπεται η οικονομική ανοικτότητα. [106]

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι εμπορικές συμφωνίες αποκτούν νέα λειτουργία ως μέσα διαφοροποίησης των οικονομικών σχέσεων. Η διεύρυνση του αριθμού των εμπορικών εταίρων και των εναλλακτικών πηγών εφοδιασμού μπορεί να περιορίζει την υπερβολική εξάρτηση από μία μόνο χώρα ή από περιορισμένο αριθμό προμηθευτών. Η διαφοροποίηση δεν αποσκοπεί στην πλήρη εξάλειψη των οικονομικών αλληλεξαρτήσεων, κάτι που ούτε ρεαλιστικό ούτε οικονομικά επιθυμητό θα ήταν, αλλά στην αποφυγή συγκέντρωσης κρίσιμων εξαρτήσεων σε επίπεδα που θα μπορούσαν να μετατραπούν σε παράγοντα οικονομικού ή πολιτικού κινδύνου.

Η προσέγγιση αυτή συνδέεται στενά με την έννοια της «ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας», η οποία ενσωματώθηκε στην εμπορική στρατηγική της Ένωσης. Η ανοικτή στρατηγική αυτονομία δεν ταυτίζεται με οικονομική αυτάρκεια ή προστατευτισμό. Επιχειρεί να συνδυάσει τη διατήρηση μιας ανοικτής και εξωστρεφούς ευρωπαϊκής οικονομίας με την ικανότητα της Ένωσης να υπερασπίζεται τα συμφέροντα και τις αξίες της, να αντιμετωπίζει αθέμιτες πρακτικές και να περιορίζει ευπάθειες που προκύπτουν από υπερβολικές οικονομικές εξαρτήσεις. Η στρατηγική του 2021 συνδέει ρητά την έννοια αυτή με την ανοικτότητα, τη βιωσιμότητα και την περισσότερο αποφασιστική προστασία των ευρωπαϊκών συμφερόντων.

Υπό αυτή την έννοια, οι συμφωνίες δεν έχουν μόνο εξαγωγικό προσανατολισμό. Μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλεία στρατηγικής διαφοροποίησης, δημιουργώντας εναλλακτικές οικονομικές διασυνδέσεις σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές. Η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων στον Ατλαντικό, στον Ινδο-Ειρηνικό και στη Λατινική Αμερική επιτρέπει στην Ένωση να

[106] Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Ύπατος Εκπρόσωπος, JOIN(2023) 20 final, European Economic Security Strategy, 20.6.2023, CELEX 52023JC0020.

διευρύνει τη γεωγραφική βάση των διεθνών οικονομικών της σχέσεων. Η αξία αυτού του δικτύου αυξάνεται όταν οι παγκόσμιες αγορές χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη αβεβαιότητα και από αυξημένο ανταγωνισμό για ενέργεια, κρίσιμες πρώτες ύλες, προηγμένες τεχνολογίες και στρατηγικές παραγωγικές εισροές.

Η στρατηγική αυτή διάσταση έχει καταστεί ακόμη περισσότερο εμφανής το 2026. Στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων σε σύνθεση Εμπορίου της 22ας Μαΐου 2026, οι υπουργοί συνέδεσαν την εμπορική πολιτική με την οικονομική ασφάλεια, την ανθεκτικότητα, τη διαφοροποίηση και το de-risking. Παράλληλα, το Συμβούλιο υπογράμμισε ότι η διεύρυνση του δικτύου προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών είναι σημαντική για την ανθεκτικότητα των αλυσίδων εφοδιασμού, την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα και την οικονομική διαφοροποίηση της ΕΕ. [107]

Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει ότι οι διεθνείς εμπορικές συμφωνίες δεν αντιμετωπίζονται πλέον μόνο ως μέσα αύξησης του όγκους των εξαγωγών. Εντάσσονται σε μια ευρύτερη γεωοικονομική στρατηγική, στο πλαίσιο της οποίας η οικονομική ανοικτότητα πρέπει να συνδυάζεται με ανθεκτικότερες αλυσίδες εφοδιασμού, μεγαλύτερη διαφοροποίηση εμπορικών σχέσεων και καλύτερη διαχείριση οικονομικών κινδύνων. Αυτό δεν αναιρεί την παραδοσιακή λογική των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και της διεθνούς εξειδίκευσης, αλλά προσθέτει στη διαμόρφωση της εμπορικής πολιτικής μια διάσταση ασφάλειας και ανθεκτικότητας.

Η γεωοικονομική διάσταση των συμφωνιών συνδέεται και με το ανταγωνιστικό και πολυπολικό διεθνές περιβάλλον. Η παγκόσμια οικονομία δεν συγκροτείται γύρω από ένα μόνο κέντρο οικονομικής ισχύος, αλλά χαρακτηρίζεται από την παράλληλη παρουσία μεγάλων κρατικών και περιφερειακών δρώντων με σημαντικό οικονομικό, τεχνολογικό και κανονιστικό βάρος. Στο περιβάλλον αυτό, η δυνατότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ενεργεί ως ενιαίος οικονομικός δρων αποκτά ιδιαίτερη αξία. Η συλλογική διαπραγματευτική ισχύς μιας ενιαίας αγοράς είναι σημαντικά μεγαλύτερη από εκείνη που θα διέθεταν τα επιμέρους κράτη μέλη εάν διαπραγματεύονταν ξεχωριστά τις εξωτερικές εμπορικές τους σχέσεις.

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική παρέχει, με τον τρόπο αυτό, στην Ευρωπαϊκή Ένωση ένα από τα σημαντικότερα μέσα διεθνούς στρατηγικής παρουσίας της. Η Ένωση μπορεί να

[107] Council of the European Union, Foreign Affairs Council (Trade), 22 May 2026, ιδίως ως προς economic security, resilience, diversification, de-risking και τη σημασία διεύρυνσης του δικτύου προτιμησιακών συμφωνιών.

διαπραγματεύεται ως ενιαίος οικονομικός χώρος, να συνδέει την πρόσβαση στην αγορά της με αμοιβαίες δεσμεύσεις, να προωθεί κοινές κανονιστικές θέσεις και να αναπτύσσει μακροχρόνιες οικονομικές εταιρικές σχέσεις. Η εμπορική ισχύς λειτουργεί έτσι ως πολλαπλασιαστής της διεθνούς επιρροής των κρατών μελών και επιτρέπει στην ΕΕ να διατηρεί σημαντική παρουσία σε ένα σύστημα στο οποίο ο οικονομικός και τεχνολογικός ανταγωνισμός μεταξύ μεγάλων παγκόσμιων δρώντων εντείνεται.

Η στρατηγική θωράκιση της Ένωσης δεν σημαίνει, πάντως, απομόνωση ή οικοδόμηση ενός κλειστού ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου. Η οικονομική ανάπτυξη της ΕΕ παραμένει στενά συνδεδεμένη με το διεθνές εμπόριο, τις εισαγωγές πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων, την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές και τη συμμετοχή σε παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Η επιδίωξη μεγαλύτερης αυτονομίας πρέπει, επομένως, να νοείται ως δυνατότητα επιλογής και δράσης και όχι ως κατάργηση της αλληλεξάρτησης. Στόχος είναι η διατήρηση της εξωστρέφειας υπό συνθήκες στις οποίες η Ένωση διαθέτει επαρκείς εναλλακτικές επιλογές και δεν καθίσταται υπερβολικά ευάλωτη σε διαταραχές ή σε μονομερή χρήση οικονομικών εξαρτήσεων.

Την ίδια κατεύθυνση επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ιουνίου 2026. Στο πλαίσιο του δυσχερούς γεωοικονομικού περιβάλλοντος, οι ηγέτες της ΕΕ συνέδεσαν την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας με τη στρατηγική αυτονομία, την ανθεκτικότητα και την οικονομική ασφάλεια και τόνισαν την ανάγκη περιορισμού εξαρτήσεων και κινητοποίησης επενδύσεων.[108] Η εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνει ότι η διεθνής οικονομική πολιτική της Ένωσης συνδέεται πλέον στενότερα με την ευρύτερη επιδίωξη διατήρησης της οικονομικής και τεχνολογικής της ικανότητας σε ένα περισσότερο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον.

Οι εμπορικές συμφωνίες αποτελούν, βεβαίως, μόνο ένα από τα εργαλεία αυτής της στρατηγικής. Λειτουργούν συμπληρωματικά προς την ενιαία αγορά, τη βιομηχανική πολιτική, τις πολιτικές ενεργειακής μετάβασης, τα εργαλεία εμπορικής άμυνας και τα μέτρα που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση οικονομικών κινδύνων και κρίσιμων εξαρτήσεων. Η σημασία τους έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι επιτρέπουν στην Ένωση να διαχειρίζεται μέρος αυτών των προκλήσεων μέσα από συνεργατικές και συμβατικές σχέσεις με τρίτες χώρες, αντί να βασίζεται αποκλειστικά σε μονομερή ή αμυντικά μέσα.

[108] European Council, Conclusions on competitiveness and global economic challenges, 19.6.2026, ιδίως παρ. 36–37, ως προς competitiveness, strategic autonomy, resilience, economic security και reduction of dependencies.

Η ανάπτυξη ενός γεωγραφικά διαφοροποιημένου δικτύου συμφωνιών έχει επίσης πολιτική αξία, καθώς ενισχύει τη διεθνή παρουσία της Ένωσης σε περιοχές που βρίσκονται στο επίκεντρο του παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού. Οι συμφωνίες δεν δημιουργούν απλώς εμπορικές προτιμήσεις. Δημιουργούν θεσμικές σχέσεις, τακτικούς διαύλους διαλόγου και μηχανισμούς συνεργασίας, μέσω των οποίων η ΕΕ αποκτά περισσότερο σταθερή οικονομική παρουσία στις σχέσεις της με σημαντικούς διεθνείς εταίρους. Η παρουσία αυτή μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά προς άλλες μορφές εξωτερικής δράσης και να ενισχύσει τη συνολική ικανότητα της Ένωσης να συμμετέχει στη διαμόρφωση των διεθνών οικονομικών εξελίξεων.

Παράλληλα, οι συμφωνίες νέας γενιάς συνδέονται με την παραδοσιακή προσήλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα ανοικτό και βασισμένο σε κανόνες διεθνές εμπορικό σύστημα. Η ανάπτυξη διμερών και περιφερειακών συμφωνιών δεν συνεπάγεται εγκατάλειψη του πολυμερούς εμπορικού συστήματος. Η εμπορική στρατηγική της Ένωσης εξακολουθεί να αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον πολυμερή χαρακτήρα του διεθνούς εμπορίου και στη μεταρρύθμιση των παγκόσμιων εμπορικών κανόνων. Οι συμφωνίες μπορούν να λειτουργούν συμπληρωματικά, επιτρέποντας βαθύτερη συνεργασία σε τομείς στους οποίους η επίτευξη αντίστοιχου βαθμού πολυμερούς εναρμόνισης είναι δυσκολότερη.

Η διατήρηση ενός συστήματος προβλέψιμων κανόνων είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η οικονομική της ισχύς βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε διασυνοριακές επενδύσεις, σύνθετες αλυσίδες παραγωγής, ανοικτές αγορές και δυνατότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων να δραστηριοποιούνται σε πολλές διαφορετικές χώρες. Σε ένα περιβάλλον αυθαίρετων ή συχνά μεταβαλλόμενων εμπορικών περιορισμών, η αβεβαιότητα αυξάνει το κόστος της διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας. Οι διεθνείς συμφωνίες, μέσω σταθερών συμβατικών δεσμεύσεων και μηχανισμών διαβούλευσης και επίλυσης διαφορών, συμβάλλουν στη μείωση αυτής της αβεβαιότητας.

Η στρατηγική σημασία των συμφωνιών εξαρτάται, ωστόσο, από την αποτελεσματική εφαρμογή τους. Η ολοκλήρωση μιας διαπραγμάτευσης και η θέση μιας συμφωνίας σε ισχύ δεν επαρκούν για την αυτόματη επίτευξη των οικονομικών και πολιτικών της στόχων. Η πραγματική λειτουργία της απαιτεί συνεχή παρακολούθηση της συμμόρφωσης των συμβαλλόμενων μερών, αντιμετώπιση των εμποδίων που εξακολουθούν να υφίστανται, ενεργοποίηση των θεσμικών μηχανισμών όταν ανακύπτουν προβλήματα και επαρκή ενημέρωση των οικονομικών φορέων για τις δυνατότητες που παρέχει.

Η διάσταση της εφαρμογής είναι κρίσιμη και για τη μετατροπή της εμπορικής ισχύος σε πολιτική επιρροή. Η δυνατότητα της ΕΕ να προωθεί ευρωπαϊκά πρότυπα περιορίζεται εάν οι συμφωνημένες δεσμεύσεις δεν παρακολουθούνται ή δεν εφαρμόζονται αποτελεσματικά. Αντίστοιχα, η υπογραφή πολλών εμπορικών συμφωνιών δεν έχει την αναμενόμενη οικονομική αξία εάν οι επιχειρήσεις δεν γνωρίζουν τις δυνατότητες που δημιουργούνται ή εάν το κόστος χρήσης των προτιμήσεων παραμένει υψηλό. Η ποιότητα της εφαρμογής αποτελεί, επομένως, εξίσου σημαντικό στοιχείο με την έκταση του συμβατικού περιεχομένου.

Η επιτυχία της στρατηγικής εξαρτάται επίσης από τον βαθμό στον οποίο οι συμφωνίες ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες μορφές διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας. Το ψηφιακό εμπόριο, οι υπηρεσίες, οι παγκόσμιες αλυσίδες δεδομένων, η πράσινη τεχνολογία, οι κρίσιμες πρώτες ύλες και η μετάβαση σε οικονομία χαμηλών εκπομπών δημιουργούν νέους τομείς οικονομικού και κανονιστικού ανταγωνισμού. Η δυνατότητα των συμφωνιών να προσαρμόζονται στις εξελίξεις αυτές αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τη διατήρηση της αποτελεσματικότητάς τους.

Συνολικά, οι συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών νέας γενιάς αποτελούν πολυδιάστατα εργαλεία της εξωτερικής οικονομικής δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η οικονομική τους λειτουργία συνδέεται με τη διεύρυνση της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές, τη μείωση του κόστους συναλλαγών, την ενίσχυση της προβλεψιμότητας, την υποστήριξη της διεθνοποίησης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και τη διαφοροποίηση των οικονομικών σχέσεων. Η πολιτική τους λειτουργία απορρέει από τη δυνατότητα της Ένωσης να αξιοποιεί το μέγεθος της ενιαίας αγοράς και την κοινή εμπορική της πολιτική για την προώθηση κανονιστικών προτύπων, τη δημιουργία θεσμικών εταιρικών σχέσεων και την άσκηση διεθνούς επιρροής. Η στρατηγική τους διάσταση, τέλος, έχει ενισχυθεί σε ένα περισσότερο ανταγωνιστικό και πολυπολικό διεθνές περιβάλλον, στο οποίο η οικονομική ασφάλεια, η ανθεκτικότητα των αλυσίδων εφοδιασμού, η διαφοροποίηση των εταίρων και η μείωση κρίσιμων εξαρτήσεων αποτελούν ολοένα σημαντικότερες παραμέτρους της ευρωπαϊκής εξωτερικής οικονομικής πολιτικής.

Οι τρεις αυτές λειτουργίες δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Η οικονομική ισχύς της ενιαίας αγοράς ενισχύει τη διαπραγματευτική και κανονιστική επιρροή της Ένωσης. Η δυνατότητα προώθησης σταθερών κανόνων μπορεί να βελτιώνει την ασφάλεια και την προβλεψιμότητα των οικονομικών σχέσεων και η γεωγραφική διαφοροποίηση του εμπορίου και των επενδύσεων μπορεί να υπηρετεί ταυτόχρονα οικονομικούς και στρατηγικούς στόχους. Οι συμφωνίες λειτουργούν,

επομένως, ως σημείο συνάντησης της εμπορικής πολιτικής, της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και της ευρύτερης διεθνούς στρατηγικής της ΕΕ.

Η πραγματική αποτελεσματικότητα των συμφωνιών δεν μπορεί, ωστόσο, να συναχθεί αποκλειστικά από το εύρος του νομικού και θεσμικού τους περιεχομένου. Το κατά πόσον οι δυνατότητες πρόσβασης στις αγορές μετατρέπονται σε αυξημένες εμπορικές ροές, εάν οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις αξιοποιούν πράγματι τις προτιμήσεις που παρέχονται, εάν παρατηρούνται μεταβολές στις επενδυτικές σχέσεις και ποιοι κλάδοι ωφελούνται ή αντιμετωπίζουν αυξημένο ανταγωνισμό αποτελούν εμπειρικά ζητήματα. Η διάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική και για την Ελλάδα, καθώς η δυνατότητα αξιοποίησης των συμφωνιών εξαρτάται από τη διάρθρωση της ελληνικής παραγωγής, την εξαγωγική ικανότητα των επιχειρήσεων και την παρουσία ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών στις επιμέρους διεθνείς αγορές. Για τον λόγο αυτό, το επόμενο κεφάλαιο προχωρεί στην αξιολόγηση των επιπτώσεων των συμφωνιών νέας γενιάς στις συναλλαγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτες χώρες και εξετάζει ειδικότερα τις επιπτώσεις, τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που ανακύπτουν για την ελληνική οικονομία.

7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΝΕΑΣ ΓΕΝΙΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΕΕ-ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ – ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ελληνική διάσταση εξετάζεται με γνώμονα τη δομή της εξαγωγικής βάσης της χώρας. Το 2025 οι ελληνικές εξαγωγές αγαθών ανήλθαν σε 48,6 δισ. ευρώ. Χωρίς τα πετρελαιοειδή αυξήθηκαν κατά 2,0%, ενώ σημαντική συμμετοχή είχαν τα τρόφιμα και ζώντα ζώα (18,6% των συνολικών εξαγωγών), τα βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη (15,5%) και τα χημικά προϊόντα (13,0%). Η διάρθρωση αυτή εξηγεί γιατί οι συμφωνίες που διευκολύνουν την πρόσβαση αγροδιατροφικών προϊόντων, χημικών, φαρμακευτικών, βιομηχανικών αγαθών και υπηρεσιών σε τρίτες αγορές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ελλάδα.[109]

7.1. Οι συναλλαγές ΕΕ – Καναδά και η CETA

Η CETA εφαρμόζεται προσωρινά από τις 21 Σεπτεμβρίου 2017 και αποτελεί ένα ευρύ πλαίσιο ελευθέρωσης του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, πρόσβασης σε δημόσιες συμβάσεις

[109] Enterprise Greece, «Εξαγωγές», προσωρινά στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ για το 2025: συνολικές εξαγωγές €48,6002 δισ., διάρθρωση εξαγωγών και χώρες προορισμού. https://www.enterprisegreece.gov.gr/el/i-ellada-simera/eksagoges.

και κανονιστικής συνεργασίας. Η εξέλιξη των διμερών ροών μετά το 2017 είναι έντονα ανοδική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το σύνολο της αύξησης μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στη συμφωνία.

Το 2025 το διμερές εμπόριο αγαθών ΕΕ–Καναδά ανήλθε σε 81,5 δισ. ευρώ, έναντι 46,3 δισ. ευρώ το 2016, δηλαδή πριν από την προσωρινή εφαρμογή της CETA. Οι εξαγωγές αγαθών της ΕΕ προς τον Καναδά αυξήθηκαν από 29,6 δισ. ευρώ το 2016 σε 48,8 δισ. ευρώ το 2025, ενώ η ΕΕ κατέγραψε πλεόνασμα περίπου 16 δισ. ευρώ. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν σημαντική ενίσχυση της εμπορικής σχέσης κατά την περίοδο εφαρμογής της συμφωνίας.[110]

Η σύνθεση των συναλλαγών παραμένει συμπληρωματική. Η ΕΕ εξάγει κυρίως βιομηχανικά και φαρμακευτικά προϊόντα, μηχανήματα, οχήματα και προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, ενώ ο Καναδάς αποτελεί σημαντικό προμηθευτή πρώτων υλών, μετάλλων, ενεργειακών προϊόντων, γεωργικών αγαθών και λιπασμάτων. Η κατάργηση δασμών και η απλούστευση τελωνειακών διαδικασιών μειώνουν το κόστος πρόσβασης, αλλά η μεταβολή των επιμέρους κατηγοριών επηρεάστηκε επίσης από την ενεργειακή κρίση και τις διεθνείς τιμές πρώτων υλών.

Ανάλογη δυναμική καταγράφεται στις υπηρεσίες. Το συνολικό διμερές εμπόριο υπηρεσιών αυξήθηκε από 25,6 δισ. ευρώ το 2016 σε 49 δισ. ευρώ το 2025. Οι εξαγωγές υπηρεσιών της ΕΕ προς τον Καναδά υπερέβησαν τα 29,3 δισ. ευρώ και το πλεόνασμα της ΕΕ ανήλθε σε 9,7 δισ. ευρώ. Η άνοδος αφορά ιδίως επαγγελματικές, χρηματοοικονομικές, ψηφιακές, τεχνικές και μεταφορικές υπηρεσίες.

Οι επενδυτικές σχέσεις είναι επίσης βαθιές. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat για το 2024, ο Καναδάς αντιπροσώπευε περίπου το 2,6% των συνολικών άμεσων ξένων επενδύσεων της ΕΕ εκτός Ένωσης και οι καναδικοί επενδυτές περίπου το 3,3% των αποθεμάτων ΑΞΕ τρίτων χωρών στην ΕΕ. Με βάση τα συνολικά αποθέματα του ίδιου έτους, οι αναλογίες αυτές αντιστοιχούν σε

[110] European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Canada”, στοιχεία 2016–2025 για εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών και χρήση προτιμήσεων CETA. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada_en. White, E. (2017). The Obstacles to Concluding the EU–Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement and Lessons for the Future. Global Trade and Customs Journal, 12(5), 176–183. Σπηλιόπουλος, Ο. (2022). Το νομικό πλαίσιο λήψης περιοριστικών μέτρων κατά παρέκκλιση από το γενικό καθεστώς ελευθέρωσης των συναλλαγών βάσει των νέων σφαιρικών οικονομικών συμφωνιών της ΕΕ. Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1, 3–20.

τάξη μεγέθους περίπου 242 δισ. ευρώ για τις επενδύσεις της ΕΕ στον Καναδά και 232 δισ. ευρώ για τις καναδικές επενδύσεις στην ΕΕ. [111]

Συνολικά, το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών ΕΕ–Καναδά αυξήθηκε από 72,1 δισ. ευρώ το 2016 σε 130 δισ. ευρώ το 2025. Παράλληλα, η αξιοποίηση των δασμολογικών προτιμήσεων της CETA από τους ευρωπαίους εξαγωγείς βελτιώθηκε: ο δείκτης χρήσης προτιμήσεων έφθασε το 63,2% το 2024 και οι εκτιμώμενες εξοικονομήσεις δασμών για τις επιχειρήσεις της ΕΕ ανήλθαν σε 636 εκατ. ευρώ.

Για την Ελλάδα, τα σημαντικότερα πεδία αξιοποίησης της CETA εντοπίζονται στα προϊόντα υψηλής ποιότητας και διαφοροποίησης, στις υπηρεσίες και στη δυνατότητα πρόσβασης σε δημόσιες συμβάσεις. Ο αγροδιατροφικός τομέας, με ελαιόλαδο, ελιές, οίνους, προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ και ειδικά τρόφιμα, μπορεί να επωφεληθεί από χαμηλότερους δασμούς, απλούστερες διαδικασίες και την ενισχυμένη προστασία γεωγραφικών ενδείξεων. Ενδεικτικό ελληνικό παράδειγμα αποτελεί η Μαστίχα Χίου: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι η αναγνώριση της γεωγραφικής ένδειξης στον Καναδά περιορίζει τις απομιμήσεις, αυξάνει την αναγνωρισιμότητα και διευκολύνει τις τελωνειακές διαδικασίες.[112]

Στις υπηρεσίες, η ναυτιλία και οι μεταφορές, οι επαγγελματικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες, οι ψηφιακές δραστηριότητες και οι τεχνικές υπηρεσίες αποτελούν τα πλέον συναφή πεδία για ελληνικές επιχειρήσεις. Η CETA δημιουργεί επίσης θεσμικές δυνατότητες συμμετοχής σε καναδικές δημόσιες συμβάσεις. Αντίθετα, η μεγαλύτερη έκθεση στον ανταγωνισμό και το κόστος συμμόρφωσης με τεχνικές, υγειονομικές και διοικητικές απαιτήσεις παραμένουν ουσιώδεις περιορισμοί, ιδίως για μικρότερες επιχειρήσεις. Επομένως, από τα διαθέσιμα στοιχεία μπορεί να τεκμηριωθεί η διεύρυνση των ευκαιριών για την Ελλάδα.

7.2. Η επίδραση της EUSFTA στις συναλλαγές ΕΕ - Σιγκαπούρης

Η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ–Σιγκαπούρης (EUSFTA) τέθηκε σε ισχύ στις 21 Νοεμβρίου 2019. Η Σιγκαπούρη λειτουργεί ταυτόχρονα ως τελική αγορά και ως περιφερειακός

[111] Eurostat, "EU stocks outside the EU: €9 309 billion in 2024", 5.11.2025, dataset bop_fdi6_pos. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251105-1. Kuijper, P. J. (2010). Foreign direct investment: The first test of the Lisbon improvements in the domain of trade policy. Legal issues of economic integration, 37(4), 261-272.

[112] European Commission, "Greece - Chios Masticha Growers Association (CMGA): Tears of Chios bring joy to Canadians", Exporters' stories. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/exporters-stories/greece-chios-masticha-growers-association-cmga_en.

χρηματοοικονομικός, ναυτιλιακός και εφοδιαστικός κόμβος για την ASEAN, γεγονός που καθιστά την αξιολόγηση της συμφωνίας ευρύτερη από τη μέτρηση των καθαρών διμερών εξαγωγών.

Το 2025 το συνολικό εμπόριο αγαθών ΕΕ–Σιγκαπούρης ανήλθε σε 47,8 δισ. ευρώ και η ΕΕ κατέγραψε πλεόνασμα 12,4 δισ. ευρώ. Οι συναλλαγές επικεντρώνονται κυρίως σε χημικά προϊόντα, μηχανήματα και εξοπλισμό μεταφορών. Η διατήρηση του εμπορίου σε υψηλότερα επίπεδα από την προ της συμφωνίας περίοδο είναι συμβατή με θετική συμβολή της EUSFTA, αλλά δεν επιτρέπει, χωρίς περαιτέρω ανάλυση, να απομονωθεί η επίδρασή της από τον ευρύτερο κύκλο του ασιατικού και παγκόσμιου εμπορίου.[113]

Η οικονομική σχέση είναι ακόμη ισχυρότερη στις υπηρεσίες. Το 2024 το διμερές εμπόριο υπηρεσιών ανήλθε σε 82,9 δισ. ευρώ, με έλλειμμα 9,2 δισ. ευρώ για την ΕΕ. Ιδιαίτερο βάρος έχουν οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι μεταφορές και τα logistics, οι επαγγελματικές υπηρεσίες, οι τηλεπικοινωνίες και οι ψηφιακές δραστηριότητες. Η ψηφιακή διάσταση ενισχύθηκε περαιτέρω με τη Συμφωνία Ψηφιακού Εμπορίου ΕΕ–Σιγκαπούρης, η οποία υπογράφηκε στις 7 Μαΐου 2025 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2026.

Η Σιγκαπούρη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους επενδυτικούς κόμβους της ΕΕ στην Ασία. Το 2024 το απόθεμα ΑΞΕ της ΕΕ στη Σιγκαπούρη ανερχόταν σε 249,8 δισ. ευρώ, ενώ το απόθεμα επενδύσεων της Σιγκαπούρης στην ΕΕ σε 273,9 δισ. ευρώ. Το μέγεθος αυτό αντανακλά τον ρόλο της χώρας ως περιφερειακής έδρας ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και ως πηγής κεφαλαίων προς την ευρωπαϊκή αγορά.

Για την Ελλάδα, η Σιγκαπούρη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της συνύπαρξης τριών χαρακτηριστικών: υψηλού εισοδήματος, κεντρικού ρόλου στις ασιατικές αλυσίδες εφοδιασμού και ισχυρής ναυτιλιακής δραστηριότητας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν να αξιοποιήσουν τη συμφωνία ιδίως σε αγροδιατροφικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, επαγγελματικές και ψηφιακές υπηρεσίες, καθώς και στη ναυτιλία, στις λιμενικές υπηρεσίες και στα logistics. Η θέση της Σιγκαπούρης ως περιφερειακού κόμβου σημαίνει ότι η αξία της για ελληνικές επιχειρήσεις δεν περιορίζεται στην εγχώρια ζήτηση, αλλά επεκτείνεται στην πρόσβαση σε ευρύτερες αγορές της ASEAN.

[113]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Singapore”: EUSFTA σε ισχύ από 21.11.2019, εμπόριο αγαθών 2025 €47,8 δισ., υπηρεσίες 2024 €82,9 δισ., αποθέματα ΑΞΕ 2024 και Digital Trade Agreement σε ισχύ από 1.2.2026. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/singapore_en.

Η έναρξη ισχύος της Συμφωνίας Ψηφιακού Εμπορίου το 2026 δημιουργεί πρόσθετες δυνατότητες για ψηφιακές συναλλαγές, ηλεκτρονικά συμβόλαια και διασυνοριακές υπηρεσίες. Ωστόσο, η διαθέσιμη τεκμηρίωση δεν επιτρέπει να ποσοτικοποιηθεί αυτοτελώς η επίδραση της EUSFTA στην ελληνική οικονομία.

7.3. Επίδραση της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου ΕΕ – Ν. Κορέας (2011–2025)

Η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ–Νότιας Κορέας εφαρμόζεται από τον Ιούλιο του 2011 και κυρώθηκε τυπικά τον Δεκέμβριο του 2015. Το 2025 το συνολικό εμπόριο αγαθών ανήλθε σε περίπου 124,25 δισ. ευρώ, με εξαγωγές της ΕΕ 54,5 δισ. ευρώ και εισαγωγές 69,7 δισ. ευρώ, δηλαδή έλλειμμα 15,2 δισ. ευρώ για την ΕΕ. Η μέση ετήσια αύξηση του εμπορίου αγαθών την περίοδο 2011–2025 υπολογίζεται σε 5,3%.[114]

Στις υπηρεσίες, το διμερές εμπόριο ανήλθε σε 32,9 δισ. ευρώ το 2024, με πλεόνασμα 8,6 δισ. ευρώ για την ΕΕ. Στις επενδύσεις, το απόθεμα ΑΞΕ της ΕΕ στη Νότια Κορέα ήταν 53 δισ. ευρώ και της Νότιας Κορέας στην ΕΕ 41,8 δισ. ευρώ. Η εικόνα συνεπώς διαφέρει ανά πεδίο: η ΕΕ εμφανίζει έλλειμμα στα αγαθά, αλλά πλεονεκτική θέση στις υπηρεσίες και στις επενδυτικές σχέσεις. Η συνεργασία διευρύνεται και σε νέους τομείς τεχνολογίας και ψηφιακού εμπορίου. Στις 10 Ιουνίου 2026 η ΕΕ και η Νότια Κορέα υπέγραψαν Συμφωνία Ψηφιακού Εμπορίου, η οποία συμπληρώνει το υφιστάμενο FTA και βρίσκεται στη διαδικασία υιοθέτησης ή κύρωσης.

Για την Ελλάδα, οι δυνατότητες συνδέονται κυρίως με αγροδιατροφικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, ναυτιλία και μεταφορές, επαγγελματικές και ψηφιακές υπηρεσίες. Παράλληλα, η κορεατική ανταγωνιστικότητα σε αυτοκίνητα, ηλεκτρονικά, μπαταρίες, μηχανήματα και προϊόντα υψηλής τεχνολογίας αυξάνει την ανταγωνιστική πίεση στην ευρωπαϊκή αγορά. Συνεπώς, η αξιοποίηση της συμφωνίας από ελληνικές επιχειρήσεις εξαρτάται από τη διαφοροποίηση προϊόντος, την ποιότητα, την πιστοποίηση και τη δυνατότητα ένταξης σε διεθνείς αλυσίδες αξίας.

[114]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with South Korea”: εμπόριο αγαθών 2025 €124,25 δισ., υπηρεσίες 2024 €32,9 δισ., αποθέματα ΑΞΕ 2024 και υπογραφή Digital Trade Agreement στις 10.6.2026. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea_en.

7.4. Η επίδραση της EUJEPA

Η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ–Ιαπωνίας (EUJEPA) τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2019. Από το 2018 έως το 2025, το συνολικό εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκε σημαντικά, ενώ το 2025 η ΕΕ κατέγραψε συνολικό πλεόνασμα 22,8 δισ. ευρώ έναντι της Ιαπωνίας, κυρίως λόγω των υπηρεσιών. Η μεταβολή αυτή είναι συμβατή με θετική συμβολή της συμφωνίας, αλλά περιλαμβάνει και την επίδραση της πανδημίας, της μεταβολής των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των διεθνών αλυσίδων παραγωγής.[115]

Το 2025 οι εξαγωγές αγαθών της ΕΕ προς την Ιαπωνία ανήλθαν σε 65,7 δισ. ευρώ. Η ΕΕ κατέγραψε πλεόνασμα 2,4 δισ. ευρώ στο εμπόριο αγαθών. Η διάρθρωση των συναλλαγών είναι κατά κύριο λόγο βιομηχανική: στις βασικές εξαγωγές της ΕΕ περιλαμβάνονται χημικά, οχήματα, μηχανήματα, οπτικά και ιατρικά όργανα, καθώς και τρόφιμα και ποτά, ενώ οι εισαγωγές από την Ιαπωνία επικεντρώνονται σε μηχανήματα, οχήματα, χημικά και τεχνολογικό εξοπλισμό.

Το εμπόριο υπηρεσιών έφθασε τα 68,8 δισ. ευρώ το 2025, έναντι 43,3 δισ. ευρώ το 2018, και η ΕΕ κατέγραψε πλεόνασμα 20,4 δισ. ευρώ. Η αύξηση αφορά χρηματοοικονομικές, επαγγελματικές, μεταφορικές, τηλεπικοινωνιακές και ψηφιακές υπηρεσίες. Το μέγεθος και η κατεύθυνση του πλεονάσματος καταδεικνύουν ότι ο τομέας των υπηρεσιών αποτελεί βασικό συστατικό της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικής θέσης έναντι της Ιαπωνίας.

Οι επενδυτικές σχέσεις παραμένουν σημαντικές και ασύμμετρες ως προς τα αποθέματα: το 2024 το απόθεμα ιαπωνικών επενδύσεων στην ΕΕ ανερχόταν σε 228,8 δισ. ευρώ, ενώ το αντίστοιχο απόθεμα επενδύσεων της ΕΕ στην Ιαπωνία σε 78,5 δισ. ευρώ. Η σχέση συγκεντρώνεται σε αυτοκινητοβιομηχανία, τεχνολογία, φαρμακευτικά, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και έρευνα και ανάπτυξη.

Για την Ελλάδα, η ιαπωνική αγορά είναι ιδιαίτερα σημαντική για προϊόντα διαφοροποιημένης ποιότητας και ισχυρής ταυτότητας, όπως ελαιόλαδο, επιτραπέζιες ελιές, οίνοι, τυροκομικά, μέλι, μαστίχα και λοιπά αγροδιατροφικά προϊόντα, αλλά και για φαρμακευτικά, βιομηχανικά προϊόντα και μάρμαρο. Η επίσημη εικόνα των ελληνικών εξαγωγών παρουσιάζει πρόσφατη δυναμική: σύμφωνα με την Enterprise Greece και προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η

[115]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Japan”: στοιχεία 2025 για αγαθά και υπηρεσίες και στοιχεία 2024 για ΑΞΕ. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan_en.

αξία των ελληνικών εξαγωγών προς την Ιαπωνία αυξήθηκε κατά 41,8% το 2025 σε σχέση με το 2024, μεταξύ των προορισμών με εξαγωγές άνω των 50 εκατ. ευρώ.[116]

Η εξέλιξη αυτή δεν αποδεικνύει από μόνη της ότι η αύξηση οφείλεται στην EUJEPA, αλλά ενισχύει το συμπέρασμα ότι η ιαπωνική αγορά αποκτά μεγαλύτερη πρακτική σημασία για την ελληνική εξωστρέφεια. Ιδιαίτερα κρίσιμη είναι η αξιοποίηση της προστασίας γεωγραφικών ενδείξεων και των απλουστευμένων κανόνων πρόσβασης από μικρομεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις.

7.5. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Χιλής (έως το 2025)

Η σχέση ΕΕ–Χιλής πρέπει να αξιολογηθεί λαμβάνοντας υπόψη ότι από την 1η Φεβρουαρίου 2025 εφαρμόζεται η νέα Ενδιάμεση Εμπορική Συμφωνία (ITA). Συνεπώς, τα δεδομένα του 2025 αποτελούν κυρίως πρώιμη βάση παρατήρησης της νέας συμφωνίας και δεν επαρκούν για ισχυρή αποτίμηση αιτιώδους επίδρασης.[117]

Το 2025 το εμπόριο αγαθών ανήλθε σε 21 δισ. ευρώ, αυξημένο κατά 3% σε ετήσια βάση, με πλεόνασμα 2 δισ. ευρώ υπέρ της ΕΕ. Οι εξαγωγές της ΕΕ προς τη Χιλή επικεντρώνονται σε μηχανήματα, χημικά προϊόντα και εξοπλισμό μεταφορών, ενώ οι εισαγωγές από τη Χιλή αφορούν κυρίως φυτικά προϊόντα, ορυκτά και βασικά μέταλλα. Στις υπηρεσίες, το διμερές εμπόριο ανήλθε σε 8,7 δισ. ευρώ το 2024, με πλεόνασμα 2,5 δισ. ευρώ υπέρ της ΕΕ. Παράλληλα, η ΕΕ είναι η μεγαλύτερη πηγή ΑΞΕ στη Χιλή, με απόθεμα 57 δισ. ευρώ το 2024.

Για την Ελλάδα, οι άμεσες ποσοτικές επιπτώσεις δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ασφάλεια από τα διαθέσιμα συγκεντρωτικά στοιχεία. Ωστόσο, η συμφωνία δημιουργεί δυνητικές ευκαιρίες σε φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, βιομηχανικά υλικά, εξοπλισμό, αγροδιατροφικά προϊόντα, επαγγελματικές και τεχνικές υπηρεσίες και έργα πράσινης μετάβασης. Αντίστοιχα, η ισχυρή χιλιανή ανταγωνιστικότητα σε οίνο, φρούτα, αλιευτικά προϊόντα και ορυκτές πρώτες ύλες ενισχύει τον ανταγωνισμό σε επιμέρους αγορές της ΕΕ.

[116]Enterprise Greece, «Εξαγωγές», προσωρινά στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ για το 2025. Μεταξύ προορισμών με ελληνικές εξαγωγές άνω των €50 εκατ., η Ιαπωνία παρουσίασε αύξηση 41,8% σε σχέση με το 2024. https://www.enterprisegreece.gov.gr/el/i-ellada-simera/eksagoges.

[117]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Chile”: Interim Trade Agreement σε ισχύ από 1.2.2025, εμπόριο αγαθών 2025 €21 δισ., υπηρεσίες 2024 €8,7 δισ. και απόθεμα ΑΞΕ της ΕΕ στη Χιλή €57 δισ. το 2024. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile_en.

7.6. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Μεξικού (έως το 2025)

Η οικονομική σχέση ΕΕ–Μεξικού εξακολουθεί, κατά τον χρόνο της παρούσας μελέτης, να διέπεται εμπορικά από το παλαιότερο Global Agreement, ενώ η ένταξη του Μεξικού στην παρούσα ανάλυση συνδέεται με τον μετά το 2010 εκσυγχρονισμό αυτού του πλαισίου. Οι διαπραγματεύσεις για τη νέα συμφωνία ολοκληρώθηκαν στις 17 Ιανουαρίου 2025 και η Εκσυγχρονισμένη Συνολική Συμφωνία (MGA) και η Ενδιάμεση Εμπορική Συμφωνία (iTA) υπογράφηκαν στις 22 Μαΐου 2026.[118]

Το 2025 το διμερές εμπόριο αγαθών ανήλθε σε 86,8 δισ. ευρώ. Οι εξαγωγές της ΕΕ προς το Μεξικό ήταν περίπου 53 δισ. ευρώ και οι μεξικανικές εξαγωγές προς την ΕΕ περίπου 34 δισ. ευρώ. Το 2024 το απόθεμα επενδύσεων της ΕΕ στο Μεξικό ανερχόταν σε περίπου 207 δισ. ευρώ, υπογραμμίζοντας τη σημασία της χώρας ως επενδυτικού προορισμού για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις.

Για την Ελλάδα, το σημαντικότερο νέο στοιχείο της εκσυγχρονισμένης συμφωνίας είναι η ενίσχυση της προστασίας προϊόντων με γεωγραφική ένδειξη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει ότι η νέα συμφωνία θα προστατεύει συνολικά 568 ευρωπαϊκές γεωγραφικές ενδείξεις στο Μεξικό και περιλαμβάνει ρητώς, μεταξύ των ελληνικών προϊόντων, τη Φέτα και την Ελιά Καλαμάτας. Αυτό δημιουργεί σαφέστερο θεσμικό πλεονέκτημα για ελληνικές επιχειρήσεις αγροδιατροφής και ποτών, ενώ ευκαιρίες μπορούν επίσης να αναπτυχθούν σε φαρμακευτικά, βιομηχανικά προϊόντα, επαγγελματικές υπηρεσίες και ναυτιλία.[119]

7.7. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Mercosur (έως το 2025)

Τα στοιχεία έως το 2025 πρέπει να διαχωριστούν αυστηρά από την επίδραση της νέας συμφωνίας ΕΕ–Mercosur. Η ΕΕ και οι τέσσερις ιδρυτικές χώρες της Mercosur υπέγραψαν τη

[118]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Mexico” και “EU-Mexico Modernised Global Agreement - General Benefits”: ολοκλήρωση διαπραγματεύσεων 17.1.2025, υπογραφή MGA και iTA 22.5.2026, εμπόριο αγαθών 2025 περίπου €87 δισ. και απόθεμα επενδύσεων της ΕΕ στο Μεξικό €207 δισ. το 2024. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico_en και https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico/eu-mexico-agreement/factsheet-eu-mexico-modernised-global-agreement-general-benefits_en.

[119]European Commission, “EU-Mexico Modernised Global Agreement - An agreement for European farmers”: προστασία 568 ευρωπαϊκών γεωγραφικών ενδείξεων, μεταξύ των οποίων Feta και Elia kalamatas. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico/eu-mexico-agreement/factsheet-eu-mexico-modernised-global-agreement-agreement-european-farmers_en.

Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και την Ενδιάμεση Εμπορική Συμφωνία στις 17 Ιανουαρίου 2026, ενώ η iTA εφαρμόζεται προσωρινά από την 1η Μαΐου 2026. Επομένως, οι εμπορικές και επενδυτικές ροές του 2025 αποτελούν προ της εφαρμογής βάση αναφοράς και όχι αποτέλεσμα της νέας συμφωνίας.[120]

Το 2025 οι εξαγωγές της ΕΕ προς τις τέσσερις χώρες της Mercosur ανήλθαν σε 53,3 δισ. ευρώ και οι εξαγωγές της Mercosur προς την ΕΕ σε 56,1 δισ. ευρώ, με μικρό πλεόνασμα υπέρ της Mercosur. Η ΕΕ εξάγει κυρίως χημικά και φαρμακευτικά προϊόντα, μηχανήματα και εξοπλισμό μεταφορών, ενώ εισάγει σε μεγαλύτερο βαθμό αγροτικά και ορυκτά προϊόντα. Η ΕΕ αποτελεί επίσης τον μεγαλύτερο ξένο επενδυτή στην περιοχή, με απόθεμα περίπου 390 δισ. ευρώ το 2023. Οι υπηρεσίες έχουν ιδιαίτερη σημασία. Σύμφωνα με το ειδικό θεματικό δελτίο της Επιτροπής, το διμερές εμπόριο υπηρεσιών ανήλθε σε 41,5 δισ. ευρώ το 2023, με εξαγωγές της ΕΕ 28,6 δισ. ευρώ, εισαγωγές 12,9 δισ. ευρώ και πλεόνασμα 15,7 δισ. ευρώ. Η νέα συμφωνία διευρύνει την πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές, τηλεπικοινωνιακές, ταχυδρομικές, μεταφορικές και άλλες υπηρεσίες.[121]

Η ελληνική διάσταση είναι εδώ ιδιαίτερα σαφής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά το συνολικό εμπόριο Ελλάδας–Mercosur σε 2,6 δισ. ευρώ, με βάση το εμπόριο αγαθών του 2024 και υπηρεσιών του 2023. Οι ελληνικές εξαγωγές υπηρεσιών προς τη Mercosur ανέρχονταν σε 1,6 δισ. ευρώ ετησίως, εκ των οποίων περίπου 1,5 δισ. ευρώ αφορούσαν μεταφορές το 2023. Η δομή αυτή αναδεικνύει τη ναυτιλία και τις μεταφορές ως τον σημαντικότερο άμεσο ελληνικό δίαυλο οικονομικού οφέλους από το άνοιγμα της αγοράς υπηρεσιών.[122]

---

[120]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Mercosur” και “EU-Mercosur agreement”: EMPA και iTA υπογράφηκαν στις 17.1.2026 και η iTA εφαρμόζεται προσωρινά από 1.5.2026. Για το 2025: εξαγωγές ΕΕ €53,3 δισ. και Mercosur €56,1 δισ.· απόθεμα ΑΞΕ της ΕΕ στη Mercosur περίπου €390 δισ. το 2023. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur_en και https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur/eu-mercosur-agreement_en.

[121]European Commission, “EU-Mercosur Partnership Agreement - Trade in services”: εμπόριο υπηρεσιών 2023 €41,5 δισ., εξαγωγές ΕΕ €28,6 δισ., εισαγωγές €12,9 δισ. και πλεόνασμα €15,7 δισ. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur/eu-mercosur-agreement/factsheet-eu-mercosur-partnership-agreement-trade-services_en.

[122]European Commission, “EU-Mercosur Partnership Agreement: Greece”: συνολικό εμπόριο Ελλάδας–Mercosur €2,6 δισ. (αγαθά 2024 και υπηρεσίες 2023), ελληνικές εξαγωγές υπηρεσιών €1,6 δισ. το 2023, εκ των οποίων μεταφορές €1,5 δισ., αγροδιατροφικές εξαγωγές €34,3 εκατ. το 2024 και προστασία 21 ελληνικών γεωγραφικών ενδείξεων. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur/eu-mercosur-agreement/factsheet-eu-mercosur-partnership-agreement-greece_en.

Στα αγαθά, η Επιτροπή καταγράφει ελληνικές εξαγωγές του 2024 σε βρώσιμα φρούτα και ξηρούς καρπούς, ορυκτά καύσιμα και έλαια, μηχανήματα και ηλεκτρικό εξοπλισμό, χημικά και φαρμακευτικά προϊόντα, καθώς και προϊόντα σιδήρου και χάλυβα. Οι ελληνικές αγροδιατροφικές εξαγωγές προς τη Mercosur ανήλθαν σε 34,3 εκατ. ευρώ. Επιπλέον, η συμφωνία προστατεύει 21 ελληνικές γεωγραφικές ενδείξεις, μεταξύ των οποίων η Ελιά Καλαμάτας, το ελαιόλαδο Καλαμάτα, η Φέτα, ο Κρόκος Κοζάνης, η Μαστίχα Χίου, η Νεμέα, η Σαντορίνη, το Ούζο και το Τσίπουρο.

Οι ευκαιρίες συνοδεύονται από κινδύνους για ευαίσθητους αγροτικούς κλάδους, ιδίως λόγω του ανταγωνισμού σε κρέας, πουλερικά, ζάχαρη και άλλα προϊόντα. Η συμφωνία προβλέπει δασμολογικές ποσοστώσεις και μηχανισμούς διασφάλισης. Για την Ελλάδα, συνεπώς, το ισοζύγιο ευκαιριών και προκλήσεων είναι κλαδικά διαφοροποιημένο: σαφέστερο πλεονέκτημα εμφανίζεται στις μεταφορές, στις υπηρεσίες, στα επώνυμα αγροδιατροφικά προϊόντα και σε επιλεγμένες βιομηχανικές εξαγωγές, ενώ απαιτείται παρακολούθηση της έκθεσης της πρωτογενούς παραγωγής στον αυξημένο ανταγωνισμό.

7.8. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Κεντρικής Αμερικής (έως το 2025)

Η Συμφωνία Σύνδεσης ΕΕ–Κεντρικής Αμερικής έχει τρεις πυλώνες, πολιτικό διάλογο, συνεργασία και εμπόριο, και εφαρμόζεται προσωρινά συνολικά από την 1η Μαΐου 2024, μετά την ολοκλήρωση των κυρώσεων από τα κράτη μέλη, ενώ ο εμπορικός πυλώνας εφαρμοζόταν ήδη από το 2013. Το 2025 το εμπόριο αγαθών ανήλθε σε 19,55 δισ. ευρώ και η ΕΕ κατέγραψε έλλειμμα 1,25 δισ. ευρώ. Το εμπόριο υπηρεσιών ήταν 11,16 δισ. ευρώ το 2023.[123]

Η εμπορική σχέση παραμένει συμπληρωματική: η ΕΕ εξάγει κυρίως μηχανήματα, χημικά, φαρμακευτικά και άλλα βιομηχανικά προϊόντα, ενώ εισάγει αγροτικά προϊόντα και, σε ορισμένες χώρες, ιατροτεχνολογικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι τα στοιχεία για ορισμένες ροές επηρεάζονται από τον ρόλο του Παναμά ως διαμετακομιστικού και ελεύθερου εμπορικού κόμβου, στοιχείο που απαιτεί προσοχή στην ερμηνεία των στατιστικών.

Για την Ελλάδα, οι διαθέσιμες πηγές δεν παρέχουν επαρκή πρόσφατη διμερή σειρά ώστε να εξαχθεί ασφαλές ποσοτικό συμπέρασμα. Οι πιο συναφείς δυνητικές ευκαιρίες εντοπίζονται σε

[123] European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with Central America”: συνολική προσωρινή εφαρμογή της Συμφωνίας Σύνδεσης από 1.5.2024, εμπορικός πυλώνας από το 2013, εμπόριο αγαθών 2025 €19,55 δισ. και έλλειμμα ΕΕ €1,25 δισ., εμπόριο υπηρεσιών 2023 €11,16 δισ. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-america_en.

φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, επιλεγμένα τρόφιμα και ποτά, επαγγελματικές υπηρεσίες, τουρισμό, ναυτιλία και logistics. Η μεγάλη γεωγραφική απόσταση και το μέγεθος των επιμέρους αγορών αυξάνουν το σχετικό κόστος εισόδου για ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

7.9. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Νέας Ζηλανδίας (έως το 2025)

Η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ–Νέας Ζηλανδίας τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 2024. Το 2025 το διμερές εμπόριο αγαθών ανήλθε σε 8,4 δισ. ευρώ, με πλεόνασμα 1,6 δισ. ευρώ υπέρ της ΕΕ. Το εμπόριο υπηρεσιών ήταν 6,3 δισ. ευρώ το 2024, με πλεόνασμα 2,1 δισ. ευρώ υπέρ της ΕΕ. Τα αποθέματα ΑΞΕ της ΕΕ στη Νέα Ζηλανδία ανέρχονταν σε 9,9 δισ. ευρώ και της Νέας Ζηλανδίας στην ΕΕ σε 1,7 δισ. ευρώ.[124] Η συμφωνία κατάργησε από την πρώτη ημέρα εφαρμογής όλους τους δασμούς στα προϊόντα που εξάγονται από την ΕΕ προς τη Νέα Ζηλανδία. Η άμεση αυτή δασμολογική ελευθέρωση αποτελεί σαφή μηχανισμό μέσω του οποίου μπορεί να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών εξαγωγών, χωρίς όμως να επιτρέπεται ήδη, λόγω της σύντομης περιόδου εφαρμογής, πλήρης μακροχρόνια αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.[125]

Για την Ελλάδα, οι ευκαιρίες εντοπίζονται κυρίως σε ελαιόλαδο, ελιές, οίνους, τυροκομικά και άλλα επώνυμα αγροδιατροφικά προϊόντα, καθώς και σε φαρμακευτικά, χημικά, επαγγελματικές, ψηφιακές και μεταφορικές υπηρεσίες. Η προστασία ευρωπαϊκών γεωγραφικών ενδείξεων ενισχύει την εμπορική διαφοροποίηση των ελληνικών προϊόντων. Από την άλλη πλευρά, η Νέα Ζηλανδία είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστική σε κρέας και γαλακτοκομικά, γεγονός που δικαιολογεί τη διατήρηση ποσοστώσεων και μεταβατικών ρυθμίσεων για ευαίσθητους ευρωπαϊκούς κλάδους.

7.10. Εμπορικές και Επενδυτικές Σχέσεις ΕΕ – Βιετνάμ (έως το 2025)

Η EVFTA τέθηκε σε ισχύ την 1η Αυγούστου 2020. Το 2025 το συνολικό εμπόριο αγαθών ΕΕ–Βιετνάμ ανήλθε σε 76 δισ. ευρώ και η ΕΕ κατέγραψε έλλειμμα 51,7 δισ. ευρώ. Η σύνθεση του

[124]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “EU trade relations with New Zealand”: FTA σε ισχύ από 1.5.2024, εμπόριο αγαθών 2025 €8,4 δισ., υπηρεσίες 2024 €6,3 δισ., αποθέματα ΑΞΕ 2024. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand_en.

[125]European Commission, “EU-New Zealand Trade Agreement - Market Access”: μηδενισμός από την πρώτη ημέρα όλων των δασμών στα προϊόντα που εξάγονται από την ΕΕ προς τη Νέα Ζηλανδία. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand/eu-new-zealand-agreement/factsheet-eu-new-zealand-trade-agreement-market-access_en.

εμπορίου είναι έντονα ασύμμετρη: οι εισαγωγές της ΕΕ αφορούν κυρίως μηχανήματα και συσκευές, υποδήματα, είδη ένδυσης και κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, ενώ οι ευρωπαϊκές εξαγωγές επικεντρώνονται σε μηχανήματα, χημικά και εξοπλισμό μεταφορών.[126]

Στις υπηρεσίες, το διμερές εμπόριο ανήλθε σε περίπου 9 δισ. ευρώ το 2024, με πλεόνασμα 1,6 δισ. ευρώ υπέρ της ΕΕ. Το απόθεμα ΑΞΕ της ΕΕ στο Βιετνάμ διαμορφώθηκε σε 13,1 δισ. ευρώ το 2024. Η αύξηση των εμπορικών ροών μετά το 2020 είναι σημαντική, αλλά πρέπει να αξιολογείται παράλληλα με την ταχεία ενσωμάτωση του Βιετνάμ στις παγκόσμιες αλυσίδες παραγωγής και τη μετατόπιση παραγωγικών δραστηριοτήτων προς τη Νοτιοανατολική Ασία.

Για την Ελλάδα, η αγορά του Βιετνάμ δημιουργεί δυνητικές ευκαιρίες για προϊόντα υψηλής ποιότητας και διαφοροποίησης, φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, τρόφιμα και ποτά, καθώς και για ναυτιλιακές, μεταφορικές και επαγγελματικές υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, το μεγάλο εμπορικό πλεόνασμα του Βιετνάμ έναντι της ΕΕ και η ανταγωνιστικότητά του σε βιομηχανικά και καταναλωτικά προϊόντα υποδηλώνουν ότι η συμφωνία δεν λειτουργεί μονοσήμαντα υπέρ των ευρωπαϊκών παραγωγών.

7.11. Επίδραση της Συμφωνίας Εμπορίου στις συναλλαγές ΕΕ – χωρών των Άνδεων

Η εμπορική συμφωνία της ΕΕ με την Κολομβία και το Περού εφαρμόζεται προσωρινά από το 2013, ενώ ο Ισημερινός προσχώρησε το 2017. Το 2025 το συνολικό εμπόριο της ΕΕ με τις τρεις χώρες ανήλθε σε 32,9 δισ. ευρώ. Οι εξαγωγές των χωρών των Άνδεων προς την ΕΕ ήταν 18,6 δισ. ευρώ και οι εισαγωγές τους από την ΕΕ 14,3 δισ. ευρώ. Οι χώρες των Άνδεων εξάγουν προς την ΕΕ κυρίως αγροτικά προϊόντα, ορυκτά και αλιευτικά προϊόντα, ενώ οι εξαγωγές της ΕΕ είναι κατά 89,5% μεταποιημένα αγαθά, με ιδιαίτερο βάρος στα μηχανήματα και τον εξοπλισμό μεταφορών και στα χημικά προϊόντα.[127] Η αύξηση του εμπορίου από την πρώτη περίοδο εφαρμογής της συμφωνίας είναι συμβατή με τη βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές, αλλά δεν θα πρέπει να

[126] European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, "EU trade relations with Viet Nam": EVFTA σε ισχύ από 1.8.2020, εμπόριο αγαθών 2025 €76 δισ. με έλλειμμα ΕΕ €51,7 δισ., εμπόριο υπηρεσιών 2024 €9 δισ. και απόθεμα ΑΞΕ της ΕΕ στο Βιετνάμ €13,1 δισ. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/viet-nam_en.

[127] European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, "EU trade relations with Andean Community": συνολικό εμπόριο 2025 €32,9 δισ., εξαγωγές χωρών Άνδεων προς ΕΕ €18,6 δισ., εισαγωγές από ΕΕ €14,3 δισ. και σύνθεση συναλλαγών. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/andean-community_en.

παρουσιάζεται ως αποκλειστικά προκαλούμενη από τη συμφωνία. Η πορεία των τιμών καφέ, κακάο, μετάλλων και πετρελαίου, οι εθνικές οικονομικές εξελίξεις και οι μεταβολές στις διεθνείς αλυσίδες αξίας επηρεάζουν ουσιωδώς τα συνολικά μεγέθη.

Για την Ελλάδα, οι άμεσες δυνατότητες αφορούν επιλεγμένα φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, μηχανήματα και βιομηχανικά υλικά, επώνυμα αγροδιατροφικά προϊόντα, καθώς και ναυτιλιακές, μεταφορικές και επαγγελματικές υπηρεσίες. Από την πλευρά των εισαγωγών, οι χώρες των Άνδεων αποτελούν πηγές τροφίμων, αλιευτικών προϊόντων και πρώτων υλών, γεγονός που μπορεί να ενισχύσει τη διαφοροποίηση προμηθειών αλλά και να αυξήσει τον ανταγωνισμό σε επιμέρους αγροτικές αγορές.

Σε συνολικό επίπεδο, η εικόνα των συμφωνιών νέας γενιάς για την Ελλάδα είναι κλαδικά διαφοροποιημένη. Οι πλέον σαφείς ευκαιρίες συγκεντρώνονται σε επώνυμα αγροδιατροφικά προϊόντα και γεωγραφικές ενδείξεις, στη ναυτιλία και στις μεταφορές, στα φαρμακευτικά και χημικά προϊόντα, σε επιλεγμένα βιομηχανικά αγαθά και στις επαγγελματικές και ψηφιακές υπηρεσίες. Οι βασικές προκλήσεις συνδέονται με την αυξημένη ανταγωνιστική πίεση σε ευαίσθητους αγροτικούς κλάδους, το κόστος συμμόρφωσης, τη μεγάλη γεωγραφική απόσταση ορισμένων αγορών και τη δυσκολία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να αξιοποιήσουν πλήρως τις προτιμήσεις. Συνεπώς, η αξιοποίηση των συμφωνιών από την ελληνική οικονομία εξαρτάται όχι μόνο από το νομικό άνοιγμα των αγορών αλλά και από την εξαγωγική ικανότητα, την πιστοποίηση, την προώθηση επώνυμων προϊόντων, την πρόσβαση σε πληροφορίες και χρηματοδότηση και τη συστηματική υποστήριξη των επιχειρήσεων στις αγορές-στόχους.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη ανέδειξε ότι οι σφαιρικές οικονομικές συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτες χώρες μετά το 2010 δεν αποτελούν απλώς συμβατικά μέσα μείωσης δασμών, αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύστημα εξωτερικής οικονομικής διακυβέρνησης. Η δυνατότητα της Ένωσης να ενεργεί διεθνώς στηρίζεται στη νομική της προσωπικότητα, στην κατανομή αρμοδιοτήτων που προβλέπουν οι Συνθήκες και, ειδικότερα, στην Κοινή Εμπορική Πολιτική.

Η αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ στον πυρήνα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής της επιτρέπει να διαπραγματεύεται και να συνάπτει συμφωνίες με ενιαία εξωτερική εκπροσώπηση, ενώ η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει συμβάλει καθοριστικά στην

οριοθέτηση των πεδίων αποκλειστικής και συντρέχουσας αρμοδιότητας, ιδίως όσον αφορά τις επενδύσεις και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Η εξέλιξη αυτή έχει μεταβάλει ουσιαστικά το περιεχόμενο των διεθνών εμπορικών συμφωνιών της Ένωσης. Οι συμφωνίες νέας γενιάς υπερβαίνουν την παραδοσιακή δασμολογική ελευθέρωση και ρυθμίζουν την πρόσβαση στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, την εγκατάσταση και προστασία των επενδύσεων, τις δημόσιες συμβάσεις, τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας και τις γεωγραφικές ενδείξεις, τον ανταγωνισμό και τις επιδοτήσεις, τη ρυθμιστική συνεργασία, τις τελωνειακές διαδικασίες, καθώς και ζητήματα εργασιακής και περιβαλλοντικής προστασίας. Με τον τρόπο αυτό, η εμπορική πολιτική λειτουργεί ταυτόχρονα ως μέσο οικονομικού ανοίγματος και ως δίαυλος εξωτερίκευσης ευρωπαϊκών κανόνων και προτύπων. Η κανονιστική διάσταση των συμφωνιών είναι επομένως εξίσου σημαντική με τη στενά εμπορική τους λειτουργία.

Η συγκριτική εξέταση των επιμέρους συμφωνιών κατέδειξε, επίσης, ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο και απολύτως ομοιόμορφο πρότυπο. Η CETA, οι συμφωνίες με τη Σιγκαπούρη και το Βιετνάμ, η συμφωνία οικονομικής εταιρικής σχέσης με την Ιαπωνία, η συμφωνία με τη Νότια Κορέα, η συμφωνία με τη Νέα Ζηλανδία και οι αναβαθμισμένες σχέσεις με χώρες και περιφέρειες της Λατινικής Αμερικής διαφοροποιούνται ως προς το εύρος των δεσμεύσεων, τον βαθμό ελευθέρωσης, το θεσμικό μοντέλο και το καθεστώς εφαρμογής τους. Η διαφοροποίηση αυτή αντανακλά τόσο τις ιδιαιτερότητες κάθε εμπορικού εταίρου όσο και τη σταδιακή εξέλιξη της ίδιας της ενωσιακής εμπορικής και επενδυτικής πολιτικής. Ιδίως στον τομέα της προστασίας των επενδύσεων, η μετάβαση από το παραδοσιακό ISDS προς πιο θεσμοποιημένες μορφές δικαστικής επίλυσης διαφορών αποτυπώνει την προσπάθεια της ΕΕ να εξισορροπήσει την προστασία των επενδυτών με το δικαίωμα των κρατών να ρυθμίζουν για θεμιτούς σκοπούς δημόσιου συμφέροντος.

Ως προς τις οικονομικές επιπτώσεις, τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι σε αρκετές από τις εξεταζόμενες περιπτώσεις οι εμπορικές ροές αγαθών και υπηρεσιών διαμορφώθηκαν, μετά την έναρξη εφαρμογής των συμφωνιών, σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την προγενέστερη περίοδο. Αντίστοιχα, σε πολλές από τις διμερείς σχέσεις διατηρούνται ή ενισχύονται σημαντικά αποθέματα άμεσων ξένων επενδύσεων. Ωστόσο, η μελέτη δεν αντιμετωπίζει την απλή χρονική σύγκριση πριν και μετά τη συμφωνία ως επαρκή απόδειξη αιτιώδους επίδρασης. Η εξέλιξη του εμπορίου και των επενδύσεων επηρεάζεται παράλληλα από τη διεθνή οικονομική συγκυρία, τις μεταβολές των τιμών και των συναλλαγματικών ισοτιμιών, την πανδημία, τις γεωπολιτικές

κρίσεις, τις ανακατατάξεις στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας και τις επιμέρους εθνικές πολιτικές. Συνεπώς, η ασφαλέστερη διαπίστωση είναι ότι οι συμφωνίες μειώνουν συγκεκριμένα θεσμικά και κανονιστικά εμπόδια, δημιουργούν προβλεψιμότερο πλαίσιο συναλλαγών και διευρύνουν τις δυνητικές ευκαιρίες πρόσβασης στις αγορές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι κάθε μεταγενέστερη αύξηση του εμπορίου ή των επενδύσεων μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά σε αυτές.

Η συγκριτική εικόνα των επιμέρους συμφωνιών επιβεβαιώνει, παράλληλα, ότι οι οικονομικές τους επιπτώσεις διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με τον εμπορικό εταίρο, τη χρονική διάρκεια εφαρμογής και τη διάρθρωση των διμερών οικονομικών σχέσεων. Σε συμφωνίες με μεγαλύτερο χρονικό βάθος εφαρμογής, όπως εκείνες με τον Καναδά, τη Νότια Κορέα και την Ιαπωνία, είναι ήδη δυνατόν να παρατηρηθούν ουσιαστικές μεταβολές στον όγκο και στη σύνθεση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και σημαντικές επενδυτικές διασυνδέσεις. Αντιθέτως, στις νεότερες συμφωνίες ή στα πρόσφατα εκσυγχρονισμένα πλαίσια, όπως με τη Νέα Ζηλανδία, τη Χιλή, το Μεξικό και τη Mercosur, ο περιορισμένος χρόνος εφαρμογής ή, κατά περίπτωση, η πρόσφατη έναρξη ή η μη ολοκλήρωση της εφαρμογής, δεν επιτρέπει ακόμη ασφαλή μακροχρόνια αποτίμηση. Η διαφοροποίηση αυτή επιβεβαιώνει ότι η αξιολόγηση των συμφωνιών πρέπει να πραγματοποιείται ανά περίπτωση και να στηρίζεται όχι μόνο στη μεταβολή των συνολικών εμπορικών μεγεθών αλλά και στη χρήση των προτιμήσεων, στη σύνθεση των συναλλαγών, στις υπηρεσίες, στις επενδύσεις και στις κλαδικές επιπτώσεις.

Για την Ελλάδα, η εικόνα που προκύπτει είναι σαφώς πιο σύνθετη από μια γενική διάκριση μεταξύ «ωφελειών» και «κόστους». Οι συμφωνίες δημιουργούν ένα σύνολο ευκαιριών, η αξιοποίηση των οποίων εξαρτάται από τη διάρθρωση της ελληνικής παραγωγής, το μέγεθος και την εξωστρέφεια των επιχειρήσεων, την ικανότητα συμμόρφωσης με τεχνικά και ποιοτικά πρότυπα και τη δυνατότητα συστηματικής παρουσίας σε μακρινές αγορές. Οι πλέον άμεσες δυνατότητες εμφανίζονται στα επώνυμα αγροδιατροφικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, ιδίως ελαιόλαδο, επιτραπέζιες ελιές, οίνους, τυροκομικά προϊόντα και λοιπά προϊόντα που συνδέονται με γεωγραφική προέλευση, σε επιλεγμένες κατηγορίες φαρμακευτικών και χημικών προϊόντων, καθώς και σε εξειδικευμένα μεταποιητικά αγαθά. Η προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων έχει ιδιαίτερη σημασία για μια οικονομία όπως η ελληνική, στην οποία σημαντικό μέρος του εξαγωγικού πλεονεκτήματος στηρίζεται στην ποιότητα, την προέλευση και τη διαφοροποίηση του προϊόντος και όχι στη μαζική παραγωγή χαμηλού κόστους.

Εξίσου ουσιαστική είναι η διάσταση των υπηρεσιών. Η ελληνική ναυτιλία, οι μεταφορές και τα logistics, ο τουρισμός, οι επαγγελματικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και οι ψηφιακές και τεχνολογικές δραστηριότητες μπορούν να επωφεληθούν από ένα περιβάλλον μεγαλύτερης κανονιστικής διαφάνειας και πρόσβασης. Η σημασία αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στις σχέσεις με αγορές όπως η Σιγκαπούρη, η Ιαπωνία, ο Καναδάς και η Νότια Κορέα, όπου το εμπόριο υπηρεσιών και οι διεθνείς αλυσίδες αξίας έχουν μεγάλη βαρύτητα. Παράλληλα, το άνοιγμα των αγορών δημοσίων συμβάσεων δημιουργεί δυνητικές δυνατότητες για ελληνικές επιχειρήσεις με εξειδικευμένη τεχνογνωσία, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν την οργανωτική και χρηματοοικονομική ικανότητα να συμμετέχουν σε σύνθετες διεθνείς διαδικασίες.

Η μελέτη ανέδειξε, όμως, και σαφείς προκλήσεις. Η αυξημένη πρόσβαση τρίτων χωρών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά εντείνει τον ανταγωνισμό σε κλάδους στους οποίους η ελληνική παραγωγή είναι περισσότερο ευάλωτη. Οι πιέσεις είναι πιθανότερο να εμφανιστούν σε επιμέρους τμήματα της πρωτογενούς παραγωγής και της μεταποίησης, αλλά και σε αγορές όπου επιχειρήσεις τρίτων χωρών διαθέτουν ισχυρά πλεονεκτήματα κλίμακας, τεχνολογίας ή κόστους. Επιπλέον, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν αναλογικά υψηλότερο κόστος ενημέρωσης, πιστοποίησης, συμμόρφωσης με κανόνες καταγωγής και τεχνικά πρότυπα, καθώς και μεγαλύτερες δυσκολίες ανάπτυξης δικτύων διανομής. Επομένως, η ύπαρξη μιας ευνοϊκής εμπορικής συμφωνίας δεν συνεπάγεται αυτομάτως και αξιοποίησή της από την ελληνική επιχειρηματικότητα.

Με βάση τα παραπάνω, η τοποθέτηση της Ελλάδας στο πλαίσιο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής πρέπει να είναι περισσότερο ενεργητική και στοχευμένη. Πρώτον, είναι αναγκαία η συστηματική χαρτογράφηση των προϊόντων και υπηρεσιών στα οποία η χώρα διαθέτει πραγματικό ή δυνητικό συγκριτικό πλεονέκτημα ανά συμφωνία και αγορά. Δεύτερον, χρειάζεται μεγαλύτερη υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ως προς τους κανόνες καταγωγής, τις τεχνικές απαιτήσεις, τις διαδικασίες πιστοποίησης, τις δημόσιες συμβάσεις και τα διαθέσιμα εργαλεία πρόσβασης στις αγορές. Τρίτον, η προστασία και διεθνής αναγνωρισιμότητα των ελληνικών γεωγραφικών ενδείξεων πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κεντρικό εξαγωγικό πλεονέκτημα. Τέταρτον, η προσέλκυση επενδύσεων από τους εταίρους των συμφωνιών είναι σκόπιμο να συνδέεται με τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας, την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, τις υποδομές, την εφοδιαστική αλυσίδα και τη μεταφορά τεχνογνωσίας. Τέλος, η Ελλάδα έχει συμφέρον να συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση των ενωσιακών θέσεων, ώστε οι ιδιαίτερες επιθετικές και αμυντικές προτεραιότητες της ελληνικής οικονομίας να αποτυπώνονται έγκαιρα στη

διαπραγματευτική ατζέντα της Ένωσης. Υπό την έννοια αυτή, η αποτελεσματική ελληνική συμμετοχή στην Κοινή Εμπορική Πολιτική δεν πρέπει να περιορίζεται στην εκ των υστέρων αξιοποίηση των συμφωνιών που συνάπτει η Ένωση. Προϋποθέτει έγκαιρη διαμόρφωση εθνικών προτεραιοτήτων πριν και κατά τη διάρκεια των ενωσιακών διαπραγματεύσεων, ώστε οι ελληνικοί εξαγωγικοί κλάδοι, οι γεωγραφικές ενδείξεις, οι υπηρεσίες στις οποίες η χώρα διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα και οι ευαίσθητοι παραγωγικοί τομείς να λαμβάνονται συστηματικά υπόψη στη διαμόρφωση της κοινής ευρωπαϊκής θέσης.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στο σημερινό γεωοικονομικό περιβάλλον. Η εμπορική πολιτική της Ένωσης συνδέεται πλέον ρητά με την οικονομική ασφάλεια: η ίδια η Γενική Διεύθυνση Εμπορίου και Οικονομικής Ασφάλειας της Επιτροπής ορίζει ως αποστολή της την προώθηση ανοικτού και βασισμένου σε κανόνες εμπορίου, αλλά ταυτόχρονα και τη μείωση οικονομικών εξαρτήσεων και του κινδύνου διαταραχής των παγκόσμιων αλυσίδων εφοδιασμού. Η εξέλιξη αυτή δεν αναιρεί τον προσανατολισμό της ΕΕ προς την οικονομική εξωστρέφεια. Αντιθέτως, σηματοδοτεί μια προσπάθεια σύνδεσης της ανοικτής οικονομίας με μεγαλύτερη ανθεκτικότητα, διαφοροποίηση εταίρων και καλύτερη διαχείριση στρατηγικών εξαρτήσεων.[128]

Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να ερμηνευθεί και η έννοια της στρατηγικής αυτονομίας. Στις πιο πρόσφατες κατευθύνσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας συνδέεται άμεσα με τη στρατηγική αυτονομία, την ανθεκτικότητα, την οικονομική ασφάλεια, την καινοτομία και τη μείωση εξαρτήσεων. Παράλληλα, το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων σε σύνθεση Εμπορίου τόνισε το 2026 ότι η διαφοροποίηση πηγών εφοδιασμού και διαδρομών, η αποφυγή νέων μακροχρόνιων εξαρτήσεων και η επέκταση του δικτύου προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών αποτελούν κρίσιμα εργαλεία για την ανθεκτικότητα και την ανταγωνιστικότητα της Ένωσης. Υπό αυτή την έννοια, η στρατηγική αυτονομία δεν ταυτίζεται με απομόνωση ή οικονομική αυτάρκεια. Συνδέεται περισσότερο με την ικανότητα της ΕΕ να παραμένει ανοικτή στο διεθνές εμπόριο, αλλά να διαθέτει επαρκή εργαλεία διαφοροποίησης, προστασίας και

[128]European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security, “Trade and Economic Security”.

αντίδρασης όταν οι οικονομικές αλληλεξαρτήσεις μετατρέπονται σε πηγή στρατηγικού κινδύνου.[129, 130]

Οι σφαιρικές οικονομικές συμφωνίες αποτελούν, συνεπώς, βασικό μέρος αυτής της προσέγγισης. Μέσω αυτών η Ένωση επιδιώκει ταυτόχρονα να διευρύνει τις αγορές για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, να διαφοροποιήσει τις πηγές εφοδιασμού, να εξασφαλίσει πρόσβαση σε κρίσιμες πρώτες ύλες και τεχνολογίες, να ενισχύσει την ανθεκτικότητα των αλυσίδων αξίας και να προωθήσει ευρωπαϊκά πρότυπα για τη βιωσιμότητα, την εργασία, τη διαφάνεια και τη ρυθμιστική διακυβέρνηση. Οι τρέχουσες προτεραιότητες της Επιτροπής για την εξωτερική οικονομική πολιτική κινούνται στην ίδια κατεύθυνση, συνδέοντας την οικονομική ασφάλεια με τη διεύρυνση δίκαιων εμπορικών και επενδυτικών σχέσεων, τις εταιρικές σχέσεις για κρίσιμες πρώτες ύλες, την ενίσχυση του βασισμένου σε κανόνες εμπορίου και την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των συμφωνιών.[131]

Για την Ελλάδα, η στρατηγική αυτή δημιουργεί μια διπλή πρόκληση. Από τη μία πλευρά, η συμμετοχή στην ενιαία ευρωπαϊκή εμπορική πολιτική προσφέρει πρόσβαση σε αγορές και θεσμική προστασία που θα ήταν δύσκολο να εξασφαλιστούν σε αμιγώς εθνικό επίπεδο. Από την άλλη, η πραγματική απόδοση των συμφωνιών εξαρτάται από την ικανότητα της χώρας να μετατρέπει τις ευρωπαϊκές εμπορικές παραχωρήσεις σε εξαγωγές, επενδύσεις, τεχνολογική αναβάθμιση και νέες επιχειρηματικές συνεργασίες. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, η ναυτιλία, οι λιμένες και οι υποδομές διαμετακόμισης, η αγροδιατροφική παραγωγή υψηλής ποιότητας, ο τουρισμός, η ενέργεια και οι αναδυόμενες ψηφιακές δραστηριότητες μπορούν να αποτελέσουν συμπληρωματικά στοιχεία μιας πιο συνεκτικής εθνικής στρατηγικής αξιοποίησης των συμφωνιών.

Συνολικά, η εξέλιξη των διεθνών οικονομικών συμφωνιών μετά το 2010 καταδεικνύει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει ένα ιδιαίτερα σύνθετο σύστημα εξωτερικής οικονομικής δράσης, στο οποίο η εμπορική ισχύς της ενιαίας αγοράς συνδυάζεται με νομικές αρμοδιότητες, κανονιστική επιρροή, επενδυτικές σχέσεις και θεσμικούς μηχανισμούς διεθνούς συνεργασίας. Οι συμφωνίες νέας γενιάς αποτελούν κεντρικό στοιχείο του συστήματος αυτού, καθώς επιτρέπουν στην Ένωση να διευρύνει τις οικονομικές της σχέσεις και ταυτόχρονα να συμμετέχει ενεργά στη

[129]Council of the European Union, Foreign Affairs Council (Trade), 22.5.2026, ενότητες "Economic security and the impact of the Middle East conflict on trade" και "Ongoing trade negotiations".

[130]European Council, "European Council conclusions on competitiveness and global economic challenges", 19.6.2026, σημεία 36–37.

[131]European Commission, "A global Europe", Priorities 2024–2029, ενότητα "A new economic foreign policy".

διαμόρφωση των κανόνων που διέπουν το διεθνές εμπόριο. Σε ένα περισσότερο ανταγωνιστικό και πολυπολικό διεθνές περιβάλλον, η μελλοντική αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής πολιτικής θα κριθεί από την ικανότητά της να συνδυάζει την οικονομική ανοικτότητα με την ανταγωνιστικότητα, τη βιωσιμότητα, την ανθεκτικότητα και την οικονομική ασφάλεια, χωρίς να υπονομεύει την προσήλωσή της σε ένα βασισμένο σε κανόνες διεθνές σύστημα. Για την Ελλάδα, η συμμετοχή στην πολιτική αυτή δημιουργεί σημαντικές δυνατότητες αλλά και απαιτήσεις προσαρμογής. Η πρόκληση δεν είναι απλώς να συμμετέχει η χώρα στα οφέλη που δημιουργεί η ευρωπαϊκή εμπορική ισχύς, αλλά να διαμορφώνει ενεργά τις προτεραιότητές της, να αξιοποιεί συστηματικά τις συμφωνίες στις αγορές όπου διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα και να μετατρέπει το θεσμικό άνοιγμα των αγορών σε εξαγωγές, ποιοτικές επενδύσεις, τεχνολογική αναβάθμιση και βιώσιμη ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δίκαιο και διεθνείς συμφωνίες

Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 13–45.

Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 47–200.

Απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22.12.1994, σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ως προς τα θέματα της αρμοδιότητάς της, των συμφωνιών που προέκυψαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986–1994), ΕΕ L 336 της 23.12.1994, σ. 1 επ.

Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) between Canada, of the one part, and the European Union and its Member States, of the other part, OJ L 11, 14.1.2017.

Agreement between the European Union and Japan for an Economic Partnership, OJ L 330, 27.12.2018.

Free Trade Agreement between the European Union and the Republic of Singapore, OJ L 294, 14.11.2019.

Free Trade Agreement between the European Union and New Zealand, OJ L, 2024/866, 25.3.2024.

Interim Agreement on Trade between the European Union and the Republic of Chile, OJ L, 2024/2953, 20.12.2024.

Agreement on Government Procurement (GPA), World Trade Organization, revised text in force since 6.4.2014.

Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ, απόφαση της 31.3.1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, 22/70, AETR, EU:C:1971:32.

ΔΕΕ, απόφαση της 14.7.1976, συνεκδ. υποθ. 3, 4 και 6/76, Kramer, EU:C:1976:114.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 1/76 της 26.4.1977, EU:C:1977:63.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 2/91 της 19.3.1993, EU:C:1993:106.

ΔΕΕ, απόφαση της 5.11.2002, Επιτροπή κατά Δανίας, C-467/98, EU:C:2002:625.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 1/03 της 7.2.2006, EU:C:2006:81.

ΔΕΕ, απόφαση της 4.9.2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, C-114/12, EU:C:2014:2151.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 1/13 της 14.10.2014, EU:C:2014:2303.

ΔΕΕ, απόφαση της 26.11.2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399.

ΔΕΕ, απόφαση της 10.11.2016, SECIL, C-464/14, EU:C:2016:896.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 3/15 της 14.2.2017, EU:C:2017:114.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 2/15 της 16.5.2017, Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ–Σιγκαπούρης, EU:C:2017:376.

ΔΕΕ, Γνωμοδότηση 1/17 της 30.4.2019, CETA, EU:C:2019:341.

Διαδικτυακές πηγές

Council of the European Union. (2026). Foreign Affairs Council (Trade), 22 May 2026 – Main results: Economic security and ongoing trade negotiations. https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2026/05/22/.

Council of the European Union. (2026). EU–Mercosur agreements explained. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-mercosur-agreements-explained/.

Council of the European Union. (2026). EU–Mexico: Council gives final approval to modernised trade agreement, 14.7.2026. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/07/14/eu-mexico-council-gives-final-approval-to-modernised-trade-agreement/.

Council of the European Union. Treaty Database. Agreement establishing an Association between the European Union and its Member States and Central America. https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/agreement/?DocLanguage=en&id=2012001.

Enterprise Greece. «Εξαγωγές», προσωρινά στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ για το 2025. https://www.enterprisegreece.gov.gr/el/i-ellada-simera/eksagoges.

European Commission. (2006). Global Europe: Competing in the World – A Contribution to the EU's Growth and Jobs Strategy, COM(2006) 567 final.

European Commission. (2007). Global Europe: a stronger partnership to deliver market access for European exporters, COM(2007) 183 final.

European Commission. (2010). Trade, Growth and World Affairs: Trade Policy as a Core Component of the EU's 2020 Strategy, COM(2010) 612 final.

European Commission. (2010). Towards a comprehensive European international investment policy, COM(2010) 343 final, 7.7.2010.

European Commission. (2015). Trade for All: Towards a More Responsible Trade and Investment Policy.

European Commission. (2021). Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy, COM(2021) 66 final, 18.2.2021. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0066.

European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2023). European Economic Security Strategy, JOIN(2023) 20 final, 20.6.2023. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023JC0020.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. A global Europe – Priorities 2024–2029, "A new economic foreign policy". https://commission.europa.eu/priorities-2024-2029/global-europe_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. Trade and Economic Security – Responsibilities. https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/trade-and-economic-security_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Canada. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU–Canada agreements and CETA. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreements_en.

European Commission. EU and Canada adopt rules putting in place CETA investment court, 29.1.2021. https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-canada-adopt-rules-putting-place-ceta-investment-court-2021-01-29_en.

European Commission. Greece – Chios Masticha Growers Association (CMGA): Tears of Chios bring joy to Canadians. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/exporters-stories/greece-chios-masticha-growers-association-cmga_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Singapore and EU–Singapore agreements. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/singapore_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with South Korea and EU–South Korea agreements. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea_en.

European Commission. EU and Korea sign landmark digital trade agreement at summit, 10.6.2026.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Japan and EU–Japan agreement. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Chile and EU–Chile agreement. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Mexico. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico_en.

European Commission. EU–Mexico Modernised Global Agreement – General Benefits. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico/eu-mexico-agreement/factsheet-eu-mexico-modernised-global-agreement-general-benefits_en.

European Commission. EU–Mexico Modernised Global Agreement – An agreement for European farmers. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mexico/eu-mexico-agreement/factsheet-eu-mexico-modernised-global-agreement-agreement-european-farmers_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Mercosur and EU–Mercosur agreement. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur_en.

European Commission. EU–Mercosur interim trade agreement starts to provisionally apply, 30.4.2026.

European Commission. EU–Mercosur Partnership Agreement – Trade in services. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur/eu-mercosur-agreement/factsheet-eu-mercosur-partnership-agreement-trade-services_en.

European Commission. EU–Mercosur Partnership Agreement: Greece. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/mercosur/eu-mercosur-agreement/factsheet-eu-mercosur-partnership-agreement-greece_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Central America. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-america_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with New Zealand and EU–New Zealand agreement. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand_en.

European Commission. EU–New Zealand Trade Agreement – Market Access. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand/eu-new-zealand-agreement/factsheet-eu-new-zealand-trade-agreement-market-access_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with Viet Nam and EU–Viet Nam agreements. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/viet-nam_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU trade relations with the Andean Community. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/andean-community_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU–India agreements. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/india/eu-india-agreements_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU–Australia agreement. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/australia/eu-australia-agreement_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU–Indonesia agreements. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/indonesia/eu-indonesia-agreements_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU–Malaysia agreement – Documents. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/malaysia/eu-malaysia-agreement/documents_en.

European Commission, Directorate-General for Trade and Economic Security. EU–Philippines agreement – Documents. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/philippines/eu-philippines-agreement/documents_en.

European Commission. Multilateral Investment Court project. https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/multilateral-investment-court-project_en.

European Council. (2026). European Council conclusions on competitiveness and global economic challenges, 19.6.2026. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/06/19/european-council-conclusions-on-competitiveness-and-global-economic-challenges/.

European Parliament. Legislative Train Schedule, EU–China Comprehensive Agreement on Investment (EU–China CAI), version 20.6.2026. https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-stronger-europe-in-the-world/file-eu-china-investment-agreement.

Eurostat. (2025). EU stocks outside the EU: €9 309 billion in 2024, 5.11.2025, dataset bop_fdi6_pos. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251105-1.

Eurostat. (2025). EU services exports reach record high in 2024, 17.12.2025, dataset bop_its6_det. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251217-1.

Eurostat. (2026). Euro area international trade in goods deficit €1.9 bn, Euro indicators, 20.3.2026, dataset ext_st_eu27_2020sitc. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/6-20032026-ap.

World Trade Organization. (2026). MC14 concludes with adopted decisions, progress on key outstanding issues, 30.3.2026. https://www.wto.org/english/news_e/news26_e/mc14_30mar26_354_e.htm.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Andrina, S. D. (2017). Towards a future investment treaty: lessons from indirect expropriation cases due to measures to protect the environmental and public health. European Business Law Review, 28(2).

Basedow, R. (2016). The European Union's New International Investment Policy: Product of Commission Entrepreneurship or Business Lobbying? European Foreign Affairs Review, 21(4), 469–491.

Bischoff, J. A. (2011). Just a little bit of "mixity"? The EU's role in the field of international investment protection law. Common Market Law Review, 48, 1527–1569.

Bungenberg, M. (2010). Going Global? The EU Common Commercial Policy After Lisbon. In C. Hermann & J. P. Terhechte (Eds.), European Yearbook of International Economic Law (pp. 123–151).

Cardwell, P. J. (2011). Mapping Out Democracy Promotion in the EU's External Relations. European Foreign Affairs Review, 21–40.

Conconi, P., Heghelegiu, C., & Puccio, L. (2021). EU Trade Agreements: To Mix or Not to Mix, That Is the Question. Journal of World Trade, 55, 231–260.

Cremona, M. (2018). Shaping EU Trade Policy Post-Lisbon: Opinion 2/15 of 16 May 2017. European Constitutional Law Review, 14, 231–259.

Cremona, M. (2021). Human rights as a value of EU trade policy. In M. Balboni & C. Danisi (Eds.), Human rights as a horizontal issue in EU external policy; Les droits de l'homme comme domaine horizontal de la politique extérieure de l'Union européenne (pp. 161–194). Editoriale Scientifica.

Croux, J. (1978). Le parallelism des competences internes and externes de la Communaute Economique Europeenne. A propos de l'Avis 1/76 de la Cour de Justice du 26-4-1977. Cahiers de Droit Européen, 1–32.

Delile, J.-F., & Fartunova, M. (2023). La coopération loyale dans le droit des relations extérieures de l'Union européenne. Bruylant.

Demedts, V. (2015). Which Future for Competition in the Global Trade System: Competition Chapters in FTAs. Journal of World Trade, 49, 407–436.

Dimopoulos, A. (2010). The Effects of the Lisbon Treaty on the Principles and Objectives of the Common Commercial Policy. European Foreign Affairs Review, 15, 153–170.

Douma, W. T. (2017). The Promotion of Sustainable Development through EU Trade Instruments. European Business Law Review, 28(2), 197–216.

Fruscione, A. (2021). The Free Trade Agreement Between the European Union and Vietnam. Global Trade and Customs Journal, 16(1), 39–42.

Garcia-Duran, P., & Eliasson, L. J. (2022). Was the European Union's 2021 Trade Strategy a Critical Juncture? European Foreign Affairs Review, 27, 563–584.

Hainbach, Ph. (2018). The CJEU's Opinion 2/15 and the Future of EU Investment Policy and Law Making. Legal Issues of Economic Integration, 45, 199–210.

Hannonen, M. (2017). Implementation of EU Free Trade Agreements. Global Trade and Customs Journal, 12(11–12), 422–425.

Hervé, A. (2015). L'Union européenne comme acteur émergent du droit des investissements étrangers: Pour le meilleur ou pour le pire. Cahiers de Droit Européen, 1, 177–232.

Horng, D.-C. (2012). Reshaping the EU's FTA Policy in a Globalizing Economy: The Case of the EU–Korea FTA. Journal of World Trade, 46(2), 301–326.

Kang, W., & Ramizo, D. (2017). Impact of Sanitary and Phytosanitary Measures and Technical Barriers on International Trade. Journal of World Trade, 51, 539–573.

Katakami, K. (2016). The Japan–EU Relationship: A True Strategic Partner Based on Mutual Trust. European Foreign Affairs Review, 21(2), 159–163.

Klamert, M., & Maydell, N. (2008). Lost in exclusivity: implied non-exclusive external competences in Community law. European Foreign Affairs Review, 13, 493–513.

Krajewski, M. (2012). The Reform of the Common Commercial Policy. In A. Biondi et al. (Eds.), EU Law After Lisbon (pp. 303 ff.). Oxford University Press.

Krstic, S. (2012). Regulatory Cooperation to Remove Non-Tariff Barriers to Trade in Products: Key Challenges and Opportunities for the Canada–EU Comprehensive Trade Agreement. Legal Issues of Economic Integration, 39(1), 3–28.

Kubek, G. (2018). Redefining the Boundaries of the Common Commercial Policy and the ERTA Doctrine: Opinion 3/15, Marrakesh Treaty. Common Market Law Review, 55, 883–899.

Kuijper, P. J. (2010). Foreign direct investment: The first test of the Lisbon improvements in the domain of trade policy. Legal issues of economic integration, 37(4), 261-272.

Koutrakos, P. (2015). EU International Relations Law. Bloomsbury Publishing.

Leal-Arcas, R. (2008). Theory and Practice of EC External Trade Law and Policy. Cameron & May.

Lévesque, C. (2013). The Challenges of "Marrying" Investment Liberalisation and Protection in the Canada–EU CETA. In M. Bungenberg, A. Reinisch & C. Tietje (Eds.), EU and Investment Agreements: Open Questions and Remaining Challenges (pp. 121–144). Hart Publishing.

Marín-Durán, G. (2020). Sustainable development chapters in EU free trade agreements: Emerging compliance issues. Common Market Law Review, 1031–1068.

Melo-Araujo, B. (2016). The EU Deep Trade Agenda. Oxford University Press.

Pantaleo, L., & Andenas, M. (2017). Introduction: The European Union as a Global (Legal) Role Model for Trade and Investment? European Business Law Review, 28(2), 99–102.

Rigod, B. (2012). Global Europe: The EU's New Trade Policy in Its Legal Context. Columbia Journal of European Law, 18, 1–30.

Schmitter, P., & Smits, C. (2005). La Politique Commerciale Commune et les Accords Commerciaux. In J.-V. Louis & M. Dony (dir.), Le Droit de la CE et de l'Union Européenne, vol. 12, Relations extérieures (pp. 215–291). Éditions de l'Université de Bruxelles.

VanDuzer, J. A. (2012). A Critical Look at the Prospects for Robust Rules for Services in Preferential Trading Agreements. Legal Issues of Economic Integration, 39(1), 29–49.

White, E. (2017). The Obstacles to Concluding the EU–Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement and Lessons for the Future. Global Trade and Customs Journal, 12(5), 176–183.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Γεωργόπουλος, Θ., & Καλάβρος, Γ. Ε. Φ. (2020). Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τόμος ΙΙ: Ουσιαστικό Δίκαιο (4η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

Γιοβαννόπουλος, Ρ. (2003). Άρθρο 133 ΕΚ. Στο Β. Σκουρής (επιμ.), Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (σσ. 978–1001). Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Γκλαβίνης, Π. (2009). Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Γρύλλος, Γ. (2012). Άρθρα 206–207 ΣΛΕΕ. Στο Β. Χριστιανός (επιμ.), Συνθήκη της ΕΕ και ΣΛΕΕ: Ερμηνεία κατ' άρθρο (σσ. 922–945). Νομική Βιβλιοθήκη.

Καρύδης, Γ. (2023). Πλαίσιο επίλυσης επενδυτικών διαφορών που απορρέουν από μικτές διεθνείς συμφωνίες ΕΕ και κρατών μελών με τρίτες χώρες. Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 1, 1–11.

Μπρεδήμας, Α., & Γουργουρίνης, Α. (2018). Το δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (2η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπαγιάννης, Δ. (2016). Ευρωπαϊκό Δίκαιο (5η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

Πλιάκος, Α. (2016). Η Κοινή Εμπορική Πολιτική. Στο Ν. Μαραβέγιας (επιμ.), Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές (σσ. 315–331). Εκδόσεις Κριτική.

Πλιάκος, Α. (2018). Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο. Νομική Βιβλιοθήκη.

Σπηλιόπουλος, Ο. (2013). Οι Διεθνείς Συμφωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Εξωτερικές Οικονομικές Σχέσεις της. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σπηλιόπουλος, Ο. (2015). Η προοδευτική διαμόρφωση της ενωσιακής πολιτικής διεθνών επενδύσεων. Από τις διμερείς επενδυτικές συνθήκες των κρατών μελών στη διαδικασία εκπόνησης ενωσιακών επενδυτικών συμφωνιών. Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1/2015, 17–28.

Σπηλιόπουλος, Ο. (2015). Οι Διεθνείς Συμφωνίες της ΕΕ ως πλαίσιο ρύθμισης των διεθνών επενδύσεων μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 2/2015, 151–168.

Σπηλιόπουλος, Ο. (2015). Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των διεθνών επενδύσεων: Η πορεία προς την άσκηση ενωσιακής πολιτικής για τις διεθνείς επενδύσεις. Στο Τιμητικός Τόμος προς τιμήν Π. Κανελλόπουλου (σσ. 807–841). Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σπηλιόπουλος, Ο. (2021). Η εφαρμογή του άρθρου 207 ΣΛΕΕ περί Κοινής Εμπορικής Πολιτικής στον τομέα της διανοητικής ιδιοκτησίας υπό το φως της πρόσφατης ενωσιακής νομολογίας. Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 1, 1–15.

Σπηλιόπουλος, Ο. (2022). Το νομικό πλαίσιο λήψης περιοριστικών μέτρων κατά παρέκκλιση από το γενικό καθεστώς ελευθέρωσης των συναλλαγών βάσει των νέων σφαιρικών οικονομικών συμφωνιών της ΕΕ. Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1, 3–20.

Στεφάνου, Κ., & Γκόρτσος, Χ. (2006). Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο. Νομική Βιβλιοθήκη.